

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
Науково-навчальний центр прикладної інформатики

ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАУКИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

МАТЕРІАЛИ
V Міжнародної науково-практичної конференції

*28–29 жовтня 2022 р.
м. Київ*



Київ
Інститут інноваційної освіти
2022

УДК 001(063):378.4 (Укр)
А43

*До збірника увійшли матеріали наукових робіт (тези доповідей, статті),
надані згідно з вимогами, що були заявлені на конференцію.*

*Роботи друкуються в авторській редакції, мовою оригіналу.
Автори беруть на себе всю відповідальність за зміст поданих матеріалів.
Претензії до організаторів не приймаються.
При передруку матеріалів посилання обов'язкове.*

ISBN 978-966-488-251-1

А43 **Актуальні проблеми розвитку науки в контексті глобальних
трансформацій інформаційного суспільства :** Матеріали V Міжнародної науково-
практичної конференції (м. Київ, 28–29 жовтня 2022 р.) / ГО «Інститут інноваційної
освіти»; Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України. – Київ :
ГО «Інститут інноваційної освіти», 2022. – 144 с.

Матеріали конференції рекомендуються освітянам, науковцям, викладачам, здобувачам
вищої освіти, аспірантам, докторантам, студентам вищих навчальних закладів тощо¹.

Відповідальний редактор: С.К. Бурма
Коректор: П.А. Нємкова

Матеріали видано в авторській редакції.

УДК 001(063):378.4 (Укр)

ISBN 978-966-488-251-1

© Усі права авторів застережені, 2022
© Інститут інноваційної освіти, 2022
© АА Тандем, 2022

¹ Відповідає п. 8 Порядку присудження (позбавлення) наукових ступенів Затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197; п. 28 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. №1187 «Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності»; п. 13 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 р. №882 «Про питання стипендіального забезпечення»

ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

Балалаєва О.Ю.,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики та мовної комунікації
Національного університету біоресурсів і природокористування України

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВІДКРИТИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ

Сучасні дослідники констатують тенденцію до демократизації освітніх практик і міжнародної системи освіти загалом внаслідок відкритості та варіативності міжнародного освітнього простору, розвитку ІКТ, орієнтованих на академічну та професійну мобільність населення; масового опанування людьми різного віку різноманітними джерелами і формами отримання навчальної інформації. Демократизації інформаційно-освітнього сприяє надання широкого доступу до знань усім бажаючим: поява онлайн освітніх організацій, відкритих освітніх ресурсів, системної підтримки самоосвіти та ін.

Водночас дослідники зауважують, що відображення дійсності у віртуальному просторі у всій її складності обертається невпорядкованістю і навіть хаотичністю контенту, що є платою за свободу доступу до інформації. Принцип відображення також повністю визначає відносини між реальною освітою та освітою, якою вона наразі є в інтернеті. Остання, з педагогічної точки зору, копіює першу; дистанційні освітні програми відтворюють зміст очних, їхні безперечні переваги – дешевизна, доступність, вибір зручного часу навчання, широкі можливості самоконтролю і навіть використання аудіовізуальних та мультимедійних ресурсів – не впливають принципово на зміст, методи та результати навчання [1, с. 9]. А відсутність нових дидактичних підходів є основною причиною того, що інтернет лише копіює традиційні форми навчання, не розкриваючи й малої частки своїх педагогічних можливостей, з-поміж яких називають: цифрування, персоналізацію, операціоналізацію – машинне опрацювання великих масивів знання, можливість будувати віртуальні та гібридні реальності, природовідповідність – можливість відтворення об'єктів живої, соціальної та культурної природи, з метою їх осмислення; культуровідповідність та суб'єктність – формування суб'єктної позиції щодо об'єктів природи і всесвіту

з метою свідомої організації власної діяльності щодо матеріального світу, суспільства і власне себе.

В. Биков, аналізуючи сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти, виокремлює:

1) науково-освітні інформаційні мережі, які призначені для інформаційної підтримки освіти і науки та технологічно базуються на комп'ютерній інформаційно-комунікаційній платформі для транспортування й опрацювання інформаційних об'єктів (мережні електронні наукові і навчально-методичні ресурси утворюю електронні предметно-інформаційні ресурси навчального середовища сучасних відкритих педагогічних систем);

2) спеціальні технології підтримки віртуальної навчальної діяльності (як-от web2.0), використання яких передбачає залучення до освітньої діяльності в інтернет-просторі учасників з усього світу для виконання спільних міжнародних навчальних проєктів;

3) глобальна мережа «Партнерство в навчанні» (Partners in Learning Network), для підтримки діяльності віртуальних спільнот освітян усього світу;

4) технології електронного проєктування педагогічних систем, для підтримки та підвищення ефективності автоматизованого проєктування і використання комп'ютерно орієнтованих систем навчального призначення;

5) технології мережного е-дистанційного навчання, що сприяють реалізації в освітньому просторі єдиної науково-технічної і освітньої політики, базуються на принципах відкритої освіти, забезпечують формування і підтримку функціонування єдиного відкритого навчального середовища;

6) технології комунікацій близької зони (NFC – Near Field Communication);

7) електронні технології управління проєктами, на основі яких забезпечують підтримку автоматизованого управління проєктами і програмами інноваційного розвитку різних технічних і соціально-економічних систем [2, с. 14–16].

Значної популярності набувають сьогодні масові відкриті онлайн-курси з великомасштабною інтерактивною участю та відкритим доступом через інтернет, що робить безкоштовне навчання доступнішим для широкого загалу.

Це, на думку сучасних дослідників, уможливило навчання протягом життя, необхідне для різних верств суспільства (безперервне професійне навчання, навчання пенсіонерів відповідно до їхніх інтересів, молодих людей, які перебувають у сумніві щодо вибору шляху подальшої освіти, безробітних, які вдосконалюють своє резюме, тощо). У центрі сценарію підтримки навчання протягом життя знаходиться сам навчальний матеріал, що відповідає філософії безкоштовного розподілу відкритих освітніх ресурсів. У загальному вигляді концепція відкритих освітніх ресурсів передбачає будь-

який освітній ресурс, доступний без оплати права на його використання, відтворення та розповсюдження (зокрема електронні підручники, потокову передачу інформації, мультимедіа, подкасти, фотографії та інші матеріали, призначені для застосування у процесах викладання та навчання). Потенціал поширення матеріалів онлайн набагато більший, саме тому відкриті освітні ресурси, представлені в цифровому форматі, стають невід'ємною частиною процесу Інтернет-освіти (e-learning).

З іншого боку, заклади вищої освіти протягом мають ще одну важливу місію – наукових досліджень, обміну ідеями, досвідом та знаннями, які збагачують та надихають на розвиток нових ідей. Сьогодні університети зауважують, що філософія відкритого обміну матеріалами сприймається не лише як соціально позитивна (доступ до безкоштовних наукових та освітніх ресурсів), але стає водночас джерелом розвитку самого закладу.

А ще одна причина актуальності відкритих освітніх ресурсів пов'язана з тим, що, будучи частиною змісту навчального процесу, вони стають інституційним інструментом у роботі з абітурієнтами, дозволяючи потенційним студентам ознайомлюватися з пропонованими курсами та методами навчання. З-поміж інших переваг відкритих освітніх ресурсів науковців називають: економію витрат, регулярне оновлення та постійне вдосконалення змісту, ефективність навчання, доступність, зміни в освітній практиці – надання безкоштовних навчальних ресурсів позитивно впливає на якість освіти в країнах, що розвиваються, і сприяє вирівнюванню доступу до навчання соціально незахищених верств населення.

Водночас дослідники визнають недосконалість та певну обмеженість конкретних ресурсів, а для ефективного досягнення освітніх цілей рекомендують їх комбінувати.

Список використаних джерел

1. Балалаєва О.Ю. Дидактичний потенціал електронних освітніх ресурсів у системі неперервної освіти. Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія. 2021. Вип. 12(4) С. 8–14.
2. Биков В. Ю. Відкрите навчальне середовище та сучасні мережні інструменти систем відкритої освіти. Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно орієнтовані системи навчання. 2010. № 9(16). С. 9–16.

Колодій І.В., Янкова К.Л.,

здобувачі вищої освіти ступеня магістра

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

науковий керівник: **Герасимова І.Г.,**

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки,

професійної освіти та управління освітніми закладами

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сьогодні врахування становища жінок і чоловіків усіх національностей і різного віку в різних сферах людського життя є важливою складовою, без якої неможливо уявити розвиток демократичного суспільства. Незважаючи на зміни, що відбуваються в економічній та соціальній сферах сучасного суспільства, слід зазначити, що стосунки між жінками та чоловіками майже не змінилися. За даними Світового банку, гендерна дискримінація більшою чи меншою мірою проявляється в різних аспектах людського життя, залежно від країни та регіону, і є розповсюдженим явищем. Це означає, що головною проблемою сучасного процесу розвитку є забезпечення гендерної рівності. Досягнення такої рівності можливе, якщо гендерна соціалізація громадян, особливо молоді, ґрунтуватиметься на відповідних базових світоглядах, соціальних гендерних відносинах, стереотипних ціннісних моделях, адекватних цій ідеї.

Як свідчить світовий досвід, вирішення різноманітних гендерних проблем залежить від формування культури рівноправності чоловіків і жінок у суспільстві, культури їх гендерних відносин, які конструюються в процесі гендерної соціалізації.

Метою статті є вивчення особливостей прояву гендерних стереотипів серед студентської молоді.

За останні роки українські вчені зробили значний прорив у галузі теоретичного осмислення гендерної проблематики в різних гуманітарних науках: філософії, історії, соціології, психології, юридичному праві, мовознавстві тощо (Н. Гапон, І. Жеребкіна, А. Кирилов, Н. Лавриненко, Л. Смоляр, Н. Чухим та ін.). Нині накопичено досить великий фонд наукових знань, що розкривають окремі аспекти гендерних досліджень.

Українські вчені-гуманітарії (М. Богачевська-Хом'як, Л. Булатова, О. Дашковська, О. Аніщенко та ін.) вбачають суть понять гендер і стать у виключенні біологічного детермінізму, який приписує всі соціокультурні відмінності, пов'язані зі статтю, універсальним природним факторам. І це є дуже важливо (і концептуально, і практично), і про це написано багато статей як зарубіжних, так і українських гендерологів.

«Введення нового поняття, – писала українська дослідниця Н. Чухим, – було спричинене необхідністю подолання концепцій, які розглядали різні статеві риси і ролі як виявлення «природних» властивостей. Культурна антропологія переконливо довела, що те, що в одному суспільстві оцінюється як жіноча характеристика, в іншому може вважатися ознакою чоловіків. Таким чином, статеві ролі перестають розглядатись як виявлення наперед заданої природи, а береться як система очікувань адекватної поведінки, при цьому гендер розглядається не як природна стать, а як «соціально-культурний конструкт». Українська дослідниця Т. Мельник розглядає гендер як систему, що містить три позиції: систему знань; гендерну систему суспільства; гендерні практики.

Процес гендерної соціалізації молоді відбувається в усіх соціально-економічних сферах суспільства, але найбільш ефективно під час професійного навчання під впливом виховних факторів, які інтенсивно впливають на формування егалітарної свідомості студентської молоді. Аналіз реальної практики показав, що в даний час відсутній продуктивний досвід процесу гендерної соціалізації студентської молоді, її спонтанного розвитку поза цілеспрямованим керованим педагогічним впливом, що потребує пошуку науково обґрунтованих теоретичних положень щодо можливостей впливу на цей процес у ході навчальної та виховної діяльності [1].

Студентство є специфічною соціальною групою і її суттєві характеристики відрізняють від інших соціальних груп. Студентство можна назвати окремою соціальною групою, переважно молодих людей, які зайняті надбанням, накопиченням та засвоєнням професійних знань.

Проаналізувавши літературу та соціологічні опитування, можна зробити висновки чим саме відрізняються студенти від інших соціальних груп: студентство має єдину ціль та мету отримання вищої освіти; в більшій мірі має однорідний склад (вік від 17 до 30); обмеженість існування студентської групи в ЗВО (5–6 років); стабільність складу на протязі навчання в ЗВО; соціально-групова згуртованість (спільна ціль, однаковий характер праці – навчання, участь в житті ЗВО); висока інтенсивність спілкування (як в межах своєї групи, так і з іншими соціальними групами) [2].

Не дивлячись на відмінності свого соціального походження і, відповідно, матеріального становища, студентство пов'язане спільним видом діяльності і формує в цьому сенсі певну соціально-професійну групу. Спільна діяльність в поєднанні з територіальним зосередженням породжує у студентства певну спільність інтересів, групове самоусвідомлення, специфічну субкультуру і образ життя, при чому це доповнюється та посилюється віковою однорідністю, які не мають інші соціально-професійні групи. Соціально-психологічна спільність об'єктивується і закріплюється діяльністю цілого ряду політичних, культурно-просвітницьких, спортивних і побутових студентських організацій.

Навчання в ЗВО є потужним чинником соціалізації студента. Одним з важливих аспектів процесу соціалізації студентів є їх гендерна соціалізація – засвоєння і корегування гендерних ролей, стереотипів, норм та ідеалів[2].

У 2011 році дослідницький центр «Фактор» розглядав гендерні стереотипи в свідомості студентства. Результати дослідження були такими: на думку 10% усіх респондентів (з них – 7% чоловіків та 3% жінок) виховання дітей та виконання домашньої роботи, перш за все, – жіночий обов'язок; 85% усіх респондентів (39% чоловіки та 46% жінки) вважають, що і чоловік, і дружина повинні приймати участь в вихованні дітей та виконувати домашню роботу; 55% чоловіків та 41% жінок вважають, що матеріальне забезпечення сім'ї – це обов'язок чоловіка; 38% чоловіків та 53% жінок сказали, що і чоловік, і дружина повинні приймати участь в забезпеченні сім'ї.

Взагалі за останні десятиліття рівень вищої освіти в усьому світі значно виріс. Наслідком цього є зменшення гендерного розриву. Велика частина цього зростання пов'язана з покращенням освіти жінок. Хоча десятиліття тому відсоток чоловіків, які навчалися і закінчили навчання був більшим, ніж відсоток жінок, що отримали вищу освіту, більший ріст досягнень жінок призвів до зближення моделей жінок і чоловіків у більшості країнах світу.

«Gender differences in the educational system relate to educational outcomes and differences in behavior, development, learning, expectations, and aspirations. Several studies have shown that boys exhibit more developmental disabilities, more antisocial and disruptive behaviors, lower school engagement, less effort, and a less positive orientation toward learning. Also, girls are ahead of boys in terms of non-cognitive skills, also known as social and behavioral skills, such as goal-directed behavior, organization, task persistence, self-discipline, cooperative ability, and attentiveness. Although "non-cognitive skills" is a relatively amorphous term, it often refers to concepts such as self-control, self-motivation, reliability, sociability, perceived self-esteem, locus of control, time preference, and delayed gratification» [4, с. 16].

Загалом, можна зазначити, що важливою складовою у подоланні гендерних стереотипів є не пошук та намагання протиставлення певних характеристик представників протилежної статі, а формування партнерських стосунків між ними як у суспільному, так і в особистісному житті, що дасть змогу краще використати той потенціал, який має кожна людина, і розвинути ті якості, яких їй не вистачає.

Список використаних джерел

1. Бабич О.Б. Дослідження гендерних проблем та стереотипів професійного середовища очима студентів. Вісн. НАДУ. Серія «Державне управління». 2018. № 3 (90). С. 119–130.
2. Приходькіна Н.О. Роль гендерних стереотипів і гендерних досліджень в освіті студентів вищих навчальних закладів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2007/17/prihodkina_na.doc.pdf
3. Химович О. Стереотип: теоретико-методологічні підходи до інтерпретації/ Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики, 2013, Випуск 59–60. С. 66–76.
4. UNESCO International Institute for Higher Education in Latin America and the Caribbean. Women in higher education: has the female advantage put an end to gender inequalities? 2021. 58 p. URL: <http://surl.li/btgkw>

Янкова К.Л.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

науковий керівник: **Фрицюк В.А.**

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки,

професійної освіти та управління освітніми закладами

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

СУТНІСТЬ І СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ШКОЛІ

Науковці нині відзначають особливу актуальність і значущість для вітчизняної освіти проблем інформатизації освітнього простору України та використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. Тому сучасний вчитель іноземних мов має оволодіти новими знаннями і вміннями, що допоможуть йому комфортно існувати та бути конкурентоспроможним в економічному просторі інформаційного суспільства. В цьому зв'язку актуальним є завдання з розвитку їх власної інформаційно-комунікаційної компетентності та формування готовності майбутніх педагогів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій у школі.

Інтеграція України в європейський науковий та освітній простір зумовлює зміни до реформування системи підготовки учителів іноземних мов у закладах вищої освіти. У сучасних умовах становлення вчителя іноземних мов як професіонала неможливе без чіткого визначення системи знань, умінь та навичок, особистісних якостей та професійних компетентностей, серед яких чільне місце належить готовності майбутніх педагогів до застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасний учитель іноземних мов має добре орієнтуватися в інформаційному

просторі, одержувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасної школи, а саме: створювати текстові документи, таблиці, малюнки, діаграми, презентації; використовувати: Інтернет-технології, локальні мережі, бази даних; здійснювати анкетування, діагностування, тестування учнів, пошук необхідної інформації в мережі Інтернет; розробляти власні електронні продукти (розробки уроків іноземної мови, демонстраційний матеріал); використовувати й поєднувати готові електронні продукти (електронні підручники, енциклопедії, навчальні програми, демонстраційні програми) у своїй професійній діяльності.

Результатом процесу підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційно-комунікаційних технологій ми будемо вважати їхню готовність до означеної діяльності. Отже, ключовим поняття нашого дослідження є «майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційно-комунікаційних технологій».

Варто зазначити, що в науковій літературі готовність до діяльності розглядають також як особливий психічний стан, що залежить від індивідуальних особливостей особистості, типу нервової діяльності людини, а також від умов, в яких здійснюється діяльність. Виникнення стану психічної готовності до діяльності починається з постановки мети на основі потреб та мотивів. Далі відбувається вироблення плану, установ, моделей, схем дій, що попереду. Після цього людина береться до втілення готовності, що в неї з'являється у предметних діях, застосовує певні засоби та способи діяльності, порівнює хід та проміжні результати із поставленою метою, вносить корективи.

Відповідно, психологічна готовність значною мірою впливає з умов, в яких відбувається процес підготовки, від постановки чіткої мети, виховання відповідних професійно значущих особистісних якостей та максимально наближеного до професійних реалій освітнього середовища, у якому відбувається підготовка майбутніх учителів іноземних мов.

Ми розглядаємо готовність майбутніх учителів іноземної мови до використання інформаційно-комунікаційних технологій у школі як безпосередній результат професійної педагогічної підготовки студентів у закладі вищої освіти, що є складним особистісним утворенням, яке може забезпечити ефективність та можливість організації ефективного освітнього процесу в школі майбутніми вчителями з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Відповідно психологічна готовність значною мірою впливає з умов, в яких відбувається процес підготовки, від постановки чіткої мети, виховання відповідних професійно значущих особистісних якостей та максимально наближеного до професійних реалій освітнього середовища, у якому відбувається підготовка. Ми розглядаємо готовність майбутніх учителів іноземної мови до педагогічної взаємодії з учнями у навчальній діяльності як

безпосередній результат професійної педагогічної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у вищому навчальному закладі, що є складним особистісним утворенням, яке може забезпечити ефективність та можливість організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії майбутнього вчителя з учнями у навчальній діяльності. У нашому дослідженні *готовність майбутніх учителів іноземної мови до педагогічної взаємодії з учнями в навчальній діяльності* ми тлумачимо як психологічну, інтелектуальну та технологічну здатність до організації навчальної діяльності учнів на суб'єкт-суб'єктних засадах, у контексті розв'язання навчальних завдань у відповідно створених комунікативних ситуаціях з метою здійснення розвивального педагогічного впливу, досягнення зворотної реакції і якісного навчального результату.

Проблема визначення основних критеріїв та показників готовності студентів до професійної діяльності вирішується у педагогічній науці неоднозначно. Існує декілька підходів до її вирішення. Найчастіше вчені розглядають цю проблему, виходячи зі структури готовності. Так, С. Максименко та М. Заброцький розрізняють в структурі готовності до професійної діяльності позитивне ставлення до діяльності (професії); відповідні вимогам діяльності риси характеру, здібності, темперамент, мотивацію; необхідні знання, вміння, навички; стійкі професійно значущі особливості сприймання, уваги, мислення, емоційних та вольових процесів [2, с. 6].

Такої ж точки зору дотримується і В. Баркасі, визначаючи, зі свого боку, такі критерії і показники формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов: 1) процесуально-змістовий із показниками: знання (методологічні, загальнотеоретичні, спеціальні), вміння, навички; оволодіння основами педагогічних технологій; використання прийомів педагогічного менеджменту; 2) суспільно-громадянський із показниками: громадянська відповідальність, розуміння значущості педагогічної діяльності; суспільна активність; 3) культурологічний із показниками: усвідомлення себе носієм національних цінностей; толерантність, повага до мови, релігії, культури різних націй; планетарне мислення; 4) регулятивно-оцінний із показниками: мотивація досягнення компетентності, рівень професійної самосвідомості, емоційна гнучкість; 5) професійно-особистісний із показниками: гуманність; мобільність; комунікативність [1, с. 10].

У нашому дослідженні *готовність майбутніх учителів іноземної мови до використання інформаційно-комунікаційних технологій у школі* ми тлумачимо як психологічну, інтелектуальну та технологічну здатність до організації освітньої діяльності учнів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, що сприятиме більш ефективному розв'язанню навчальних завдань.

На підставі аналізу наукових джерел з проблеми дослідження нами визначено такі структурні компоненти готовності майбутніх учителів іноземної мови до використання інформаційно-комунікаційних технологій: мотиваційний, когнітивний, технологічний, що дало змогу визначити критерії сформованості готовності майбутніх учителів іноземної мови до використання інформаційно-комунікаційних технологій: ціннісно-мотиваційний; інформаційно-когнітивний; діяльнісно-операційний.

Ціннісно-мотиваційний критерій готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційно-комунікаційних технологій у школі характеризує визначення професійної спрямованості студентів на формування власної готовності до використання інформаційно-комунікаційних технологій; постановку і усвідомлення цілей інформаційної діяльності майбутніх учителів іноземних мов. Ціннісно-мотиваційний критерій виражає прагнення майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційно-комунікаційних технологій у школі.

Інформаційно-когнітивний критерій готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційно-комунікаційних технологій у школі характеризує знання методів і засобів роботи з відповідними технологіями; оволодіння системою знань, необхідних для використання ІКТ в школі. Отже, інформаційно-когнітивний критерій готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційно-комунікаційних технологій у школі виражає володіння відповідними знаннями. Особливо важливою є обізнаність з технічними можливостями, а особливо, максимально ефективним використання всіх можливостей навчального впливу, що можна створити за допомогою ІКТ.

Діяльнісно-операційний критерій готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційно-комунікаційних технологій у школі визначає сформованість практичних умінь застосовувати ІКТ у професійній діяльності. Діяльнісно-операційний критерій виражає досвід прояву досліджуваної якості майбутніх учителів технологій у різних стандартних і нестандартних ситуаціях у професійній діяльності.

Отже, розроблені нами компоненти (мотиваційний, когнітивний, технологічний), критерії (ціннісно-мотиваційний; інформаційно-когнітивний; діяльнісно-операційний) і показники готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційно-комунікаційних є взаємопов'язаними і взаємозалежними. Вказані критерії і показники дають змогу діагностувати рівень сформованості готовності майбутніх учителів іноземних мов до використання інформаційно-комунікаційних технологій на різних етапах дослідження.

Список використаних джерел

1. Баркасі В.В. Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Одеса, 2004. 22 с.
2. Максименко С.Д., Заброцький М.М. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування). К. : Главник, 2005. 112 с.

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Дунайна І.Г.,

старший науковий співробітник Музею декоративно-ужиткового мистецтва Київщини
Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

АВТОРСЬКІ РОБОТИ МИТЦІВ «СОФІЙСЬКОЇ ГОНЧАРНІ» (ІЗ КОЛЕКЦІЇ МУЗЕЮ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА КИЇВЩИНИ)

Музей декоративно-ужиткового мистецтва Київщини – один з найперших тематичних музеїв, створених на території Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» (надалі НІЕЗ «Переяслав»). Власне Музей розміщений у будинку кін. XIX ст., який належав дрібнопомісному дворянину і перевезений у 1973–1974 роках із села Старовичі Іванківського району, що на Київщині. НІЕЗ «Переяслав» володіє достатньо цікавою колекцією предметів декоративно-ужиткового мистецтва, і тільки невеличка її частина розмістилася в п'яти залах цього музею. Нині музейна збірка налічує понад 800 предметів традиційного народного та професійного декоративного мистецтва України від XVIII століття до наших днів. До колекції увійшли різноманітні за матеріалом, формою, способом оздоблення і призначенням предмети з дерева, текстилю, кераміки, скла, фаянсу, порцеляни. Це, перш за все, надходження авторських робіт з Дирекції художніх виставок України.

Колекція кераміки посідає вагоме місце в музейній експозиції. У ній представлені твори майстрів керамічних об'єднань і заводів з Опішні, Василькова, Експериментальної майстерні художньої кераміки Інституту архітектури; нараховується близько 400 одиниць збереження. У музеї представлені вироби вжиткового призначення та декоративно-ужиткового характеру, а саме: мальований посуд (горщики, глечики, тикви, вази, барильця, куманці, миски, тарелі), зооморфний посуд (барани, леви, бики, птахи), декоративна антропоморфна скульптура на теми народного побуту (барині, вершники, сюжетні композиції), дитячі іграшки (свистунці). Авторська опішненська кераміка представлена виробами І. Білика, В. Білика, М. Китриша, В. Нікітченка, В. Омеляненка, Г. Кирячка, О. Селюченко, А. Білик-Пошивайло. Демонструються роботи майстрів Васильківського

майолікового заводу Надії та Валерія Протор'євих, М. Денисенка, Н. Ісупової, В. Коваленка. На особливу увагу заслуговують твори митців «Софійської гончарні» або «Лабораторії Ніни Федорової» – це народні назви Експериментальної майстерні художньої кераміки Інституту архітектури та Академії будівництва та архітектури УРСР.

При підтримці та допомозі академіка архітектури Володимира Заболотного її було засновано в 1944 році для відбудови Києва після Другої світової війни за ініціативи мистецтвознавця Пантелеймона Мусієнка. Очолювала майстерню від 1946 до 1985 року сподвижниця і дружина Мусієнка – Ніна Іванівна Федорова. Колектив працював у маленькому одноповерховому будиночку на території Національного заповідника «Софія Київська». В основу діяльності колективу лягли три основні принципи: орієнтація на традиції української народної кераміки, новаторський підхід у їх застосуванні, творча співпраця народних майстрів, художників-професіоналів, технолога та архітектора [1].

Роботи творчого осередку «Софійська гончарня» представлені в експозиції музею такими виробами: фігурний посуд, скульптури малих форм Якова Падалки, декоративні тарелі Ніни Федорової та Ганни Шарай, скульптурки Федора Олексієнка та Антоніни Масехіної, настінні вставки Омеляна Железняка [2].

Творчість Якова Івановича Падалки (1926–2000), заслуженого майстра народної творчості, посідає достойне місце в історії українського мистецтва. Секрети гончарства в родині Падалок передавались з давніх часів. Ще маленьким хлопчиком Яків Іванович пізнав радість від роботи з глиною. Першою професійною школою майстерності для майбутнього майстра був Сумсько-Степанівський горняно-черепичний завод. У 1968 році Я. Падалка прийшов працювати в лабораторію архітектурно-художньої кераміки при Київському зональному науково-дослідному інституті експериментального проектування житлових та громадських споруд. Саме тут розквітнув талант митця. Його роботи вражають стильовим та жанровим розмаїттям. У музеї представлені декоративні скульптури «Крилатий козел», «Птах сфінкс», «Риба», «Віл», в яких гончар відтворив свою фантастичну творчу уяву. Окрім фігурних образів також експонуються горщики, ринка, глечик, попільничка виконані в червоній яскравій поливі.

Творчий доробок Федора Івановича Олексієнка (1898–1982) та Антоніни Дмитрівни Масехіної представлений декількома роботами. Це скульптурки тварин та фантастичних героїв. Федір Олексієнко прийшов у майстерню вже зрілим майстром із великим досвідом творчої роботи. У своїх творах гончар залишився вірним традиціям народного мистецтва. Його улюблений образ тура представлений в експозиції у вигляді скульптури – «Тур грізний», а також демонструються скульптурки «Лисичка з півником», «Баран». Усі роботи Ф. Олексієнка мають напрочуд яскраве розкольорування, характерне

лише стилю цього майстра. Роботи Антоніни Масехіної невеликі за кількісним складом, представлені у вигляді таких фігурок: «Пташка», «Козлик», «Собака», «Чорт на коні». У виробках реалістичного чи більш стилізованого характеру відчутний талант і почерк майстра. Кожний з образів, які створюють цілу галерею персонажів, наділений яскравими індивідуальними рисами, тонкою психологічною динамікою і презентує індивідуальну творчу манеру цих митців.

У музеї на особливу увагу заслуговують декоративні тарелі Ніни Іванівни Федорової (1907–1993) та Ганни Григорівни Шарай (1921–2013). Ніна Федорова була незмінним керівником «Софійської гончарні». Задля цікавої справи вона об'єднала талановитих фахівців, створила творчі умови народним майстрам і професійним художникам, довгі роки підтримувала натхненну атмосферу в колективі. Саме в цій майстерні сповна розкрився організаторський талант і творчий потенціал інженера-технолога, невтомного експериментатора Федорової. Нею було створено велику гаму кольорових полив, винайдені морозостійкі поливи та поливи відновного вогню [3]. Знакову роль у житті й творчості Ганни Шарай відіграла зустріч з Ніною Федоровою, адже саме вона розкрила великий мистецький потенціал художниці. Представлені роботи цих двох мисткинь відзначаються особливою пластичністю та виразною монументальністю. Настінні тарелі виконанні у вигляді круглих глиняних дисків з ледь увігнутою сферичною поверхнею. Багата палітра барв надає їм гармонійної врівноваженості, окрім того, їхні твори також відзначаються використанням комбінованих фактур поверхонь.

Вироби Омеляна Савелійовича Железняка (1909–1963) в експозиції музею представлені настінними вставками. За кількісним складом вони невеликі, але характеризують потужний талант заслуженого майстра народної творчості України. До Експериментальної майстерні художньої кераміки Омелян Железняк прийшов працювати 1946 року. Тут повністю реалізувався творчий потенціал гончаря, який досяг рівня самобутнього художника з неповторним стилем. У кожній речі О. Железняка, що експонується в музеї, сконцентрований настрій, індивідуальний почерк, художній смак автора.

Таким чином, твори майстрів гончарні, в яких поєдналися традиції народної української кераміки та інноваційні методики в авторській імпровізації, стали справжньою окрасою експозиції Музею декоративно-ужиткового мистецтва Київщини.

Список використаних джерел

1. Експериментальна майстерня. Творчий осередок: до 100-річчя Ніни Федорової / Автор – упорядник Ірина Бекетова. – К. Музей українського народного декоративного мистецтва. 2007. – 20 с: іл.
2. Фонди Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Інвентарні книги №1, № 2 «Кераміка» (К).
3. Бекетова І. «Софійська гончарня» / І.Бекетова // Образотворче мистецтво. – 2007. – № 3. – С. 109 – 111: іл.

Зубай Ю.М.,

аспірант кафедри теорії та історії культури НМАУ ім. Чайковського,
викладач загального фортепіано фахового коледжу
Київської муніципальної академії музики імені Р.М. Глієра

ТВОРЧІ БІОГРАФІЇ УКРАЇНСЬКИХ МУЗИКАНТІВ В АСПЕКТІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Життя України, її народ, культура, знаходяться в небезпеці. Держава докладає зусиль щодо оборони і збереження культури, забезпечення її розвитку і збагачення. Вітчизняна музична культура, взята в її ретроспективному та перспективному аспектах, має славні традиції та позитивні проєктивні тенденції, – за рахунок творчої діяльності її діячів, у тому числі музикантів, чий внесок у культуру України та в світовий мистецько-художній фонд певним чином оцінені наукою та іншими соціокультурними інституціями. Проте, життя вносить певні корективи з точки зору *методології культури*, розглянутої в ракурсі характеристик *творчої біографії вітчизняних музикантів*, яка є невідривною від суспільно-соціального середовища, від соціо-культурних явищ, що містять у собі кількісні та якісні ознаки історико-культурного періоду [16]. Зміни в теоретичній базі досліджень такого змісту відбуваються на ниві *філософії* (естетики, аксіології, гносеології, соціальної філософії), *культурології*, *історії*, *літературознавства*, *джерелознавства*, *мистецтвознавства*, *соціології* та *психології* тощо. Музикознавчі дослідження спрямовані на вивчення музичного мистецтва і музичної культури в якості складної ієрархічної та багатофункціональної системи, яка містить в собі конкретні явища на кшталт музичного твору, музичного жанру, творчої біографії музикантів, також, явищ загального порядку – історико-культурні процеси на рівні зміни стилів, еволюція музичних жанрів, соціокультурний, національний контекст музичної творчості. *Методологічна основа музикознавчих досліджень* має дисциплінарний зміст, вбираючи в себе досягнення, в тому числі, із гуманітаристики – у сфері антропології, семіотики. Дотичним до цієї теми є *музичне джерелознавство*, яке досліджує

інформджерела (архівні матеріали, епістолярну, щоденникову, ін. мистецьку документальну спадщину). *Музична текстологія* вивчає тексти музичних творів (рукописи, прижиттєві видання), описує документи митців, здійснює аналіз щодо встановлення їхньої автентичності. *Музична історіографія* вивчає історію музики, досліджує розвиток знань у цій галузі. *Музична бібліографія* спрямована на збирання, систематизацію, опис літератури з питань музичної культури, задіяна в укладанні довідників, покажчиків, оглядів. На думку С. Тишко, дослідження творчих біографій (у тому числі, українських музикантів – Автор) фокусує перетин зовнішніх культурних впливів і внутрішніх (особистісних) інтенцій, на тлі якого творчий результат виглядає як наслідок життєвих колізій [16, с. 82]. Творчі біографії вітчизняних діячів культури і мистецтва розглядаються в культурології та мистецтвознавстві в таких ракурсах – у *інтелектуальному* (В. Андреев, У. Граб, В. Кононенко, В. Левченко, ін.), *науковому* (С. Ляшко, М. Мінаков, Л. Микуланинець [12], О. Онуфрієнко, ін.), *творчому* (О. Берегова, В. Бондарчук [2], І. Жданько, ін.), *літературному* (О. Кіт, В. Марінеско, Л. Мороз, О. Узлова, ін.), *психологічному* (Р. Варнава, Н. Яковлева, ін.), *художньому* (О. Дацюк, Л. Закалюжний, Т. Черкашина, М. Шаповал, ін.) тощо. В. Бондарчук вважає творчу біографію *культурологічним дослідженням*, яке описує біографію Майстра на рівні його творчого сходження, піднесення [2]. Застосування біографічного методу у культурології дозволяє схарактеризувати життєвий шлях творчої особистості, висвітити контекстуальний простір її творчих досягнень, розширити межі її сприйняття відповідно до її специфічних особливостей в якості соціально-історичного та культурного феномену. О. Попович [13] будує схему: біографізм – самоаналіз – твір мистецтва, що дає змогу концептуалізувати значення творчості видатної особистості. При цьому, у культурології творча особистість виконує суб`єкт-об`єктні функції; у культурологічному контексті видатна особистість є *культурним об`єктом*, що формується внаслідок впливу само створення, само детермінації, які презентують новітні естетико-художньо-мистецькі дискурси, що в їхніх межах відбуваються культурні зміни. Культурологічний і мистецтвознавчий підхід до розкриття *творчої універсальної особистості* музичних митців України потужно представлені в роботі О. Коменди [9]. О. Коменда пропонує (у межах інтеграції мистецтвознавчих та психологічних принципів дослідження універсальної творчої особистості), задіяти *діяльнісно-структурний метод*, який тлумачить її на рівні культурно-історичних, індивідуально-творчих характеристик; *методи спостереження та історичної еволюції* задіяні щодо вивчення універсальної творчої особистості, розглянутої в музично-історичних процесах; *структурно-типологічний метод* застосовано з метою вивчення типології *діяльнісного універсалізму* творчої особистості (на матеріалі музичної культури XIX–XX ст.); *метод феноменального аналізу* використано

для з'ясування системно-інтегративної соціокультурної сутності особистості; також мають місце *інтонаційний, жанрово-стильовий, текстово- та виконавсько-інтерпретаційний* методи, що за їхньою допомогою досліджуються результати творчого процесу в сфері композиції, виконавства, педагогіки, музично-громадської діяльності [9, с. 23–25]. О. Коменда (у такому ракурсі), характеризує творчу та громадську діяльність Миколи Дилецького, Миколи Лисенка, Кирила Стеценка, Миколи Леонтовича, Якова Степового, Федора Якименка, Олександра Кошиця, Болеслава Яворського, Миколи Рославця, Михайла Вериківського, Пилипа Козицького, Віктора Косенка, Бориса Лятошинського, Сидора Воробкевича, Анатолія Вахнянина, Станіслава Людкевича, Миколи Колесси, Василя Барвінського, Василя Витвицького, Мирослава Скорика, Олександра Козаренка, також сучасників – Володимира Рунчака, Віктора Тиможинського, Олександра Щетинського, Золтана Алмаші, Ірини Алексійчук, Івана Остаповича, Любови Сидоренко, Олексію Шмураку та ін. [Там само, с. 21]. Дослідник Юрій Зубай пропонує осмислити досвід вітчизняних митців, – М. Лисенка, В. Сокальського, М. Калачевського, Я. Степового, С. Людкевича, Л. Ревуцького, М. Вілінського, Ф. Надененко, В. Барвінського, Б. Яновського, Н. Нижанківського, які в своїй творчості, в якості музичних педагогів, зверталися до дитячої аудиторії; у своїх творах, призначених для дітей, брали за основу український фольклор, урізноманітнюючи його в можливих жанрових течіях, базованих на народних традиціях тощо; звертає увагу на те, що композитори-авангардисти – М. Скорик, Л. Грабовський, В. Сильвестрова, Л. Дичко, Є. Станкович, інші, застосовували в творах для дитячої аудиторії прийоми з сонористики, алеаторики, новітні засоби музичної та стилістичної виразності; пропонує відзначити внесок Ісаака Берковича та Миколи Сільванського у розбудову української фортепіанної школи для дітей, базуючи свої пропозиції на біографічному матеріалі, який стосується діяльності цих видатних майстрів музики і педагогіки [8]. Т. Кумеда [11] звертає увагу на біографічні дослідження від вітчизняних авторів, виконаних у культурологічному та мистецтвознавчому контексті (Л. Архімович, А. Завальнюк, С. Лісецький), на сукупність мемуарів, спогадів, епістолярної спадщини, які відтворюють творчі досягнення видатних діячів культури, зокрема, В. Косенка, Б. Лятошинського, ін.; зазначає, що культурологія вивчає творчість видатних вітчизняних особистостей (у галузі музики), переважно у контексті продукування матеріальних і духовних цінностей, з'ясування конкретно-історичних обставин їхньої творчості, зауважуючи, що вона, маючи авторські риси і ознаки, містить у собі безліч культурних інваріантів, здатних зробити її значущою й доступною для розуміння аудиторією; що *композитор як суб'єкт культури*, має в своїй морально-психологічній основі, певний ступінь самопізнання, розвинену індивідуальність, настанову на творче розв'язання

конфліктів; при цьому роль творчої індивідуальності (у мистецько-художньому розвитку) визначається своєрідністю, винятковістю, що вкорінені в іманентну сутність митця; характеризується всебічністю його життєвих і художніх зв'язків, які, в свою чергу, визначають музтематику, жанрові і стильові прийоми, певним чином орієнтовані на аудиторію. Кожен видатний митець, розглянутий в річищі культурології і мистецтвознавства, певним чином само виражається, має набір само цінних і само достатніх якостей, ознак, характеристик, які, в свою чергу, спрямовані на задоволення світоглядних, ідеологічних, моральних, естетичних запитів, потреб, інтересів тощо, соціальної групи, суспільства тощо. В.П. Даценко наводить прізвища вітчизняних дослідників, які мають відношення до *персонологічних мистецтвознавчих, зокрема, музикознавчих студій*, – В. Батанова [1], І. Коновалової [10], І. Шестеренко [17], що в цих роботах постать композитора розглядається з позиції виявлення особистісних детермінант, пов'язаних з часопростором творчої діяльності, соціальним середовищем та ін. [5]; зазначає, що культурологічний контекст вивчення творчої особистості передбачає розуміння особливостей індивідуального світосприйняття, місця музичної творчості в історико-культурному часопросторі; що особливості особистості, яка творить і виконує музику, викладає її через музосвіту і виховання, веде громадську діяльність, мають певні контексти – А. експліцитний, Б. дискурсивний, В. імпліцитний [5, с. 175]; що соціокультурні детермінанти формують творчу індивідуальність митця, це, – простір і час життєвого шляху митця, сучасного йому покоління, цінності, що він їх поділяє та відтворює, життєвий сценарій вкупі з особливостями його розгортання, співвідношення екстраверсійного та інтроверсійного векторів у діяльнісному комплексі особистості митця, стильові орієнтири, жанрові пріоритети, відношення до сучасних йому культурних символів, знаків, кодів, також архетипів, *локус* у його єдності географічного та соціокультурного чинників (як константа регіонального культурного простору), що він сприяє формуванню та відтворенню творчої особистості митця. У праці [7] біографічний аналіз творчої особистості, розгорнутий як культурологічний, має орієнтуватися на певні тенденції: А. щодо констатації вираженої обдарованості митця; Б. щодо наявності значних творів або зразків виконавського мистецтва; В. щодо виокремлення принципово важливих та значущих періодів у житті особистості та встановлення важливих зв'язків між ними і створюваними продуктами (або виконаними творами) тощо; Г. щодо вивчення умов буття творчої особистості та їхнього впливу на соціум; Д. щодо творчого «кредо», настанов на музично-педагогічну діяльність, етичної та естетичної оцінки світу, ідеалів; Е. щодо виявлення індивідуального *стилю* музичної діяльності та її соціальної презентації (його витоків, розвитку, форм та особливостей прояву, реагування на суспільно-соціальні умови) тощо. У якості висновку

зазначимо – вивчення творчої біографії вітчизняного музичного митця, діяча культури має певну специфіку з точки зору культурології та мистецтвознавства. Перш за все, вивчається внесок цієї особистості в розвиток національної культури та світового музично-культурного фонду. По-друге, дослідження творчої біографії, майстерні і лабораторії видатного (значного) діяча має надати поштовх перспективним напрямам і тенденціям культурного розвою, особливо в умовах трансформацій і змін у сфері методології музичної культури в цілому, і в реаліях сучасного культурного життя в Україні. Слава Україні та її героям!

Список використаних джерел

1. Батанов В. Ю. Универсализм композиторской личности в музыкальном искусстве XX – начала XXI ст.: дис. ... канд. искусствоведения. Одесса. 2016. 203 с.
2. Бондарчук В. О. Творча біографія як явище культури: сутність культурологічного поняття та методи дослідження. Теорія і практика актуальних наукових досліджень : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Львів. 27–28 жовт. 2017 р. С. 170–173.
3. Бугаєва О. В. Біографія митця в українській гуманітаристиці: сучасні музично-біографічні парадигми. Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації: матеріали Міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.). Київ, 2020. С. 465–469.
4. Виткалов С. В. а Культурно-мистецьке життя Рівненщини періоду державної незалежності України: дис. ... канд. мистецтвознавства. К. 2011. 218 с. Виткалов С. В. б Полісся як унікальна локація культурно-мистецьких процесів в Україні другої половини XX – початку XX століть: дис. ... д-ра культурології. К. 2018. 454 с.
5. Даценко В. П. Творча індивідуальність композитора в українському науковому дискурсі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2021. Т. 1. С. 173–179.
6. Ємельянова Т. В. Біографізм як засіб інтерпретації творчої індивідуальності: Макс Дессуар [Текст]. *Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв : щокварт. наук. журн.* К. 2011. С. 24–28.
7. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / За ред. В. О. Моляко, О. Л. Музики. Житомир: Вид-во Рута. 2006. 320 с.
8. Зубай Ю. М. а Фортепіанна творчість І. Берковича: традиції та новаторство. II науково-практична конференція. Харків, 27–28 листопада 2020 р. С. 49–53; б Зубай Ю. М. б До 105-річчя Миколи Сільванського: [про укр. композитора, піаніста та педагога]. *Культура і життя*. №1/2 (4932/4933). 2022. С. 18–19; Зубай, Юрій. с Творча діяльність Ісаака Берковича в контексті розвитку української фортепіанної музики (до 120-річчя від дня народження композитора). *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2022. # 2. С. 181–187.
9. Коменда О. І. а Універсальна творча особистість в українській музичній культурі: дис.. д-ра мистецтвознавства. К. 2020. 519 с.
10. Коновалова І. Ю. Феномен композитора в європейській музичній культурі XX століття: особистісні та діяльнісні аспекти: дис. ... д-ра мистецтвознавства. Харків. 2019. 630 с.
11. Кумеда Т. А. Особистість композитора в українській музичній культурі XX ст.: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства. К. 2006. 23 с.
12. Микуланинець Л. М. а Біографія митця як засіб інтерпретації культури. *Українська*

культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб. наук. пр. Вип. 21. Т. 2. Рівне: РДГУ, 2015. С. 80–84; Микуланинець Л. М. Ї Міфотворчість як складова життєпису митця. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. №4. С. 133–136; Леся Микуланинець. с Сучасний мистецтвознавчий життєпис: концептуальні й типологічні особливості. *Мистецтвознавство. Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 44. Т. 2. 2021.

13. Попович О. В. Творча біографія як явище культури: сутність культурологічного поняття та методи дослідження. Теорія і практика актуальних наукових досліджень : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Львів. 27–28 жовт. 2017. С. 170–173.
14. Семенюк К. С. Проблема «творчої» та «буттєвої» біографії митця. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія № 7: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: зб. наук. праць*. 2004. № 2 (15). С. 149–160.
15. Сергій Виткалов, Володимир Виткалов. а Український митець у просторі сучасної культури. *Культурологія. Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2020. № 4 (49). С. 46–55; Виткалов С. В. Ї Митець у сучасному регіональному культурному соціумі: проблеми його функціонування [Електронний ресурс]. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2013. Вип. 19(1). С. 253-258. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_msshr_2013_19\(1\)_55](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uk_msshr_2013_19(1)_55) 14
16. Тишко С. Шляхи культурологічних досліджень творчих біографій музикантів. *Київське музикознавство*. 2019. Вип. 58. С. 79–90. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/kmuz_2019_58_9
17. Шестеренко І. В. Принципи біографічних досліджень творчого шляху композиторів. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Вип. 105: На скрижалях музичної історії: українська музика та культурний процес. На пошану Маріанни Давидівни Копиці: зб. ст. К. 2013. С. 166–183.

Розділ 3

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

Гладун Л.І.,

старший науковий співробітник

Музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема

Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМ І ТЕАТР

(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДОВОЇ ЗБІРКИ НІЕЗ «ПЕРЕЯСЛАВ»)

В статті досліджено історію формування колекції Музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» (далі НІЕЗ «Переяслав»). Дано характеристику музейної збірки афіш, програм, запрошень, фото з вистав за творами Шолом-Алейхема. Метою статті є введення в науковий обіг інформації про малодосліджену колекцію музею, що почала формуватися в 70-х рр. ХХ ст. і розповідає про історію та культуру єврейської громади. Актуальність дослідження полягає у вивченні, обробці фондово-облікової документації за інвентарними групами «Шолом-Алейхем», «Фото», «Науково-допоміжний фонд» та введенні їх до наукового обігу.

Музей класика єврейської літератури Шолом-Алейхема НІЕЗ «Переяслав» є унікальним закладом, першим в Європі музеєм письменника. В 1978 р. з нагоди 120-ої річниці з дня народження, у м. Переяславі, на батьківщині Шолом-Алейхема (Соломона Нохумовича Рабиновича), створена скарбниця історії єврейської культури [1, с. 6].

В кінці ХІХ – поч. ХХ ст. на українських землях відбувалося становлення і розвиток літератури мовою їдиш, зокрема творів драматургії. Значний внесок у її розвиток зробив Шолом-Алейхем. Саме за його творами, які втілювали національний характер, віру в краще майбутнє єврейського народу провідні театральні колективи робили постановки.

У фондовій колекції Музею класика єврейської літератури Шолом-Алейхема зберігаються матеріали, присвячені історії єврейського театру. Під

час наукової роботи з фондово-обліковою документацією було з'ясовано, що протягом 1978–2021 рр. музейна колекція поповнилася загалом 52 предметами. Унікальні речі надходили на постійне зберігання від установ, організацій, діячів літератури і мистецтва, їхніх родичів і спадкоємців. Значну частину збірки до Музею передали А. Монастирський, А. Чубинський та Л. Бистрицький [2, 3]. Афіші, фотографії, програми театральних колективів презентують вистави за творами Шолом-Алейхема, як значні мистецькі події театального життя.

Серед музейних предметів даної частини збірки можна виокремити декілька груп:

- афіші театральних вистав;
- програми Міжнародного фестивалю театального мистецтва «Мандруючі зірки»;
- програми з вистав Єврейського народного театру;
- програми з вистав Київського єврейського театру «Мазл тов»;
- програми з вистав Московського єврейського театру;
- програми з вистав Харківського драматичного театру ім. Т. Шевченка;
- фото акторів та сцен із вистав за творами Шолом-Алейхема;
- ескізи костюмів О. Плаксія до вистави «Мандрівні зірки» Шолом-Алейхема;
- статті з газет, інші матеріали про єврейські театри.

Загалом Шолом-Алейхем написав десять романів, 20 п'єс, сотні повістей та оповідань. У 1894 році Шолом-Алейхем видав першу повість із широко відомого циклу «Тев'є-молочник» (1894–1916). Історія про сім'ю і любов, про людські цінності та про віру у відродження єврейського народу. Постановки вистав за цим твором, впродовж десятиліть з аншлагами проходили на провідних театральних сценах.

Серед найвідоміших виконавців ролі Тев'є на сцені – видатні актори С. Міхоелс, М. Крушельницький, М. Ульянов, Є. Леонов, Б. Ступка.

Г. Горін написав п'єсу «Тев'є-Тевель» за мотивами твору «Тев'є-молочник» для Національного академічного драматичного театру імені І. Франка. Прем'єра вистави відбулася у грудні 1989 р. Довгі роки незмінним виконавцем головної ролі залишався видатний український актор Б. Ступка. Онука Шолома-Алейхема Бел Кауфман, під час гастролей вистави у Нью-Йорку, визнала Б. Ступку «найкращим Тев'є всіх часів». В збірці Музею представлені матеріали, передані Національним академічним драматичним театром імені Івана Франка – афіша з автографом Б. Ступки, програма театальної вистави, буклети, фото.

У 1999 р. Президент Єврейського фонду України та Єврейського форуму України А. Монастирський ініціював проведення в Україні Міжнародного театального фестивалю «Мандрівні зірки», присвяченого творчості класика єврейської літератури Шолом-Алейхема та з нагоди 140-річчя від дня

народження письменника. Організаторами мистецького заходу виступили Єврейський Фонд України, Єврейський Форум України та Центр Національних культур. Заключний день фестивалю (5 вересня 1999 р.) проходив у м. Переяслав-Хмельницькому, зокрема у Музеї класика єврейської літератури Шолом-Алейхема. На свято прибуло багато гостей із Ізраїлю, Німеччини, Австрії. Найпочеснішими гостями на фестивалі були онуки Шолом-Алейхема – Бел і Шервін Кауфман. Бел Кауфман єдина з великої родини письменника, хто пам'ятала свого дідуся. Разом з нею завітав і її чоловік, Сідней Глайк – Президент Меморіального фонду ім. Шолом-Алейхема [4, с. 3]. Оглянувши експозицію Музею, вони залишили в книзі відгуків такі записи: «Как трогательно быть здесь. Внук Ш. Кауфман». «Музею Шолом-Алейхема от внучки Бел Кауфман. С глубокой любовью и благодарностью за то, что так чутко помнят моего дедушку. Желаю вам Всего хорошего. Бел Кауфман».

В межах щорічного театрального фестивалю «Мандруючі зірки» понад 100 провідних театрів та театрів-студій із 14 країн світу представили вистави на єврейську тему. Твори Шолом-Алейхема та його сучасників звучали зі сцени на 10 мовах, включаючи його рідну мову – їдиш. Фестиваль «Мандруючі зірки» став одним із найвдаліших театральних заходів у царині культур національних меншин України. Цікавими експонатами у музейному зібранні є запрошення, програми та афіші фестивалів «Мандруючі зірки» різних років. На деяких з них дарчі написи А. Монастирського.

Колекція Музею також містить матеріали пов'язані з діяльністю Єврейського народного театру, Харківського українського драматичного театру ім. Т. Шевченка на сценах яких відбувалися постановки вистав «Хлопчик Мотл», «Тев'є-молочник», «Пісня пісень». Шолом-Алейхем створив цілу галерею безсмертних образів, які залишили помітний слід в театальному житті.

Дослідження матеріальної і культурної спадщини єврейського народу допомагає глибше розкрити його історію. Музей класика єврейської літератури Шолом-Алейхема на сьогодні є одним із осередків дослідження і популяризації творчості письменника за допомогою унікальної збірки.

Список використаних джерел

1. Захарчук Н., Монастирський А., Шайкін Й. Музей Шолом-Алейхема (м. Переяслав-Хмельницький). Путівник. – К., 2003. – 12 с.
2. Інвентарні книги фондової групи «Шолом-Алейхем» (шифр – «Ш») № 1–2 НІЕЗ «Переяслав».
3. Інвентарні книги фондової групи «Науково-допоміжний фонд» (шифр – «НДФ») № 1–8 НІЕЗ «Переяслав».
4. Карпенко Г. Ласкаво просимо в Переяслав пані Белл Кауфман // «Вісник Переяславщини». – 1999. – № 138–139, с. 3.

Говоруха В.А.,

магістр історії, аспірант кафедри Східноєвропейської історії
Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ДІЯЛЬНІСТЬ АМЕРИКАНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОПОМОГИ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ. ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

На заклик про допомогу українському населенню в боротьбі з голодом 1921–1923 рр. відгукнулося чимало міжнародних філантропічних організацій, серед яких за масштабом діяльності та обсягами допомоги помітно виділялася Американська адміністрація допомоги (АРА). З самого початку АРА взяла на себе майже повне забезпечення дитячих будинків, притулків, лікарень й покрила територію губернії широкою мережею своїх їдальнь. Піку своєї діяльності АРА досягла на середину серпня 1922 р., коли годувала 364 158 людей: 154 910 дітей та 209 248 дорослих, а мережа включала в себе 621 їдальню [1, арк. 86–87].

Джерельна база, яка дає змогу досліджувати діяльність АРА, складається з різноманітних за походженням, видами, ознаками і змістом документів та матеріалів. Основним видом джерел, з яких можемо почерпнути найбільше інформації, є писемні, тож зосередимо увагу на них та виокремимо наступні групи: 1) законодавчі акти; 2) діловодна документація партійних та радянських органів різного рівня; 3) статистичні джерела; 4) періодика; 5) мемуаристика; 6) літературні пам'ятки.

Законодавчі акти включають в себе міжнародні договори, декрети, постанови та інші документи Раднаркому УСРР і ВУЦВК, зокрема, пов'язані з виникненням і поширенням голоду та розгортанням боротьби з ним, специфікою аграрної політики більшовиків з її продподатком в умовах НЕПу, реорганізацією ЦК Допголу в УК Наслдіголу та ін. Законодавчі акти є не тільки офіційними документами, які віддзеркалюють хід подій, а й часто слугують своєрідними маркерами ставлення до них. Такими можуть бути, приміром, збірки законів: «Збірник постанов та розпоряджень робітничо-селянського уряду України» [2], «Збір законів і розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1921 р.» [3], «Збірник звітів народних комісаріатів УРСР, уповноважених народних комісаріатів УРСР при Раднаркомі УРСР та центральних установ України» [4] та ін.

представлена передусім масивом неопублікованих документів переважно з Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (далі — ЦДАВО) і Державного архіву Дніпропетровської області (далі — ДАДО).

Серед **діловодної документації** офіційних документів періоду голоду 1921–1923 рр. найбільш інформативними є доповідні документи, протоколи, листування, звіти тощо. Вони представлені передусім масивом

неопублікованих документів переважно з Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (далі — ЦДАВО) і Державного архіву Дніпропетровської області (далі — ДАДО). Зокрема в ДАДО такі документи виявлені у фондах: Катеринославського губернського комітету КП(б)У (Ф.П.–1), Повноважного представництва РСФРР та УСРР в Катеринославській губернії при всіх закордонних організаціях допомоги голодуючим (Ф.Р.–1), виконавчого комітету Дніпропетровської окружної Ради робітничих, селянських та солдатських депутатів (Ф.Р.–305), Катеринославського повітового комітету допомоги голодуючим (Ф.Р.–2706). Інформація з ЦДАВО розширює коло джерел, сприяючи уточненню і конкретизації загальної картини допомоги по губернії. Такими матеріалами найбільш насичені наступні фонди: Управління уповноваженого Народного комісаріату закордонних справ СРСР в Україні, м. Харків, 1919–1925 (Ф.–4), Ліквідаційна комісія Всеукраїнської комісії по боротьбі з наслідками голоду, м. Харків, 1921–1923 р. (Ф.–258), Уповноважене представництво УСРР при всіх закордонних установах допомоги голодуючим при Всеукраїнській Центральній комісії по боротьбі з наслідками голоду, м. Харків (15.02.1922 – 15.08.1923) (Ф.–261).

Значна частина джерел опублікована в різних документальних виданнях, зокрема у збірках «Чорна книга України» [5], «Голод 1921–1923 років в Україні» [6], «Україна в ХХ ст.» [7], «Україна: хроніка ХХ століття» [8, 9, 10] (під редакцією В. Смоля). З регіональних видань відзначимо книгу О. Мельника про голод на Криворіжжі [11] зі значним набором документів з центральних та місцевих архівів.

Іноземна сторона даного блоку джерел, представлена передусім діловодною документацією АРА, що публікувалась в спеціальному Бюлетені (American Relief Administration. Bulletin), який регулярно виходив у період з 1919 до 1926 р. Усього вийшло 22 номери серії 1 (1919) та 45 номерів серії 2 (1920–1926 рр.). Голод у радянській Україні почав висвітлюватись з 21 номера серії 2 (1922 р.). В Бюлетені міститься багато статистичного матеріалу, опис мережі діяльності, звіти з програм харчування та медицини, рапорти працівників організації тощо [12, 13, 14].

Статистика. Формуванню статистичної інформації приділялася значна увага як самою АРА, так і радянською владою, що засвідчує, зокрема, її досить розлога концентрація. У вищезгаданих фондах відповідних відомств Катеринославської губернії переважно висвітлюються показники чисельності голодуючих по районах, кількість осіб, які отримували допомогу (окремо діти та дорослі, закриті заклади, студенти), дані посилкової та медичної допомоги, грошові видатки та витрати місцевого губнаслідголу та АРА тощо. Цінними є опубліковані звіти центральної комісії Допголу: «Голод та Допомога в УРСР. Цифрові дані за матеріалами ЦКДГ при ВУЦВК на 1 травня 1922 року» [15], «Звіт про роботу ЦКДГ при ВУЦВК (з 1 січня до 1

вересня 1922 р.) [16]», «Діти після голоду. Збірник матеріалів ЦК допомоги дітям при ВУЦВК» [17], «Матеріали секції допомоги голодуючим при Центральній Раді захисту дітей в Україні» [18] та ін.

Статистичні дані про масштаби допомоги АРА представлені в роботі Ф. Сюрфейса та Р. Бланда «Американська їжа в Першій світовій війні і періоду реконструкції: створення організацій під керівництвом Герберта Гувера, 1914–1924» [19]. У ній презентовано операції з надання допомоги під час і після закінчення Першої світової війни в різних країнах Східної Європи та Прибалтики. Цінними є детальні статистичні дані стосовно допомоги голодуючим на території України, що надає дослідженню, окрім власне історіографічної цінності, ще й неабияке джерелознавче значення.

Значний джерельний масив інформації знаходиться в **періодичних виданнях (журнали та газети)**, як радянських, так і зарубіжних. Вони дозволяють, так би мовити, відновити порядок денний, за яким проходила діяльність АРА, сформуванню уяви про процеси, що відбувалися у тогочасному культурному, політичному, економічному середовищі. Так, місцеві катеринославські газети «Звезда», «Красный боец», «Рабочий путь», «Транспорт» висвітлювали ситуацію в губернії, становище голодуючих та допомогу міжнародних організацій. Певні сюжети, що стосуються діяльності АРА на Катеринославщині, можна зустріти в центральних газетах «Вісти ВУЦВК» (Харків), «Известия» (Одеса), «Правда» (Москва) або місцевих «Робітничо-селянська правда» (Умань), «Пролетарская правда» (Київ), «Южный гудок» (Харків), «Красный черноморец» (Севастополь), «Диктатура труда» (Юзівка) та ін.

Із зарубіжної преси, для створення цілісної картини подій, доречно залучати загально-американську газету «The New York Times» та емігрантську «Свобода: Український дневник, Джерзі Ситі». Якщо в першій висвітлювався лише інколи і надто фрагментарно голод 1921–1923 рр., а Катеринославщина на її шпальтах згадувалась всього один раз, то в другій – уваги приділялося набагато більше, і ледь не в кожному випуску в тій чи іншій мірі фігурувала тема голоду. Оскільки на території Катеринославщини проживала значна частина українського єврейства, допомога їхніх американських співвітчизників проводилась, в тому числі і через АРА. Спільна діяльність досить широко висвітлювалась в англо-єврейському чиказькому тижневику «The Sentinel: American-Jewish Weekly Chicago», де публікувались як коротенькі показники про голод та допомогу, так і розлогі звіти очільників та співробітників АРА та Джойнт. Аналіз причин голоду на основі радянської та канадської преси провів відомий український вчений-історик з канадської діаспори Р. Сербин у праці «Голод 1921–1923 років та українська преса в Канаді» [20]. Уміщені в них матеріали дозволяють поглянути на події в радянській Україні з боку канадського суспільства.

Мемуаристика. До цієї групи віднесемо роботи сучасників, які в своїх

щоденниках та спогадах певною мірою зачіпали проблему голоду 1921–1923 рр. та діяльності АРА.

Наприклад, А. Стародубов, краєзнавець, уродженець м. Катеринослава, у своїх «Записках очевидця» добре описує становище міщан в голодних 1921 – 1923 рр. [21]. Особливо цікаво і навіть унікально, що це бачення підлітка, якому у 1921-му було 13 років.

Очима американців Україну презентують Ф. Голдер і Л. Хатчінсон в роботі «По сліду російського голоду». Це щоденник учасників допомогової операції АРА у Росії й Україні, в якому кілька розділів присвячені подорожі до УСРР. Вперше вони приїхали до України наприкінці 1921 р. для з'ясування ситуації та проведення переговорів з урядом УСРР. Автори відзначають напруженість відносин Харкова та Москви, бюрократизм радянських чиновників тощо. Щоденник описує перші кроки АРА в Україні кінця 1921–початку 1922 рр. [22, с. 113–146].

«Мемуари Герберта Гувера» – ініціатора створення АРА не тільки розкривають особистість 31-го Президента США (1929–1933), а й показують його ставлення до голоду в Росії [23, 24]. У п'ятому розділі «Допомога знову» автор показує своє бачення гуманітарної місії АРА, її мету, основні завдання та більш ніж вагомні наслідки.

Цінні спогади залишив молодий американський юрист, який покинув вивчення міжнародного права в Кембриджі й приєднався до підрозділу Джойнт, щоб відправитися в Україну, – Бенджамін Пеппер. Він був спрямований до Катеринославської губернії для координації діяльності з АРА. Після повернення до США, річний звіт його діяльності був оформлений у вигляді спогадів, де жахи голоду та особливості допомоги на Катеринославщині представлені очима співробітника місії АРА [25].

Спогади тих, кого безпосередньо торкнувся голод 1921–1923 рр., представлені в збірнику «Народні твори про голодомор: 1921–1923 рр., 1932–1933 рр., 1946–1947 рр. в Україні» [26]. І хоча від моменту самого голоду до моменту інтерв'ювання пройшов значний відрізок часу, пережиті жахиття не стерлися з пам'яті, і в розповідях очевидців віднаходимо особисті втрати та страждання пересічних мешканців Катеринославської губернії.

З-поміж **літературних пам'яток**, в яких голод став об'єктом художнього осмислення, в дисертації використано, зокрема, оповідання «Син» відомого письменника В. Підмогильного, уродженця Катеринославщини, де голод розкривається через трагедію однієї родини, в якій мати ослабла й знаходиться на порозі смерті, тоді як її дитина намагається знайти їжу для неї. Одним з імовірних джерел, які йому піднесла доля, став візит представників АРА в рідне село з гуманітарною допомогою. Добре показано ставлення місцевого населення до рятувальників [27].

Загалом, маємо значний масив автентичних та оригінальних джерел. Найбільш репрезентативними групами джерел, котрі дозволи детально та

поетапно відтворити роботу АРА в губернії, стали діловодна документація та статистичні джерела. На достовірність інформації, яка містилася у офіційних звітах та робочих телеграмах, нерідко впливали політичні та соціокультурні фактори. Тож за орієнтири доречно брати офіційні документи, узгоджені представниками АРА та співробітниками місцевого самоуправління. Відкритість голоду 1921–1923 рр. та тісна співпраця з міжнародними організаціями зводила до мінімуму цензурні викривлення подібних документах. Залучення мемуаристики, періодики та літературних пам'яток доповнює сухі факти та показники сюжетами міжособистісних стосунків.

Список використаних джерел

1. Доклад № 8 с 04.08. по 11.08.1922 г. полномочному представителю УССР при всех заграничных организациях помощи голодающим тов. Башковичу от уполпредпомголод Екатеринославщины Скворцова. ЦДАВО України. Ф. 261. Оп. 1. Спр. 122. Арк. 85–87.
2. Збірник постанов та розпоряджень робітниче-селянського уряду України / Рада Народних Комісарів УРСР, Народний Комісаріат юстиції УРСР. Харків: Друк. «Вукопспілки». 1922. 1147 с.
3. Збір законів і розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1921 р. / Рада Народних Комісарів УРСР, Народний Комісаріат Юстиції УРСР. 2-е офіц. вид. Харків: Вид. Народ. Комісаріата Юстиції. 1921. 703 с.
4. Сборник отчетов народных комиссариатов УССР, уполномоченных народных комиссариатов РСФСР при Совнаркоме УССР и центральных учреждений Украины. Харьков. 1921. 300 с.
5. Чорна книга України. Збірник документів, архівних матеріалів, листів, доповідей, статей, досліджень, есе / за ред. Ф. І. Зубанича. К.: Видавничий центр «Просвіта». 1998. 784 с.
6. Голод 1921–1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів / від ред. С. В. Кульчицький, упор. О. М. Мовчан. Київ: Наукова думка. 1993. 240 с.
7. Україна в ХХ столітті: Зб. документів і матеріалів: (1900–1939) / Ін-т змісту і методів навчання; Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка / уклад.: А. Г. Слюсаренко та ін. Київ. 1997. 447 с.
8. Україна: хроніка ХХ століття. Рік 1921: довід. вид. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд. О. Мовчан. К.: Ін-т історії України НАН України. 2006. 289 с.
9. Україна: хроніка ХХ століття. Рік 1922: довід. вид. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд. О. Мовчан. К.: Ін-т історії України НАН України. 2005. 335 с.
10. Україна: хроніка ХХ століття. Роки 1923-1924: довід. вид. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; упоряд. О. Мовчан. К.: Ін-т історії України НАН України, 2009. 271 с.
11. Мельник О. Голод: Хроніка, документи та матеріали голоду 1921-1923, 1932-1933 рр. на Криворіжжі. Кривий Ріг: Видавничий дім. 2003. 384 с.
12. American Relief Administration: *Bulletin, series 2*. 1922. Oct. № 29. 63p.
13. American Relief Administration: *Bulletin, series 2*. 1922. Sept. № 28. 62p.
14. American Relief Administration: *Bulletin, series 2*. 1922. Dec. № 31. 75 p.
15. Голод 1921–1923 років в Україні: Збірник документів і матеріалів / від ред. С. В. Кульчицький, упор. О. М. Мовчан. Київ: Наукова думка. 1993. 240 с.

16. Отчет о работе Центральной Комиссии помощи голодающим при Всеукраинском Центральном исполнительном комитете (за время с 1 января по 1 сентября 1922 г.). Харьков. 1922. 30 с.
17. Дети после голода. Сборник материалов /Центральная комиссия помощи детям при ВУЦВКе. Харьков. 1924. 145 с.
18. Арнаутов В. А. Голод и дети на Украине: По данным секции помощи голодающим при Центральном Совете защиты детей на Украине и по другим материалам. Х., 1922. – 48 с.
19. Surfact, F. M. American Food in the World War and Reconstruction Period: Operations of the Organizations under the Direction of Herbert Hoover. 1914–1924. Stanford. CA: Stanford University Press. 1931. 1033 p.
20. Сербин Р. Голод 1921–1923 и украинская пресса в Канаде. Торонто–Киев: Украинско-канадский исследовательско–документационный центр. 1992. – 704 с.
21. Стародубов, А.Ф. Записки очевидца (Дневник в 2-х книгах). Днепропетровск: Gaudemus, 2001. Кн. 1: Екатеринослав 1918–1923. 230 с.
22. Golder F. A. On the Trail of the Russian Famine. Stanford, CA: Stanford University Press. 1927. 319 p.
23. Hoover H. The Memoirs of Herbert Hoover: Volume 1: Years of Adventure 1874–1920. New York: The Macmillan Company. 1951. 496 p.
24. Hoover H. The Memoirs of Herbert Hoover: Volume 2: The Cabinet and the Presidency 1920–1933. New York: The Macmillan Company. 1952. 405 p.
25. Pepper B. The Miracle of Ekaterinoslav. The Sentinel: American-Jewish Weekly Chicago. 1924. 11 January. Vol. LIII, № 2. P.10, 27.
26. Народні твори про голодомор: 1921–1923 pp., 1932–1933 pp., 1946–1947 pp. в Україні, зібрані студентами-філологами Криворізького державного педагогічного університету в кінці XX ст. – на початку XXI ст. / уклад.: О.М. Гончаренко. Кривий Ріг: Діоніс. 2011. 244 с.
27. Підмогильний В. Син. Підмогильний В. Оповідання, повісті, романи / уклад. В. Мельник. К.: Наук. думка. 1991. С. 138–156.

Зубер С.М.,

старший науковий співробітник

Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»

**ЗОЛОТОНІСЬКА ЖІНОЧА НАРОДНА СОРОЧКА В КОНТЕКСТІ
ДОСЛІДЖЕНЬ ТРАДИЦІЙНОГО ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДОВОЇ ЗБІРКИ НІЕЗ «ПЕРЕЯСЛАВ»)**

З кожним роком поглиблюється інтерес до народної культури українців. Це зумовлює необхідність вивчення та розвитку національної культури, самоідентифікації українців, усвідомлення свого минулого й фіксації його для прийдешніх поколінь. Значимим елементом даного процесу, його основою є артефакти, що зберігаються в колекціях, в тому числі музейних. Переважна частина з них потребує вивчення та введення до наукового обігу. Одним із широких пластів народної культури є одяг. Саме він якнайглибше

репрезентує не тільки матеріальну, а й духовну культуру, обрядовий світ українців.

Українська вишита сорочка – не лише елемент традиційного народного одягу, але й один із символів-оберегів, який з часом став сприйматися як риса національного менталітету. Народна сорочка Золотоніщини (за адміністративно-територіальним поділом до 1924 року повіт Полтавської губернії) – основа народного костюма, який прийнято вважати за класичний зразок національного одягу. Вивченням народного костюма, в т. ч. сорочки, як однієї з його складових, займалося багато вітчизняних дослідників: Хв. Вовк, В. Білецька, К. Матейко, Т. Ніколаєва, В. Скуратівський, М. Селівачов, Т. Кара-Васильєва, З. Васіна, О. Косміна та ін. Зокрема, З. Васіна акцентує увагу на розмаїтості вбрання, розкриває процеси формування українського костюма [1]. Л. Годліна особливу увагу звертає на семантику орнаментів та функціональну роль предметів в обрядовості [2].

Метою даної роботи є комплексне вивчення максимально можливого обсягу артефактів, носіїв інформації про особливості та традиційні риси народної сорочки Золотоніщини, що входить до фондового зібрання НІЕЗ «Переяслав» та введення матеріалів дослідження до наукового обігу. Збірка українських народних сорочок із фондів НІЕЗ «Переяслав» досить чисельна. Виробів, виготовлених у селах Золотоніського району – 89: а саме – жіночих сорочок – 28, чоловічих сорочок – 4, рукавів від жіночої сорочки – 18, манишок від чоловічої сорочки – 11, уставок до жіночої сорочки – 9, комірів від чоловічої сорочки – 8, подолів від жіночої сорочки – 4, манишок від чоловічої сорочки разом із фрагментами коміра – 7. Хронологічні рамки колекції досить вузькі: кінець XIX – 50-ті роки XX століття. Зокрема: кінцем XIX ст. датуються 2 сорочки, початком XX ст. – 8, 10-ми роками XX ст. – 8, 20-ми роками XX ст. – 32, 30-40-ми роками XX ст. – 31, першою половиною XX століття датуються 7 предметів колекції. Такі часові межі логічно аргументовані, оскільки сорочка – елемент щоденного побутового вжитку – одяг натільний. Окрім того, більшість із них збереглися з часу, коли поруч із традиційним одягом почали з'являтися речі фабричного виготовлення, а національне вбрання поступово втрачало своє побутове значення й ставало більш раритетним, обрядовим. Усі артефакти надійшли до фондів із матеріалами етнографічних експедицій, що працювали там у межах 1968-1986 років. Було обстежено шістнадцять населених пунктів. Найбільше предметів музейного значення придбано у селі Шабельники – 29. Цікаво, що 20 із них у мешканки села Загребельної Катерини Григорівни, 1905 року народження. У селі Крупське музейникам вдалося знайти 18 одягових зразків, у селі Зорівка – 11. Нова Гребля – 1, Піщане – 2, Вознесенське – 2, Бубнова Слобідка – 2, Броварки – 3, Богдани – 2, Драбівці – 4, Пальмира – 2, Антипівка – 1, Хрущівка – 2, Синьоківка – 3, Плешкані – 5, Каленики – 2 предмети музейного значення [3]. Крій жіночих сорочок традиційний для

народного одягу Полтавщини. Усі вони додільні, переважна більшість сорочок до суцільного рукава, що може свідчити про їх давність або ж обрядове призначення. Лише три колекційні жіночі сорочки мають рукав, що приєднаний за допомогою зборів – «пухликів» та штапу (вистіг) до плечової вставки-уставки. Майже у всіх рукав викінчується вузькими чохлами, за винятком двох, які оздоблені широким декорованим манжетом. Горловина традиційно кругла, застібається на гудзик або має петлі для шнурка, з вузьким комірцем-обшивкою, розріз пазухи глибокий без декору. Лише одна жіноча сорочка, вишита на коленкорі художньою гладдю має прикрашену виводом п'ятипелюсткових квітів пазуху. Здебільшого зустрічаються сорочки, станок яких пошитий із трьох пілок, що зумовлюється шириною домотканого полотна. Рідше побутовали сорочки із станком «у дві пілки», адже їх виготовляли із фабричного полотна, ціна якого була досить високою. У досліджуваному матеріалі таких сорочок лише дві. Одна (про яку згадували раніше) пошита з коленкору, друга – із голандського полотна (бавовняна тканина). Цікаво, що коленкорова сорочка датується 1918 роком. Вишивала її Шемет Євдокія Василівна в селі Броварки. Загалом сорочки Золотоніського району традиційно вирізняються значною шириною суцільного рукава та мають вставку «ластовицю» («ластку») між станком і рукавом.

Матеріал для всіх видів сорочок підбирався відповідно до призначення одягу та статків родини. Святкові сорочки шили з тоншого полотна, вони розкішно прикрашалися, під час виготовлення використовували більшу кількість технік вишивання, поєднували ажурні та глухі шви. Для нанесення орнаментів вибирали заполоч, часто червону та чорну, хоч двоколірність не є переважаючою гамою для давніх вишитих виробів Золотоніського повіту. Іноді в разі нестачі тонкого полотна бідні селянки використовували його лише для верхньої частини сорочки, а нижня частина – «підточка» шилася з грубішого полотна. У жіночих сорочках Золотоніщини «підточка» зустрічалася дуже рідко, переважно тоді, коли зношеній сорочці хотіли «продовжити життя». Серед матеріалів, досліджуваних авторкою, всі сорочки додільні. Даний факт свідчить про заможність мешканців сіл Золотоніського повіту. Червоно-чорна гама, виконана технікою хрестик, присутня в орнаменті одинадцяти жіночих сорочок. Це натуралістично трактовані квітково-рослинні мотиви, що складаються в букети, найчастіше зустрічаються яскраво-червоні троянди. Це брокарівський стиль, який упродовж цілого століття відігравав значну роль у культурному середовищі, в якому жила селянська родина, формував смаки багатьох поколінь. Проте для орнаментики сорочок досліджуваних сіл все ж таки переважно типовим є вишивання сировими вибіленими або ледь підфарбованими нитками. Таких зразків у колекції шістнадцять. Серед технік вишивання для сорочок «білим по білому» характерні традиційні види лічильної гладі, зокрема прямої лиштви, вирізування, мережка, виколювання. Зрідка зустрічається

штапівка, зерновий вивід, ретязь. Переважаючим прийомом вишивання було вирізування, доповнене іншими швами. Орнамент ніс не лише естетичну, але й обрядову, магічну функцію, чим можна пояснити розміщення візерунків на певних частинах сорочки. Кожна вишита сорочка колекції має свою неповторну композицію. При оздобленні жіночих сорочок, прикрашених технікою хрестик, найчастіше використовувався рослинний орнамент. Назви узорів: «сосяшники», «петрові батожки», «жолудьки», «виноградець», «хміль», «яблука», «гвоздики», «дубове листя», «човники», «косарики», «козлики», «пилочки», «кручені паничі», «барвінок», «огірочки», «полувнички», «сокирки», «павичеве пір'я», «обман» та ін. В сорочках, вишитих «білим по білому» монохромний стилізований рослинний орнамент органічно поєднаний з архаїчним геометричним. Назви узорів, виконаних ажурними техніками: «ребра», «каржани» (свастика), «ключі», «хрести», «ромби», «ключикове вирізування», «клинцеве вирізування», «баранці», «рогата кривулька», «ламане дерево», «кучеряві віконечка», «вітрячки», «татарське вирізування», «явори», «калінова квітка», «ключикова мережка», «гострі рожі» та ін. Композиція вишивки традиційна в більшості виробів. Орнамент розташований на уставці, рукаві, подолі, чохлах, горловині. Розміщення узору на рукаві переважно вертикальне або ж має шаховий порядок. У двох зразках рукав залишається не вишитим, орнамент розташований лише на уставці.

Серед фрагментів, які представлені в колекції, найбільше рукавів від жіночої сорочки – 18. Лише три з них пошиті «до уставки», яка з'єднана із власне рукавом дрібними складками – «пухликами». Сім рукавів вишиті хрестиком у чорно-червоній колористиці, одинадцять – «білим по білому» з поєднанням технік, характерних для досліджуваного регіону. Уставки та поділки від жіночих сорочок представлені переважно в брокарівському стилі. Хоч у колах дослідників народного мистецтва термін «брокар» був визначником явища антихудожнього, позбавленого глибоких народних традицій, синонімом поганого смаку та рукодільниць приваблювала новизна орнаментальних мотивів, їх колірна насиченість, декоративність. Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що артефакти, розглянуті в даному дослідженні, за своїми основними ознаками традиційні для загалу народної сорочки Золотоніщини кінця XIX – I половини XX століття. Відчутно проявляються спільні риси у вбранні, в той же час прослідковується і відмінність у поєднанні техніки виконання, підборі кольорової гами, використанні орнаментальних мотивів.

Список використаних джерел

1. Васіна З. Український літопис вбрання: книга-альбом. Т.2: XIII – початок XX століття: Науково- художні реконструкції / З. О. Васіна. – К.: Мистецтво, 2006. – 448 с.
2. Годліна Л. Семантика орнаментів та функціональна роль предметів в обрядовості (Середня Наддніпрянщина, Полтавщина) / Л. Годліна // Тези Всеукраїнської наукової конференції «Переяславська земля в розвитку української нації, державності й культури». – Переяслав-Хмельницький, 1994. – 158 с.
3. Матеріали фондової облікової документації НІЕЗ «Переяслав». Інвентарна група «Тканини» (шифр 1–18).

Кошельник К.С.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Криворізького державного педагогічного університету

науковий керівник: **Гарлицька Т.С.,**

кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської мови з методикою викладання

Криворізького державного педагогічного університету

АНГЛОМОВНИЙ СЛЕНГ ЯК ОДИН ІЗ ВИЯВІВ ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Сьогодні надзвичайно актуальним є дослідження субстандартних і ненормативних лексико-фразеологічних одиниць. Адже мовний процес кінця XX – початку XXI ст., який Т. Миколенко називає “жаргонним вибухом” [2], характеризується посиленням ролі неформальних, нелітературних елементів у мовленні, зокрема сленгу, що викликано соціальним переустроєм, глобалізацією, демократизацією, зміною мовних орієнтирів та цінностей суспільства.

Сленг є різновидом соціального діалекту і включає розмовну, експресивно та емоційно забарвлену лексику, яка робить мову живою та динамічною. Сленгові слова існують у всіх сферах людського буття. На нього впливають різні зміни, що відбуваються в суспільстві, а в його формуванні важливу роль відіграють особливості певної групи людей, їх інтереси, тематика спілкування та характер діяльності.

Різні аспекти сленгу вивчалися в працях вітчизняних та зарубіжних мовознавців, серед них: О. Єсперсен, В. Балабін, В. Хомяков, Н. Глушук, І. Кудрейко, О. Клименко, Л. Ставицька, Г. Менкен, Е. Партридж, І. Ален, І. Хотен, Р. Спірз та ін. На сьогодні в лінгвістичній науці не існує усталеного і загальноприйнятого визначення поняття «сленг». Складність розкриття походження терміна пов'язана з його неоднозначністю та відмінними тлумаченнями різними дослідниками та авторами словників.

На думку О. Єсперсена, «сленг – це певна форма мовлення, походження якої зумовлено бажанням людей відхилитися від звичайних мовних норм, що

нав'язуються їм суспільством» [5, с. 11]. В. Балабін, який досліджував американський військовий сленг зазначав, що сленг – це «ненормативна, неформальна, стилістично знижена мова для порівняно великого прошарку людей, мета якої полягає у здійсненні конкретних мовленнєвих функцій, а саме експресивної, оцінної, корпоративної, пейоративної та евфемістичної [1, с. 37]. За тлумаченням Л. Ставицької, під сленгом можна розуміти такий тип розмовної мови, який розцінюється суспільством як неофіційна, побутова, фамільярна та навіть довірлива мова [4, с. 40].

Сленг має низку характерних ознак, які вказують на його специфіку та роблять його унікальним. До таких характерних рис належать: 1) нестійкість та перехідність; 2) наявність словотворення, що є прогресивним явищем, яке допомагає розвивати та вдосконалювати мову; 3) здатність швидко асимілювати в літературній мові. За словами О. Селіванової, іноді сленг може проникати в літературну мову. Цей процес обумовлений низкою переходів від корпоративного сленгу до інтержаргону, далі – до просторіччя, розмовної лексики та, наостанок, до літературної мови. На рівні інтержаргону сферами поширення сленгу вважають засоби масової комунікації (газети, журнали, телебачення, Інтернет), а також твори художньої літератури [3].

Існує багато соціальних і культурологічних причин для виникнення, розвитку та вживання такого складного й неоднорідного мовного явища як сленг. До соціальних причини можна віднести демократизацію суспільства, що пов'язано з розмежуванням суспільних бар'єрів, домінуванням найвищих кастових прошарків. Окрім цього, збільшується роль молоді в сучасному суспільстві. А, як відомо, найчастіше сленгом користується саме молодь, тому що це допомагає їй залишатися сучасною. Завдяки сленгу молодь не лише обмінюється інформацією, але й виражає власний світогляд, ідеї, почуття, підкреслюючи особистісну позицію та доводячи, що молодь іде в ногу з часом.

Не варто забувати, що можуть існувати й психологічні чинники через які стимулюється розвиток молодіжної мови. Під психологічними чинниками можуть розумітися сімейні конфлікти такі, як розлучення батьків, конфлікти на тлі релігії, непорозуміння різних поколінь, застосування жорстокості або агресії у родині, замовчування про проблеми в школі.

Е. Партридж запропонував тринадцять причин, чому варто використовувати сленг: 1) для розваги; 2) як прояв почуття гумору; 3) щоб підкреслити свою несхожість, оригінальність; 4) для надання мові більшої яскравості та образності; 5) задля того, щоб здивувати; 6) для уникнення кліше і багатослів'я; 7) щоб збагатити свій словниковий запас; 8) для надання конкретики абстрактним явищам; 9) для применшення урочистості, печалі, трагедії; 10) для того щоб «стати своїм» у компанії; 11) для створення дружньої, інтимної атмосфери; 12) для демонстрації приналежності до будь-

якої соціальної групи, класу, наслідування моди, переваги над співрозмовником; 13) задля приховування предмета комунікації [6].

Традиційно сленг поділяють на загальний та спеціальний. До загального сленгу зараховують той прошарок лексики, який є зрозумілий для всіх соціальних верств населення та має яскраво виражений емоційно-експресивний характер (Наприклад: *ackers* – гроші, *A.D. (a drug addict)* – наркотично залежний, *alms(-house)* – грубий, зневажливий, *dun* – критикувати кого-небудь, *nugget* – монета вартістю в один фунт). Спеціальний сленг поділяється на професійний та груповий (корпоративний). Професійний – це образно-експресивні, лаконічні слова та вислови, що мають нейтральні відповідники і побутують переважно в усному мовленні людей певної професії, зокрема спортсменів, водіїв, журналістів, комп'ютерників, музикантів, бізнесменів, політиків тощо (Наприклад: *crumpet* – старі люди (мед.), *on top* – на місці злочину, на гарячому (міліц.), *parlyaree (parliari)* – сильний італійський уплив у танцях, музиці (муз.), *rockie* – новачок (спорт.)). Корпоративний (груповий) сленг – це соціально зумовлений різновид національної мови, оснований на виокремленні людей за видами не пов'язаними з професійною діяльністю. До нього зараховують молодіжний, військовий сленг, а також сленг алкоголіків, наркоманів, сексуальних меншин тощо (наприклад: *fruit salad* – орденські стрічки, *ash and trash* – тиловики, *banged-up* – ув'язнений, *bar* – мільйон доларів, *lam* – втекти з тюрми).

Тож динаміка сленгового мовлення нерозривно пов'язана із соціально-лінгвістичними, культурними, історичними чинниками розвитку суспільства. Сленгом послуговуються люди різного віку, різних професій та різних соціальних прошарків, що свідчить про першорядне значення субстандартних одиниць у мовленні сучасного соціуму.

Список використаних джерел

1. Балабін В.В. Сучасний американський військовий сленг як проблема перекладу. Київ: Логос, 2002. 313 с.
2. Миколенко Т. Український міський сленг (на матеріалі мовлення тернопільців) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01. Київ, 2006. 23 с.
3. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Вид-во Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.
4. Ставицька Л.О. Арго, жаргон, сленг: Соціальна диференціація української мови. Київ: Критика, 2005. 464 с.
5. Jespersen O. Language: Its Nature, Development, and Origin. George Allen & Unwin Ltd., 1954. 448 p.
6. Partridge E., Dalzell T., Victor T. The new Partridge dictionary of slang and unconventional English. 2nd ed. London: Taylor & Francis, 2012. 864 p.

Шевчук А.А.,
магістр філології,
Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

АЛІТЕРАЦІЯ ЯК МЕТАКОД ДО ПРОЧИТАННЯ СТУСОВОГО ВІРША (ЗА ЗБІРКОЮ «ПАЛІМПСЕСТИ»)

Анотація. У фокусі дослідження – фоностилестичний аспект мовної тканини поетичних творів В. Стуса. Визначено найактивніші та найчастотніші фоностилеми у текстах, що беруть участь у творенні алітерації. Здійснено аналіз їхніх конотативних значень.

Ключові слова: поетична мова В. Стуса, фоностилема, звуковий повтор, алітерація, мікросема.

Постановка проблеми. Проблематика сформульованої теми визначається важливістю дослідження алітерації як однієї із фоностилестичних ознак Стусового вірша, які поруч із більш дослідженими лексичним і синтаксичним складниками так само є значними виразниками семантичних значень та, навіть, найпершими. А творчість поета є однією з наймісткіших за змістом і найскладніших евфонічно (з погляду звукового навантаження) й мовно-естетично, проте малостудійованою.

Стан дослідження. Алітеровані звуки є носіями мікросем, завдяки яким надалі вибудовуються слова та формується загальне смислове навантаження тексту. Так, поруч із традиційним підходом у лінгвостилістиці, згідно з яким звуковий рівень мови вважається лише допоміжним, існує низка новітніх досліджень, у яких чільне місце відводиться звукописному ладу авторського мовлення (українські дослідники – П. Дудик, І. Качуровський, А. Коваль, Л. Мацько, В. Ковальов, Л. Гнатюк, Г. Півторак, В. Левицький, О. Селіванова, Г. Яворська, В. Мусієнко та ін.; зарубіжні – Г. Векшин, І. Кожевникова, М. Гаспаров, С. Бернштейн, А. Блек, Р. Гінзбург, Г. Гачев, Б. Томашевський, тощо).

Виклад основного матеріалу. Так, для звукової тканини поезії Стуса найчастотнішою є алітерація [р] і [с], [з] і [с], [д] і [т]. Найчастіше алітерується дрижачий [р] та шумний щілинний свистячий [с], смислове навантаження яких хоч і змінюється відповідно до кожної поезії, проте має універсальні риси для автоінтертекстуальної творчості митця. У вірші «Терпи, терпи, терпець тебе шліфує» поет використовує корелятивну опозицію цих двох звуків, граючи на контрасті:

*Терпи, терпи – терпець тебе шліфує,
сталить твій дух – отож терпи, терпи.
Ніхто тебе з недолі не врятує,
але й не зіб'є з власної тропи.*

На ній і *стій*, і *стій* – допоки *скону*,
допоки *світу* й *сонця* – *стій* і *стій*.
Хай *шлях* – до *раю*, *пекла* чи *полону* –
Тримайся далі *розпачу* й *надій* [7, с. 276].

Тут контрастність полягає у тому, що фоностилема [р] у науці вважається звуком духу, сили, чоловічої іпостасі особистісного начала, звуком «Я», єдиним, у творенні якого не бере участі язик, що відбиває рішучість, ярість, вогненність [1, с. 373], а [с] – звуком світла, сонця, наскрізно солярним, «духу на переході до світла і навіть власного вогню» [1, с. 365]. Інтенсивність останнього підкреслюється алітерацією [х], який також є звуковим виразником архетипу вогню, навіть візуально зображуючись, як хрест, «зхрещене проміння сонця», за Гачевим [1, с. 362], який підтверджує солярність цих фоностилем також на прикладі їхнього чергування: дух/дусі [1, с. 362]. Так, ліричний герой із чоловічою іпостасю особистісного начала, втіленою алітерацією [р] та наполегливістю, вірить у світло (алітерований [с]), незважаючи на трагізм та драматизм долі. Це характерно для всієї збірки «Палімпсести» та підкреслюється і на лексичному рівні – втілюється у частотному використанні лексем «сонце», «свіча», «свічадо», «світло», власне солярної символіки, яка неодмінно супроводжується смисловим навантаженням незламної віри: «Допоки *скону*, *допоки світу* й *сонця* – *стій* і *стій*».

Показовим є тут те, що мова ідеться про «*власну тропу*», життєвий шлях ліричного героя, якого він має чітко дотримуватись, (де образ-символ дороги є характерним для «Палімпсестів» загалом) і слово «*стій*» – і на лексичному, і на фоностилістичному рівні доповнює сенсами внутрішній екзистенційний простір суб'єкта. Адже лексема «*стій*» виражає числокод «чотири», де «четвірка» - «симптом утвердження» [4, с. 222], ознака сталості, непорушності, межа між двома світами [4, с. 222], код до прочитання якої – фоностилеми, які можна потрактувати за теорією Георгія Гачева: [с] – світло, сонце; [т] – «спочатку змикання, межа, тюрма, замок...потім виривання духу на свободу» [1, с. 372]; [і] – відкритість і щирість, далечінь і вічність; [й] – спрямований до безкінечності, «практично не матеріальний, летючий, звук ефіра» [1, с. 362]. Вищезгадану межовість автор вкладає у наступні рядки – «*хай шлях* – до *раю*, *пекла* чи *полону*...», де світ троїстий, як у народній традиції (рай – небесне, пекло – потойбічне і полон – земне життя), та утверджує числокод «чотири» також завдяки використанню звуку [х] як символу хреста, перехрестя, врешті-решт, вогню. А замкнений внутрішній екзистенційний світ ліричного героя підтверджується частотною алітерацією [т], як звуку боротьби, енергії, свободи. Крім того, завдяки т-консонантизації поряд із [р] особливо увиразнюється естетика маскулінної твердості, сили й боротьби: «*Терпи, терпи – терпець тебе шліфує, ставить*

твій дух...». Так, незгасний внутрішній вогонь, – ось що дають у сумі алітеровані у цих рядках [р] і [с].

Світосприйняття ліричного героя у поезіях митця почасти побудоване на такому зіставленні [р] і [с] – твердості терпіння, сили духу та устремління до сонця, віри у світло. А образи, символи сонця, світла та, зрештою, вогню є визначальними концептами у поезії Василя Стуса, у яких втілені народні, міфологічні та християнські іпостасі, крім того, їхня вербалізація на фонетичному рівні також посідає чільне місце.

Так, *р*-консонантивація нерідко звучить у рядках «Палімпсестів» у супроводі числокоду «чотири» та квадрата як одного із його виразників, зокрема у вірші «Весь обшир мій – чотири на чотири»: *«Прощай тюремна стороно / із чотирма дверима, / де кругле вічко верещить, / висвистує квадрат...»* [7, с. 320], де «чотири», як і тюрма, відображає таку ж семантику непохитності і твердості разом із алітерацією [р]. Так, квадрат як «четвірка» і внутрішній простір ліричного героя, який прагне до самозбереження та «самособоюнаповнення», підкреслюється у митця звуковими інтенціями [р].

І якщо мікрокосмос ліричного героя – це квадрат із твердістю та незламністю, втіленою в алітерації [р], то макрокосмос – коло, часто згадуване у поетичних творах Стуса, поєдналося й у вірші «Уже Софія відструменіла...»: *«Квадратне серце – в квадратнім колі, / в смертнім каремі падаєм доли»* [6, с. 214]. Тут *к*- та *р*-консонантивація зі своїми поривами до свободи, проривністю замкнена у лексичні коди – квадрат та коло, де останній – народно-міфологічне уявлення про світ.

У деяких текстах корелятивна опозиція алітерованих [р] і [с] відображає трагізм, пригніченість та спад почуттів, майже до відчаю: *«О чорна графіка гори, О мерзла кров пролита, заговори, заговори, повідж, кого тут скрито / Яка священна таїна про злочини бувалі! Снується темінь навісна у вимовклім проваллі»* [7, с. 222]; *«Горить стерня, де половіло жито, о вересню теребище смеркань! / Отак посиджу в довгій самоті, над вудкою схилившись»* [7, с. 218].

Алітерація зі фоностилемою [р] нерідко з'являється у Стусовому вірші як додаткова мікросема для підсилення настрою тривоги: *«Крайкіл! – скрикнуло ізліва / перейми-но, переймай!»* [6, с. 270]. Тут «крайкіл» – це також макрокосмос ліричного героя, власне Україна, образ якої постає далі у тексті, на що нам уже в перших рядках натякає алітерація [л], що втілює у собі жіноче начало, «водяність, плавність, м'якість» [1, с. 373].

Виключно у своїй світлій іпостасі виступає багатократне вживання фоностилеми [с] у вірші «Самого спогаду на дні»: *«Самого спогаду на дні, / як зірка у криниці, / вона з'являється мені / і світить, і святиться... / Як куте сяєво сторіч, / як зірка у криниці, / неначе свічка в темну ніч – / горить і промениться»* [9, с. 268]. У цій поезії мікросема [с] трансформується у звукове поєднання [св], яке маркує «перехід до

духовності» [1, с. 364], що одразу нашоує на думку про що ідеться далі на лексичному рівні: спогад є найсвітлішим та більше того, надією. Хоч і йдеться про жіноче начало, втілене лексемою «криниця», власне водою, проте на фонетичному рівні простежується поєднання чоловічого та жіночого, втіленого консонантою [р] та асонантою [і]. Загальний настрій поезії підтримується і завдяки співзвучності шумних щілинних зубних [с] та [з], звуків дихання, спокою, які схожі за артикуляцією. Крім того, текст представлений не лише алітерацією та асонансами, а й логогрифом, полісиндетоном та монофоном, у наведеному прикладі вони зосереджені в одному рядку «*і світить, і святиться*», також монофон представлений у словах «*сяєво сторіч*». Наявні звукові повтори на рівні анафори та епіфори. Проте, переважає алітерація свистячого глухого консонанта, тоді як асонанс інтенсивніше представлений, завдяки чому увиразнюється загальне звукове тло, на рівні змісту – каталізуються відтінки почуттів ліричного героя.

Алітерований [с] інколи постає не лише виразником інтенцій до світла, а й гармонії та вічності: «*Посоловів од співу сад, / од солов'їв, і од надсад. / І од самотньої свічі, / і од жалких зірок вночі*» [6, с. 277]. Асонанси [о] тут утворюють певне коло як вічний рух, внутрішню нескінченність, яка надалі переходить в образ-символ світового дерева, втіленого у вишні, голуба як птаха, що зображався традиційно у народній культурі поруч із деревом життя, і, зрештою, у світлий образ матері (Мати-Берегиня поступово замінила образ дерева життя у народній культурі, зокрема в орнаменталістиці, із прийняттям християнства, таку еволюцію зустрічаємо і у цій поезії): «*бо мати видиться свята, в якій смеркаю і світаю*». Так, заглибившись у сенси фольклорних мотивів та образів цієї поезії спостерігаємо коловорот життя і смерті втілений завдяки використанню образу саду, дерева, птаха, матері і власне кола, що підкріплюється о-асонантою та с-консонантою.

Рідше трапляється алітерація [с] як така, що позбавлена характерних їй смислів, корелюючи із [р] набуває також настроїв трагізму: «*Сніги і стужа, вітри й морози, / свисти і лайки, дикі прокльони, / собачий гавкіт, крик паровоза, чорні машини, чорні вагони. / Шпали і фари, пси і солдати, / пруття і ґраття і загорода*» [6, с. 214]. Тут зустрічаємо контраст протиставлення замкнутого простору ліричного героя із р- і т-консонантивацією з інтенціями до свободи, і зовнішні картини його оточення із с-консонантивацією, де [с] – натякає на те, що там, за тюремними ґратами, не зважаючи на те, що «*свисти, сніги, стужі, пси і солдати*», таки світло. Так, спостерігаємо поєднання білого і чорного кольорів, де чорний – відображення стану несвободи й пригнічення людської гідності [2, с. 220], а білий – як синонім і антипод чорного, що відсилає нас до понять і явищ більш абстрактних та уявних [5, с. 104]. Теж саме маємо на фонетичному рівні: [р] – звук боротьби, більш приземлений, а [с] –

сонячний, співвідноситься із трансцендентним. Показовим є переважання форми множини у іменників цього уривку з поезії. За Гачевим, множина виводить тіло (точку) в Далечинь і є «розчепленням самості і розподілом одиничного променями» [1, с. 363]. Враховуючи частотне використання форми множини в авторських неологізмах Василя Стуса (у яких так само часто зустрічаються фоностилеми [p], [c]), можна стверджувати, що вектор інтенцій ліричного героя має напрямок у вічність.

Цей вектор окреслюється у Стусовому вірші як «земля-небо» завдяки очевидним і частотновживаним лексемам *Господь, Бог* та їхньому розвитку на символічно-образному рівні і не тільки. Спрямованість ліричного героя відображена і завдяки алітерації [p] і [c] та [c] і [з]. Вектор також відтворений і у вищезгаданих міфологемах межі – свічці, вогні, сонці та в оказіоналізмах – життєіснування і життєсмерть. Це питання досліджує Людмила Тарнашинська, пишучи про межовість ситуації, яка «вириває людину з мережі причинно-наслідкових зв'язків, виводить поза звичне середовище» [8, с. 44]. Мова ідеться про сферу людської екзистенції, де ліричний герой – на межі буття. В екзистенції межова ситуація розгортається, за Ясперсом, як «боротьба з самим собою» [8, с. 44]. Це чітко виражено у контрастному зіставленні [p] і [c], і коли ліричний герой замкнений у екзистенційний «квадрат», бій супроти падіння, поривання утілене в р-консонантизації – боротьба із самим собою. Межовість ситуації у поезії може перебувати, навіть, у динаміці і двоїстості поділу світу: «*Кошлатий обрій вороноконий йде берегами ридай-ріки*» [6, с. 270], із традиційним супровідником [p].

Показовим є те, що усередині-себе-буття ліричного героя поезій збірки «Палімпсести» підкреслюється твердістю та стійкістю [p] на шляху до самозбереження. Така заглибленість у себе хоч і викликає наскрізну тему смерті, проте саме надія і віра у світло, втілена у с-консонантизації підтримує сталість у внутрішньому та зовнішньому складнику буття.

Вертикаль у напрямку до неба втілилася у поезіях збірки також завдяки алітерації [c] та [з], де звук сонця не випадково алітерується зі звуком Землі, «її дрижання у світовому просторі, биття, тертя» [1, с. 362]: «*Ці сосни, вбрані в синій-синій іній, / на взгір'я збігли і завмерлі, мерехтом – / чи то цвинтарним ачи межисвітнім – / мені відкрили візерунки душ...*» [6, с.325]. Вертикаль як чітка межа може проявлятися у текстах Стуса інколи як безкінечне прагнення до неба, світла ([c]) або ж заземленість із темою смерті (з частотними акцентами на з-консонантизації): «*Зайти непомітно / за грань сподівання / за обрій нестерпу / за мури покори / за грати шаленства / за лють – огорожі / за лози волань / шпичаки навіженства / аби розплататись / в снігах безшелесних / десь між кучугурами / доль запропалих – / Як хочеться вмерти!*» [6, с. 316], «*Земля – голосить? Світ – кричить? / В тобі? За безкраєм? – Не знаю. / Здається, кожен рік збавляю, немов*

останній» [6, с. 249]. Так, в останньому – ліричний герой під тяжкістю Землі (фоностилема [з]) уже не має чітких інтенцій до боротьби, протистояння, втілених фоностилемою [р], натомість з'являється менш вольовий, замкнутіший, глухий, зубний, проривний [т], твердість якого чергується із м'якістю, що, відповідно, відображається і у настроях героя на лексичному рівні. Так, фоностилема [т] лише частково виринає із тяготіння землі, часто поєднуючись із алітерацією [с]: «Тамте видіння у мені / світає – і світання / просториться в самотині, як світу заступання» [6, с. 265], де [с] яскраво виражає інтенції до світла і вічності, котрі ліричний герой доводить до самотності у своєму відокремленому, відстороненому від макрокосмосу екзистенційному вимірі.

Фоностилема [т] часто постає у корелятивній парі з [д], на відміну від алітерації звуків [р] і [с], котрі конотативно зазвичай трапляються в опозиції: «Кругом – вона, геть доокруж – вона, / та тільки терням поросла дорога» [6, с. 270]. Тут смислове навантаження лексем «кругом», «доокруж» підкріплене візіями кола на фонетичному рівні завдяки асонансу [о], котрий, відповідно, остаточно замикає рядки поезії та настроїв ліричного героя у безкінечність, а стійкість останнього зображена завдяки чисельним р-консонантам.

Висновки. Дослідження поетичних текстів збірки «Палімпсести» показало, що алітерація найчастотніше представлена фоностилемами [р] і [с] із належною їм суверенною семантикою і фонетичним тлом та як корелятивна опозиція; фоностилемою [з] та корелятивною парою [с] / [з], [т] і корелятивною парою [д] / [т] що спільною артикуляцією інтенсифікують змістове поле того чи ін. тексту. Потрактовано основні конотації алітерованих фоностилем. Так, у сумі із лексичними складниками, основними носіями семантичних навантажень тексту, виступають звуки.

Список використаних джерел

1. Гачев Г. Национальные образы мира. – М.: Совет. писат., 1995. – 480 с.
2. Гулак А. Семантика чорного кольору в поезії В. Стуса (на матеріалі збірки «Палімпсести») // Донецький вісник наукового товариства імені Шевченка. – Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім, 2013. – Т. 36. – 284 с.
3. Левицкий В. Семантика и фонетика: пособие, подготовленное на материале экспериментальных исследований. – Черновцы: ЧГУ, 1973. – 103 с.
4. Росінська О. Конструкція «світ-буття-буття-в-світі-буття» у смисловираженні числа «чотири» як онтологічного числообразу в поезії В. Стуса // Донецький вісник наукового товариства імені Шевченка. – Донецьк: Український культурологічний центр, Східний видавничий дім, 2009. – Т. 27. – 348 с.
5. Савчук Г. Білий колір як синонім і антипод чорного кольору у збірці «Палімпсести» В. Стуса // Актуальні проблеми української літератури і фольклору. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2008. – Вип. 12. – 280 с.
6. Стус В. Вибрані твори. – К: «Смолоскип», 2014. – 872 с.

7. Стус В. Зібрання творів: у 12 т.: Палімпсести (найповніший незавершений корпус). – Т. 5. – К. : Факт, 2009. – 768 с.
8. Тарнашинська Л. Василь Стус: художньо-екзистенційний вимір межової свідомості // Слово і час / Ред. кол.: Л. Скупейко (гол. редактор) та ін. – К.: ІС НАН України, 2016. – Вип. 3. – 130 с.
9. Українець Л. Конотаційна експлікація звукозображення в поетичній мові Олеся Гончара // Таїни художнього тексту: [Зб. наук. пр.] / Ред. кол.: Н. І. Заверталюк (наук. ред.) та ін. – Д.: Пороги, 2013. – Вип. 16. – 308 с.

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ.

ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

Гачак-Величко Л.А.,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
морально-психологічного забезпечення діяльності військ
Національної академії сухопутних військ імені Петра Сагайдачного

СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЗОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Сьогодні відбувається активна фаза збройної агресії росії проти нашої держави, а отже проблема охорони й збереження психічного здоров'я військовослужбовців є одним з найбільш принципово важливих завдань військового керівництва, оскільки на тлі цих подій з нової точки зору розглядається проблема самоуправління військових своєю поведінкою, адаптації їх до умов проходження служби та участі у бойових діях, значення індивідуальних особливостей їх нервової системи та мотивів, якими безпосередньо керуються військовослужбовці за таких умов.

Важливу роль у цьому процесі відіграє соціальний інтелект кожного військового, який Г. Олпорт описував як «...особливу здатність правильно судити про людей, прогнозувати їхню поведінку та забезпечувати адекватне пристосування у міжособистісних взаємодіях» [1, с. 53]. Не менш важливим у контексті самоуправління своєю поведінкою військовослужбовців є самоактуалізація особистості, яка, на думку А. Маслоу, «... полягає в максимальній реалізації власних задатків, здібностей і талантів» [2, с. 97].

З урахуванням особливостей професійної діяльності військовослужбовців і специфіки умов бойових дій, можливо уточнити, що стосовно них метою психологічного супроводу буде безперервне відстеження динаміки психологічної обстановки, а саме – морального та психологічного стану особистого складу власних Збройних Сил і сил супротивника, яке складається з соціальної обстановки, бойових і ергономічних умов в зоні бойових дій, прогнозування й оцінки втрати, психологічних втрат серед

особового складу, надання психологічної допомоги військовослужбовцям у подоланні психотравмувальних ситуацій, цілеспрямованому управлінні мотивацією, психічними станами людей та соціально-психологічними процесами у військових підрозділах, їх захисті від психологічних акцій противника. Щодо предмету психологічного супроводу військовослужбовців в умовах проведення бойових дій, ним можливо визначити внутрішні компоненти психологічної безпеки (нервово-психічна нестійкість (з низькими показниками адаптаційного особистісного та комунікативного потенціалу); підвищений рівень стресу; зниження працездатності; соціальна пасивність (депресія); внутрішня конфліктність (тривожність); низький вольовий контроль; уникання регламентованих форм діяльності (спонтанність); особистісна нестійкість). Процес психологічного супроводу здійснюється на етапі проведення бойових дій, а зусилля командирів, штабів, виховних органів і військових психологів у цей період націлюються також на корекцію зовнішнього соціального середовища. Це можливо пояснити з тої точки зору, що стан психічного здоров'я військовослужбовців в умовах проведення бойових дій постійно змінюється під впливом низки зовнішніх чинників, а урахування цих змін необхідно для досягнення мети створення сприятливих психологічних умов для здійснення ними їх військово-професійної діяльності. «Всебічне вивчення особового складу та психологічний супровід військово-професійної діяльності дає керівному складу змогу уникнути прорахунків у діяльності посадових осіб щодо недопущення як бойових, так і небойових втрат серед особового складу з причин, не пов'язаних з виконанням ним завдань за призначенням, раціонально використовувати психологічний потенціал військовослужбовців, враховуючи їх індивідуальні особливості, контролювати режим службових навантажень і відпочинку в умовах виконання бойових завдань, підтримувати та розвивати психологічну стійкість, забезпечити високу бойову готовність (боездатність) частин і підрозділів» [3, с. 5].

Особлива увага під час здійснення психологічного супроводу військовослужбовців в умовах проведення бойових дій повинна бути приділена організації ефективної психологічної протидії супротивнику, спрямованої на прогнозування, профілактику, зрив організованого негативного впливу на психіку військовослужбовців, локалізацію та ліквідацію явищ дезорганізації в підрозділах і частинах, а також на деморалізацію військ противника, здійснення пропагандистських та психологічних акцій серед лояльно, нейтрально і вороже налаштованого населення в районі виконання завдань. Психологічний супровід передбачає також всебічне зміцнення психологічної єдності військовослужбовців в зоні проведення бойових дій, що включає у себе, зокрема, підтримку їх життєстійкості та душевного комфорту. Так, Е. Фромм припускав, що «...

основним джерелом страху, тривоги, відчуття самотності та ізоляції є відрив людини від світу природної стихії» [4], що особливо емоційно відчувається військовослужбовцями в умовах ведення бойових дій.

Необхідним є проведення на постійній основі професійних психологічних консультацій, надання їм психологічної підтримки у разі виникнення кризових ситуацій під час проходження служби в зоні проведення бойових дій, негайна психологічна корекція їх неадекватних реакцій на проблеми, які виникають. До заходів психологічного супроводу військовослужбовців у зоні бойових дій (відповідно до останніх вимог сьогодення та запитів з боку представників силового блоку держави) також доцільно залучати і військових капеланів.

Отже, необхідним є подальше наукове дослідження, розробка теоретичних рекомендацій і втілення у життя питань щодо розвитку важливих фахових рис військовослужбовців, які необхідні їм для успішного оволодіння професією та її реалізації за умов ведення бойових дій, розробки практичних рекомендацій щодо індивідуальної виховної та навчальної роботи з військовослужбовцями за таких умов, а також консультування командирів з питань індивідуального підходу до професійного розвитку військовослужбовців, особливостей здійснення їх психологічного супроводу під час служби в зоні бойових дій.

Список використаних джерел

1. Любочкіна Г. Розуміння соціального інтелекту в науці. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2017. № 884. С. 52-58.
2. Кучманіч І. М., Лисогор А. В. Значущість розвитку особистісної зрілості в процесі професійної підготовки студентів-психологів. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Психологічні науки. 2017. № 1. С. 96-100.
3. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Корня Л. В. Психологічне вивчення особового складу Збройних Сил України: метод. посіб. Київ : ФОП Маслаков, 2019. 288 с.
4. Мушкевич М. І. Основи психотерапії: навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 420 с. Мушкевич М. І. Моделі організації психологічного супроводу сімей, які мають проблемних дітей. Психологія: реальність і перспективи. 2017. № 8. С. 188-192.

Матвієнко А.А.,
здобувач вищої освіти ступеня магістра
Львівський національний університет імені Івана Франка
Дребот Н.П.,
кандидат економічних наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Технологія формування кредитної політики – це сукупність методів, які забезпечують систематичне і безперервне виявлення, аналіз і контроль факторів, що впливають на формування кредитної політики банку, розробку та реалізацію комплексного гармонізованого впливу на них, у результаті чого забезпечується досягнення цілей і завдань кредитної політики банку у визначений проміжок часу.

До основних елементів механізму вважаємо за доцільне віднести наступні складові:

- суб'єкт – рушійна сила, яка цілеспрямовано запускає в дію відповідний механізм управління;
- цілі як програмовані бажані результати дії відповідного механізму управління;
- форму як необхідне організаційне оформлення методичного забезпечення;
- методи як інструментарій, способи і технології процесів досягнення поставленої мети;
- сукупність видів і джерел ресурсів, що використовуються для досягнення цілей;
- об'єкти.

У своїй кредитній діяльності банки співпрацюють з широким колом клієнтів та партнерів. В зв'язку з цим обсяги надання кредитів суб'єктам економічної системи збільшується та застосовується нові кредитні продукти. Дотримання належного рівня кредитного ризику з поєднанням досягнення максимізації прибутку від проведення кредитних операцій в умовах динамічного зовнішнього середовища вимагає реалізації банками дієвої кредитної політики, яка має базуватися на адекватному аналізі поточної ситуації та ефективних напрямів розвитку на майбутнє, а також можливості банку своєчасно реагувати на вплив чинників, що формують ринок кредитних послуг. Ефективність банківської кредитної діяльності вимагає наявності довгострокового бачення пріоритетів розвитку національної економіки, фінансової системи загалом, і зокрема окремого банку, який розроблятиме певні концепції ефективної роботи [1, с. 181–188].

За результатами проведеного дослідження склад внутрішніх факторів,

що визначають особливості формування кредитної політики банку, вважаємо за доцільне об'єднати у дві групи.

Перша група визначає цілі діяльності банку на ринку банківських послуг у цілому. Оскільки, як уже зазначалось, цілі кредитної політики підпорядковуються загальним цілям діяльності банку, то й засоби її реалізації повинні узгоджуватись і не вступати у протиріччя з банківською стратегією.

Друга група внутрішніх факторів визначає наявні в банку ресурси і технології, що забезпечують досягнення поставлених цілей, зокрема:

- фінансове забезпечення (якість управління формуванням ресурсів банку, зокрема: достатність капіталу банку для покриття кредитних ризиків і забезпечення планового зростання кредитного портфеля; наявність ресурсів банку, узгоджених за об'ємними, часовими і вартісними характеристиками з поточними і прогнозованими кредитними операціями);

- організаційне забезпечення (ефективність як організаційної структури банку в цілому, так і організаційного забезпечення кредитного процесу зокрема);

- кадрове забезпечення (система управління персоналом, корпоративна культура, підвищення кваліфікації персоналу, поліпшення умов праці працівників банку, наявність матриці розподілу відповідальності, наявність моделі компетенції і повноважень);

- технологічне забезпечення (наявні техніки і технології, наявність моделей, матриці моделей кредитних бізнес-процесів, моделі оточення бізнес-процесів, технологічних карток);

- інформаційне забезпечення (наявність моделі бібліотеки документів, інформаційних систем і баз даних).

Слід відмітити, що технологія створення кредитної політики банку є досить трудомістким та складним процесом, що включає визначення цілей розвитку банку як довгострокового та короткострокового характеру, та цілей кредитної політики, зокрема, аналіз зовнішнього середовища, та внутрішнього фінансово- економічного потенціалу банку розробка внутрішньої-нормативної бази банку, що регулюють діяльність банку в сфері надання кредитів.

На організаційному рівні відбувається визначення основних положень та засад кредитної політики банку. На даному етапі відбувається розробка інструкції та правил на основі яких співробітники кредитного комітету банку виконують покладені на них завдання відповідно до затвердженої КП. Слід відмітити, що кредитна політика затверджується внутрішнім положенням банку і містить наступні елементи:

- стандарти і параметри, кредитування клієнтів які є основою прийняття рішення на будь-якому етапі кредитування;

- ліміти та повноваження директорів, персон, що визначають стратегічні рішення стосовно кредитування;

– інформаційна база для аудиторів, щоб оцінити якість кредитної діяльності банку. На функціональному рівні триває процес реалізації кредитної політики.

Відповідальність за дотримання основних вимог кредитної політики в процесі її реалізації покладено на кредитний відділ, який може включати відділи кредитного аналізу та контролю тощо. Слід відмітити, що склад та структура кредитного відділу банку залежить від розміру та конкретних видів діяльності установи.

Останній етап розробки та реалізації кредитної політики передбачає проведення моніторингу ефективності впровадження кредитної політики банку, що передбачає визначення факторів, які впливають на результативність кредитної політики, оцінка рівня відхилення від фактичних результатів кредитної діяльності від запланованих значень, з метою своєчасного прийняття ефективних управлінських рішень.

На третьому етапі в межах розробленої кредитної політики банку здійснюють розробку основних параметрів організації кредитного процесу:

- визначення повноважень у сфері надання кредитів, якими наділений кожен кредитний працівник і кредитний комітет;
- визначення обов'язків з передачі прав і надання інформації в межах бізнес-процесів кредитування;
- вимоги до перевірки, оцінювання та прийняття рішень за кредитними заявками клієнтів;
- формування стандартів оцінки кредитоспроможності позичальників і диференціації умов кредиту;
- формування вимог до інформаційного забезпечення, зокрема необхідної документації, яка додається до кожної кредитної заявки, а також документації, яка зберігається у кредитній справі (фінансова звітність, договори гарантії і застави тощо);
- визначення прав працівників банку з детальним визначенням того, хто відповідає за зберігання і перевірку кредитних справ;
- формалізація правил прийняття, оцінювання та реалізації кредитного забезпечення;
- опис політики та практики встановлення процентних ставок і комісій за кредитами, умови погашення кредитів;
- опис стандартів якості, які застосовуються до всіх кредитів;
- опис практики виявлення, аналізу та розв'язання ситуацій, пов'язаних із проблемними кредитами тощо.

В межах здійснення контролю, до повноважень ревізійної комісії та служби внутрішнього аудиту належать [2 с. 42–53]:

- стеження за дотриманням чинного законодавства України;
- аналіз звітів зовнішніх аудиторів;
- перевірка результатів кредитної діяльності;

- аналіз професійної діяльності працівників банку, випадків перевищення своїх повноважень працівниками;
- надання висновків та рекомендацій керівним органам банку.

Таким чином, контроль за реалізацією кредитної політики є невід'ємним елементом ефективного менеджменту банку. В межах кожного банку повинна бути розроблена система контролю за кредитною політикою, яка буде включати в себе декілька етапів щодо оцінки ризиків кредитної діяльності, внесення коректив, надання рекомендацій по проведеному аналізу, оптимізації відносин та обміну інформацією між внутрішнім контролем, зовнішніми та внутрішніми аудиторами, створення дієвої системи по впровадженню отриманих рекомендацій тощо.

Варто зазначити, що дана система має бути чітко структурована, мати конкретні цілі, організаційну структуру, засоби та механізми реалізації та досягнення визначеної мети та завдань. На останньому етапі проводиться загальна оцінка ефективності розробленої кредитної політики. Варто зазначити, що не існує уніфікованих критеріїв визначення ефективності кредитної політики банку. Їх склад та оптимальні значення залежить, перш за все, від обраного банком типу кредитної стратегії, ураховуючи економічну та соціальну ситуації в регіоні функціонування банку або враховуючи всю сукупність зовнішніх і внутрішніх ризиків, які впливають на його роботу.

Таким чином, технологія формування кредитної політики банку це дуже складний та комплексний процес, який включає в себе формування стратегічних та тактичних цілей банку в цілому та цілей кредитної політики, зокрема, аналіз зовнішнього середовища та внутрішнього потенціалу банку, створення внутрішніх документів, які регламентують роботу банку з кредитування [3, с. 25].

Таким чином, механізм формування та реалізації кредитної політики банку представляє собою систему дій та організаційно-економічних прийомів, інструментів впливу, за допомогою яких вводиться в дію процес кредитування; регулювання даного механізму здійснюється відповідно до визначених принципів.

Можна зробити висновок, що всі етапи формування та реалізації кредитної політики тісно взаємопов'язані між собою та входять до загального механізму формування та реалізації кредитної політики. Сформований нами механізм складається із суб'єктів, об'єкту, етапів, інструментів, цілей формування та реалізації кредитної політики. Ключовими органами формування кредитної політики можна вважати кредитний комітет, а реалізації – кредитні департаменти та фронт-офіс банку. Загальна схема формування та реалізації кредитної політики складається з основних чотирьох етапів. Таким чином, кредитна політика створює необхідні загальні передумови ефективної роботи персоналу кредитного підрозділу, орієнтуючись на досягнення стратегічних цілей банку.

Список використаних джерел

1. Росола У.В., Шока Н.І., Ярмолук М.С. Кредитна політика та аналіз сучасного стану кредитного ринку України. Науковий вісник Мукачівського державного університету. 2018. Вип. 1 (9).
2. Каменська Т.О. Внутрішній контроль і аудит в управлінні: практ. посіб. / Т.О. Каменська, О.Ю. Редько ; Наук. шк. аудиту, Нац. Центр Обліку та Аудиту. – К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2015. – 375 с. (Наука – практиці).
3. Гуцал І.С. Дієвість кредитного механізму в економіці України: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.04.01 / І.С. Гуцал. – К.: Київський національний економічний ун-т, 2004.

Некрасов А.Є.,

аспірант кафедри загальної психології та психотерапії
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова,
e-mail: 0.12345@ukr.net,
<https://orcid.org/0000-0003-2291-3313>

РЕКОМЕНДАЦІЇ З ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Фахівці, що працюють у сфері управління, розглядають інноваційність як фактор якісних позитивних змін у керівництві організацією та діяльності її окремих функціональних структур.

Найбільш ефективні інноваційні стратегії – ті, які синтезують нововведення в організації та змістовому наповненні діяльності закладу освіти, забезпечують його конкурентоздатність і наближення до найпередовіших технологій освітніх установ.

Як приклад інноваційності – впровадження в практику підготовки фахівців освітньо-наукового рівня «доктор філософії» [1, с. 339].

Перше, на що необхідно звернути увагу керівництву закладу вищої освіти для удосконалення змісту та поліпшення організації освітньої діяльності – це впровадження інновацій в освітній процес та наукову діяльність, задіяння додаткових стимулів та ресурсів для вироблення зацікавленості та інтересу майбутніх фахівців до прогресивних змін у діяльності закладу вищої освіти, що й впливатиме на подальший розвиток корпоративної культури на психологічному рівні.

Вважаємо, що до основних психолого-педагогічних закономірностей розвитку корпоративної культури майбутніх фахівців необхідно ввести:

- гармонізацію інтересів персоналу закладу вищої освіти та майбутніх фахівців;

- досягнення такого рівня відповідальності кожного працівника та студента, при якому кожен відчував би свою причетність до закладу вищої освіти, яка поєднує особистісні та колективні інтереси;
- стимулювання та використання конструктивного, творчого начала корпоративної культури як рушійного чинника саморозвитку;
- розвиток психологічних засад корпоративної етики в її ціннісно-поведінковому вимірі;
- спрямування корпоративно-культурного професіогенезу на збереження та примноження здобутків закладів вищої освіти, що забезпечують його конкурентоздатність та самобутність;
- розвиток усіх складових корпоративної культури як джерела ідентифікації її суб'єктів з цінностями, цілями та традиціями закладу вищої освіти;
- розроблення системи адаптації майбутніх фахівців для налагодження стосунків у вже сформованому колективі;
- розроблення чіткої місії та цінностей закладу вищої освіти, до формулювання яких варто долучити кожного майбутнього фахівця.

Бажано провести таку роботу в форматі круглого столу та брейн-шторму, де кожен матиме можливість висловити власну думку та відчутти залученість до важливих процесів у закладі освіти. Важливо, щоб сформовані цінності набували відображення в діяльності кожного члена команди, а не були просто записаними на папір без реалізації в практичній діяльності [2; 3].

Вважаємо, що інноваційний розвиток корпоративної культури майбутніх фахівців має бути спрямований на: оволодіння знаннями про психологічні особливості корпоративної культури; усвідомлення значення особистісного фактору в процесі формування корпоративної культури; осмислення власних особистісних якостей, що здійснюють вплив на успішність розвитку корпоративної культури; оволодіння методами діагностики корпоративної культури; оволодіння вміннями та навичками інноваційного стилю діяльності.

Потребують подальшого виявлення психологічних факторів, що створюють умови інноваційного розвитку корпоративної культури майбутніх фахівців.

Для підвищення ефективності проведення мозкового штурму варто дотримуватися таких правил: відповіді учасників гри мають бути короткими; на етапі генерації забороняється критика ідей у будь-якій формі; заохочуються оригінальні, навіть фантастичні ідеї; усі пропозиції фіксуються; синтез, критика й оцінка ідеї проводяться групою аналітиків у конструктивній формі.

Ключовими принципами побудови програми для розвитку корпоративної культури в майбутніх фахівців були: принцип системності, який полягав у тому, що програма тренінгу спрямовувалась не лише на

корекцію низьких показників за складовими корпоративної культури в майбутніх фахівців, а й на створення умов для найбільш повної реалізації потенційних можливостей гармонійного розвитку студентів та підвищення їхньої корпоративної культури; принцип диференційованого прогнозування, який передбачав наповнення програми тренінгу «Розвиток корпоративної культури майбутніх фахівців» відповідно до однорідних показників рівня вираження корпоративної культури в досліджуваних; принцип динамічності, згідно з яким весь процес розвитку корпоративної культури в майбутніх фахівців розглядався як поетапний пролонгований процес, що передбачає раціональну послідовність заходів впливу на психокорекційному рівні та моніторинг динаміки змін з метою визначення того, які компоненти корпоративної культури потребують першочергового впливу; принцип системності, що вимагає поетапних психологічних дій із використанням відповідних методичних засобів, консультативних та організаційних прийомів.

Програма складалася з чотирьох взаємопов'язаних блоків: інформаційного, мотивувального, формувального та контрольного. Кожен блок уміщував систему занять із проведенням дискусій, рольових ігор, психогімнастичних і психокорекційних вправ, розв'язанням проблемних ситуацій.

1. Цільовий блок містить мету, яка характеризується формуванням корпоративної культури майбутніх фахівців за допомогою розробленої програми психологічного тренінгу «Розвиток корпоративної культури майбутніх фахівців».

2. Інформаційний блок, основною метою якого було ознайомлення майбутніх фахівців з інформацією про зміст та роль корпоративної культури; можливостями, пов'язаними з реалізацією організаційної поведінки; перевагами застосування групових форм роботи.

3. Мотиваційно-цільовий блок, який був спрямований на створення активної настанови на психокорекцію, формування мотивів самопізнання й самовдосконалення, виявлення власних недоліків у самореалізації, підвищення у студентів впевненості у своїх силах.

4. Змістовно-процесуальний блок, у межах якого забезпечувалася психокорекційна робота для розвитку корпоративної культури в майбутніх фахівців. Цей блок містив тренінгові заняття за такими темами: «Мій навчальний заклад», «Корпоративна культура», «Мої обов'язки в закладі, де я навчаюсь», «Мое призначення», «Налагодження взаємовідносин», «Особливості почуттів», «Перешкоди у взаєморозумінні», «Харизматичне лідерство та симпатія», «Впевненість у власних силах», «Майбутнє починається сьогодні», «Мое місце в групі», «Кодекс майбутнього професіонала», «Команда як єдине ціле».

Список використаних джерел

1. Ващенко Л.М. Інновації в освіті. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України ; [гол. ред. В.Г. Кремень]. К. : Юрінком Інтер, 2008. С. 338–340.
2. Радул В.В. Особливості професійної соціалізації особистості. Науковий вісник мду імені В.О. Сухомлинського. Миколаїв, 2009. Вип. 33. С. 66–70.
3. Синицька О. І. Корпоративна культура: типологізація, функції та критерії забезпечення у формуванні соціально-трудових відносин на ринку праці України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 5. ч. 3. Херсон: 2014. С. 255–261.
4. Терещенко К.В. Методи вивчення організаційної культури. Актуальні проблеми психології: зб. наукових праць Інституту психології ім. Г. Костюка НАПН України. К., Алчевськ: ЛАДО, 2013. т.1. Вип. 37. С. 28–31.

Оринчак О.М.,

аспірант кафедри менеджменту

Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

pressgeo16@gmail.com

ORCID 0000-0002-8853-2938

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ У СФЕРІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ

Визначення терміну «менеджмент» – це специфічна управлінська діяльність відповідно підготовлених людей, що направлена на забезпечення досягнення генеральної мети структурованого інституту (галузь, сфера діяльності, організація, суб'єкт підприємницької діяльності, державні органи, організовані групи людей та ін.) через взаємодію, адміністративний вплив та стимулювання зі сторони керівника щодо власних підлеглих з приводу виконання ними відповідних дій та власних обов'язків. Наголошуємо, що на мікрорівні менеджмент стосується взаємодії в межах окремої організації (суб'єкта підприємництва), на мезорівні – підпорядкування на рівні окремих складових економіки та державних (муніципальних) владних інститутів, на макрорівні – взаємовідносин підпорядкування у міжнародній та світовій соціально-економічних системах.

Вважаємо, що надрокористування можливо віднести до категорії структурованих інститутів, тому у дослідженні будемо розглядати менеджмент (управлінську діяльність) у сфері надрокористування, що потребує визначення сутності цього терміну. Спираючись на сформовані визначення термів «надрокористування» та «менеджмент» можемо вказати, що менеджмент надрокористування – це управлінська діяльність державних інститутів, органів місцевого самоврядування, суб'єктів підприємницької діяльності, суспільства та його окремих груп, домашніх господарств щодо

використання надр для власних або комерційних потреб у межах геологорозвідки, гірничої справи, підземних робіт, що не пов'язані з видобутком корисних копалин, охорони надр у науковій, геологічній, культурній, естетичній, санітарно-гігієнічній сферах, збір матеріалів та зразків для різних цілей наукової і практичної діяльності.

Наголошуємо на необхідності особливу увагу у дослідженні приділити державному (мезо-) рівню менеджменту надрокористування на прикладі України.

Дослідження понятійно-категоріального апарату менеджменту у сфері надрокористування потребує виокремлення та надання характеристики суб'єктам, об'єктам, цілям, задачам, принципам та функціям на виокремлених рівнях управлінської діяльності використання надр.

Суб'єкти макрорівня менеджменту надрокористування подані, як окремі держави, міжнародні організації, міждержавні утворення та суб'єкти господарювання (переважно великі та транснаціональні або багатонаціональні). До об'єктів менеджменту надрокористування на макрорівні слід віднести надра окремих держав та регіонів.

Цілями менеджменту надрокористування на макрорівні виступають: забезпечення стійкого розвитку світової та міжнародних економічних систем; міжнародна боротьба з глобальним потеплінням; забезпечення екологічної безпеки на світовому та міжнародному рівнях; розвиток ресурсного потенціалу на світовому та міжнародному рівнях; формування сприятливого інвестиційного та конкурентного середовища на світовому і міжнародному рівнях.

Завданнями менеджменту надрокористування на макрорівні є: встановлення стандартів менеджменту, пошуку та видобутку корисних копалин; захист від недоброякісної конкуренції окремих країн та суб'єктів господарювання; формування та розвиток інформаційної бази у сфері надрокористування; захист населення та економік окремих країн; забезпечення екологічної безпеки та боротьба з екологічними катастрофами, що викликані надрокористуванням; підготовка та перепідготовка кадрів, а також формування світового і міжнародного ринків персоналу у сфері надрокористування.

До принципів менеджменту надрокористування на макрорівні слід віднести: гнучкість та адаптивність до змін зовнішнього та внутрішнього середовища; оперативність відносно реакції на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища; цілеспрямованість щодо досягнення поставленої сукупності стратегічних і тактичних цілей; достатність відносно забезпечення ресурсами управлінської діяльності та управлінських впливів на взаємовідносин відповідних суб'єктів; взаємозалежність всіх суб'єктів взаємовідносин [1].

Функціями менеджменту надрокористування на макрорівні є: інформаційна – формування і забезпечення інформацією для прийняття управлінських рішень; регулююча - регулювання відносин між суб'єктами щодо об'єктів менеджменту надрокористування; нормативна – формування і розвиток нормативної бази у сфері менеджменту надрокористування; організаційна – формування і розвиток взаємозв'язків між суб'єктами менеджменту надрокористування; стимулююча – спонукання суб'єктів взаємовідносин не порушувати права інших суб'єктів та сумлінно виконувати власні обов'язки; контрольна – контроль за виконанням обов'язків та дотриманням прав суб'єктів взаємовідносин.

Ключовим, у сучасних умовах розвитку менеджменту надрокористування є мезорівень. Об'єктами менеджменту надрокористування на мезорівні є вся сукупність окремих ділянок надр, що розташовані на території країни.

До цілей менеджменту надрокористування на мезорівні відносять: забезпечення прав та інтересів суб'єктів взаємовідносин; прозорість та ефективність у межах користування надрами; підвищення інвестиційної привабливості та збільшення обсягів інвестицій, у тому числі іноземних у надрокористування; розвиток ресурсного потенціалу країни; забезпечення екологічної безпеки на національному рівні; формування сприятливого конкурентного середовища у сфері національного надрокористування [3].

Завданнями менеджменту надрокористування на мезорівні виступають: розвиток мінерально-сировинної бази країни; планування та прогнозування обсягів видобування корисних копалин; запровадження та збір плати за користування надрами; встановлення стандартів менеджменту, пошуку та видобутку корисних копалин, а також екологічної безпеки та захисту працівників в сфері надрокористування [2, с. 125].

Наголошуємо, що принципи та функції менеджменту надрокористування на макро-, мезо- та мікрорівнях є однаковими.

До суб'єктів менеджменту надрокористування на мікрорівня слід віднести: окремих суб'єктів підприємницької діяльності (вітчизняні та іноземні), державні та інші організації (вітчизняні та іноземні), окремі організовані групи громадян (вітчизняні та іноземні). Об'єктами менеджменту надрокористування на мікрорівні є окремі ділянки надр, що розташовані на території країни.

Цілями менеджменту надрокористування на мікрорівня виступають: дотримання законодавчо-нормативної бази; забезпечення стійкого зростання; ефективне використання надр; забезпечення захисту довкілля та екологічної безпеки; конкурентоспроможність (забезпечення або підтримка на відповідному рівні).

До завдань менеджменту надрокористування на мікрорівні слід віднести: здійснення фінансової та господарської діяльності; ефективне

управління ресурсами; забезпечення стратегічного та оперативного планування; формування та зміни організаційної структури; виконання зобов'язань перед контрагентами.

Список використаних джерел

1. Бойко Т.Л. Принципи управління інтелектуальним потенціалом підприємства. Електронний журнал «Ефективна економіка», 2014, № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
2. Ігнатюк І.З. та Маланчук Л.О. Принципи державного управління та контролю у галузі вивчення та використання надр на регіональному рівні. Економіка та держава, 2014, № 5. С. 124–128.
3. Кодекс України про надра : Закон України від 27.07.1994 р. №132/94-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 36. Ст. 40.

УДК 338.1

Паржніцька В.А.,

студентка Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **Богацька Н.М.,**

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки та міжнародних відносин

Вінницького торговельно-економічного інституту

Державного торговельно-економічного університету

МЕТОДИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ДО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ ЇХ ФОРМУВАННЯ

Анотація. Стаття присвячена методичним інструментам до аналізу фінансових результатів підприємства. З'ясовано основні фактори, що впливають на формування фінансових результатів, а також запропоновано концептуальні підходи до формування методики аналізу доходів господарської діяльності підприємства. Аналіз фінансових результатів – комплексне вивчення і дослідження підсумкових, узагальнюючих показників виробничо-фінансової діяльності, які відображають кінцевий результат ефективності виробництва й реалізації продукції, підвищення її якості, поліпшення використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів. У статті досліджено методичні підходи до аналізу фінансового результату підприємства, проведено порівняльну оцінку фінансових результатів за ряд років на прикладі підприємства АТ «БМЗ «ПРОГРЕС».

Ключові слова: прибуток, збиток, завдання аналізу, етапи проведення аналізу фінансових результатів, методи, фактори впливу на фінансовий результат.

Постановка проблеми. Одним з найбільш інформативних методів оцінки успішності підприємства є аналіз фінансових результатів. Результатом господарської діяльності є економічний її підсумок у грошовій формі, який має два полюси прояву: позитивний і негативний, тобто прибуток і збиток. Підприємцю важливо в кінці звітного періоду отримати прибуток, для цього йому потрібно ефективно здійснювати свою діяльність та аналізувати кінцевий результат, використовуючи методичні інструменти та звертати увагу на фактори, що обумовлюють їх. Тому тема дослідження є доволі важливою як для підприємства, так і для країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням організації та методики аналізу фінансових результатів підприємств приділяли увагу науковці: Волкова Н.А.; Андрєєва Г.І.; Бомох М.А.; Бурчевський В.З.; Середницька В.М.; Захородна О.М.; Федорович Р.В.; Мулик Т.О.; Данилюк Є.Є. тощо.

Мета статті. Дослідити усі методичні інструменти до аналізу фінансових результатів, визначити які з них є більш доцільними.

Виклад основного матеріалу. Процес здійснення господарської діяльності господарюючими суб'єктами передбачає ефективне поєднання великої кількості організаційних, трудових, матеріальних, фінансових ресурсів тощо. Даний ефект вимірюється шляхом співставлення отриманого результату з витратами живої і уречевленої праці на його досягнення. Якість і обсяг виробленої продукції, продуктивність праці, рівень собівартості характеризують фінансові результати діяльності. У величині фінансових результатів безпосередньо віддзеркалюються усі аспекти діяльності господарюючого суб'єкта: технологія і організація виробництва, система внутрішнього та зовнішнього управління, особливості діяльності. Результатом господарської діяльності є прибуток або збиток.

Прибуток – це кінцевий результат діяльності підприємства, що характеризує абсолютну ефективність його роботи. Прибуток є частиною доданої вартості, яку безпосередньо одержують підприємства після реалізації продукції, робіт і послуг як винагорода за вкладений капітал і ризики підприємницької діяльності. Кількісно вона є різницею між сукупними доходами (після сплати податку на додану вартість, акцизного податку та інших відрахувань з виручки до бюджетних і позабюджетних фондів) і сукупними витратами звітного періоду. В свою чергу збиток означає втрату фінансових ресурсів підприємств, якщо збитки носять регулярний характер, то врешті-решт будуть витрачені всі фінансові ресурси і підприємство збанкрутує.

Аналіз фінансових результатів характеризуються системою абсолютних і відносних показників. Абсолютними показниками є прибуток або збиток. Відносні показники фінансових результатів – значення рентабельності, які характеризують відносний ступінь прибутковості вкладеного капіталу в

цілому і за його структурою, здійснених витрат чи отриманого доходу[1, с. 212].

На нашу думку, загальна модель аналізу висвітлена досить змістовно і підійде для будь-якого підприємства, тобто є універсальною.

У ринкових умовах, які характеризуються жорсткою конкуренцією, невизначеністю та ризиком, проведення економічного аналізу повинно бути орієнтоване не лише на вивчення фактів господарського життя, які відбулися в попередньому звітному періоді та тенденцій їх зміни, але і на розробку перспективних напрямів діяльності підприємства, що забезпечить відповідність методики економічного аналізу зростаючим вимогам практики господарювання. Таким чином, методика економічного аналізу господарської діяльності підприємства повинна відповідати ряду вимог.

Відповідаючи наведеним вимогам, методика економічного аналізу наближається до життєвих потреб підприємства, відповідатиме повсякденним запитам управління, стає надійним економічним інструментом управління підприємством.

Науковці: Середницька В.М.; Захородна О.М.; Федорович Р.В представили таке інформаційне забезпечення для проведення аналізу:

1. Дані оперативного, бухгалтерського і статистичного обліку і звітності, зокрема: товарно-транспортні накладні, платіжні доручення, розрахунки, довідки бухгалтерії тощо; дані рахунків: 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», витратних рахунків 8 класу «Витрати за елементами» і 9 класу «Витрати діяльності»; рахунки 7 класу «Доходи і результати діяльності»; облікові реєстри: журнал 5, 6 і 7.

2. Фінансова звітність: ф. №1 «Баланс», ф. №2 «Звіт про фінансові результати», ф. №4 «Звіт про власний капітал», ф. №5 «Примітки до річної фінансової звітності», ф. №6 «Інформація за сегментами».

3. Статистична звітність: ф. №1-Б «Звіт про фінансові результати і дебіторську і кредиторську заборгованість», ф. №1-підприємництво «Звіт про основні показники діяльності підприємства».

4. Бізнес-план, фінансовий план.

5. Матеріали ринкових досліджень тощо[2].

Але, якщо керівник хоче подивитись в якому стані (збитковому чи прибутковому) знаходиться його підприємство, то йому достатньо лише взяти до перегляду фінансову звітність форму №2. Вже для більш детального аналізу, потрібно брати до уваги всі вище перелічені інформаційні джерела.

Для більшої зрозумілості проведення аналізу, потрібно знати порядок формування фінансових результатів. Воно відбувається згідно П(с)БО №3 «Звіт про фінансові результати». Остаточний фінансовий результат – чистий прибуток (збиток) – визначається як різниця між різними видами доходів і витрат підприємства за звітний період [3].

Така методика формування показників фінансових результатів здійснює визначальний вплив на проведення їх аналізу, зокрема факторного.

Під факторним аналізом розуміють методику комплексного та систематичного вивчення та вимірювання впливу факторів на величину результативних показників. Для цього застосовують детермінований та стохастичний факторний аналіз. Для аналізу фінансових результатів ми зазвичай використовуємо детермінований [4, с. 182].

Цю методику розглянемо на прикладі розрахунку фінансових результатів підприємства АТ «БМЗ «ПРОГРЕС»

Таблиця 1. Фінансові результати підприємства АТ «БМЗ «ПРОГРЕС»

Показники	Рік		Відхилення +/-
	2020	2021	
Чистий дохід	156 939	171 084	14145
Собівартість	115261	106686	-8575
Валовий прибуток	41678	64398	22720
Інші операційні доходи	65922	53024	-12898
Адміністративні витрати	42383	53681	11298
Витрати на збут	6229	7402	1173
Інші операційні витрати	95652	60534	-35118
Фінансовий результат від операційної діяльності (збиток)	36664	3835	-32829
Інші фінансові доходи	4	58	54
Інші доходи	40	256	216
Інші витрати	3768	15187	11419
Фінансовий результат до оподаткування (збиток)	40388	18708	-21680
Чистий фінансовий результат(збиток)	40587	18708	-21879

Проаналізувавши фінансові результати підприємства можна зробити такі висновки, що чистим фінансовим результатом є збиток, але з позитивного є те, що він у 2021 році в порівнянні з 2020 роком зменшився на 21879 тис. грн.

Валовий прибуток збільшився на 22720 тис. грн. у 2021 році, за допомогою таких показників: чистий дохід збільшився на 14145 тис. грн., а собівартість зменшилась на 8575 тис. грн. Фінансовим результатом від операційної діяльності є збиток, але він значно менший у 2021 році ніж у 2020 році на 32829 тис. грн. Те що збиток відбувся, вплинули такі показники: інші оперативні доходи зменшились на 12898 тис. грн., адміністративні

витрати збільшилися на 11298 тис.грн., витрати на збут збільшилися на 1173 тис грн., звісно це є не позитивно.

Фінансовим результатом до оподаткування є збиток, який відбувся за допомогою таких показників: інші витрати збільшилися у 2021 році на 21680 тис грн.

Також здійснюється вертикальний (структурний) аналіз фінансового результату за сферами діяльності, за структурними підрозділами, за окремими операціями, окремими видами продукції.

Для більшої зрозумілості наведено горизонтальний, вертикальний та графічний метод на прикладі підприємства АТ «БМЗ «ПРОГРЕС».

Таблиця 2. Динаміка прибутків і обсягу продаж підприємства

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1. Чистий прибуток(збиток)	19980	-40587	-18708
2. Обсяг продажу	359055	166 601	169 505
3. Коефіцієнт прибутковості (рядок 1: рядок 2)	0,06	-0,24	-0,11

З даної таблиці, ми бачимо, що підприємство не прибуткове протягом 2020, 2021 років. Це пов'язано з малим обсягом реалізації продукції.

У 2019 році підприємство має прибуток, це дійсно добре, але величина прибутку невелика.

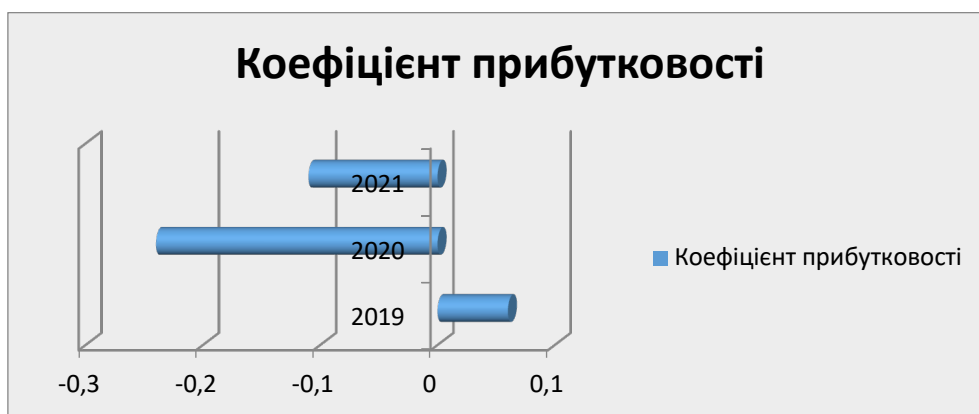


Рис. 3. Динаміка прибутковості підприємства

Фінансовий результат залежить від співвідношення доходів та витрат діяльності підприємства [5]. На формування фінансового результату впливає низка факторів, які поділяються на внутрішні і зовнішні.

Висновки. Проведене дослідження надало змогу узагальнити методичні інструменти до аналізу фінансових результатів підприємства, а саме:

завдання, етапи, методи. Основними і досить важливими на нашу думку є такі методи проведення аналізу фінансових результатів: горизонтальний аналіз; вертикальний (структурний) аналіз; порівняльний аналіз та факторний аналіз.

Список використаних джерел

1. Економічний аналіз: навч. посібник. За ред. Волкової Н.А. / Н.А. Волкова, Р.М. Волчек, О.М. Гайдаєнко та ін. – Одеса: ОНЕУ, ротапринт. – 2015. – 310 с.
2. Кубіній Н.Ю., Данайканич О.В., Кубіній В.В. Методичні аспекти аналізу доходу підприємства. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2020. № 1(55). С. 97–102.
3. Богацька Н.М., Галюк О.В. Фінансовий стан підприємства та шляхи його покращення в бізнес-процесах підприємства. *Молодий вчений*. 2013. № 2. С. 12–16.
4. Данилюк Є.Є. Економічний аналіз: навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей. Бердичів, 2020 р. 227 с.
5. П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати»: Наказ Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0397-99#Text> (дата звернення: 24.10.2022)

Петрук М.П.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського

науковий керівник: **Шевченко В.В.,**

кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології

Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ТА МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТА-ПСИХОЛОГА НА ПОЧАТКУ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність. Тема дослідження адаптації та мотивації студента-психолога на початку його професійної діяльності набуває доволі високо рівня актуальності у сучасних реаліях повномасштабної російської військової агресії на території України. Психолог сьогодні – це спеціаліст, який надає першу психологічну допомогу під час кризових моментів (смерть близької людини, руйнування майна шляхом потрапляння ворожої ракети тощо), а також на різних етапах життя людей, що за своєю природою в сучасних реаліях життя українців є травматичними та посттравматичними.

Оскільки наразі робота психолога пов'язана з роботою з військовими, їх родинами, постраждалими від окупації та руйнування внаслідок агресії РФ, а також біженцями - тобто глибоко травмованими особистостями, які все ще проживають травматичний момент свого життя -то питання мотиваційної готовності психологів початківців , а також їх адаптації до роботи в сучасних реаліях війни, набуває ще більш актуального значення.

У вітчизняній та зарубіжній науці поняття мотивації психологічної готовності до професійної діяльності розглядалися такими вченими як М.І. Дяченко, Л.А. Кандибович, В.О. Моляко, М.Л. Смульсон, Н.Д. Левіто. На базі даних досліджень, іншими вченими були розроблені моделі мотиваційної готовності фахівців до роботи у конкретній сфері, де висвітлюються загальні структурно-функціональні особливості психологічної готовності до діяльності, розкривається специфіка готовності до окремих професій, розглядаються проблеми формування готовності до виконання професійних обов'язків майбутнім фахівцем. Проте такий підхід, що отримав назву цілісного, не достатньо враховує та розглядає мотиваційний компонент [2]. Саме тому виникає необхідність самостійного його вивчення.

На успішність професійної кар'єри (як і на її початок) впливає не скільки наявність диплому з відзнакою, скільки рівень вмотивованості та подальша активність на початку професійного шляху, що ще раз доводить значимість мотивації. Розвиненість мотиваційної сфери особистості психолога можуть визначати як конструктивний, так і деструктивний характер його майбутньої професійної діяльності, позначатися на успішності оволодіння фахом на етапі професійної підготовки у вищому навчальному закладі [3].

Мотивація у роботах таких дослідників, як А. Маслоу, Д. Мак Клеlland, Ф. Герцберг, В. Врум, Л. Портер, Е. Лоулер та ін. зазвичай розглядається як процес, який має дуже тісний зв'язок з емоційною сферою, а саме з емоціями, але відрізняється від них. Вивчення цього проблемного питання породило безліч теорій, деякі з яких наголошують на тому, що мотивація може ґрунтуватися на необхідності мінімізувати фізичний біль і максимізувати задоволення. Це може включати в себе задоволення, як найпростіших, так і грандіозних потреб. До таких можна віднести потреби в їжі та відпочинку, у володінні певними благами, досягнення рівня престижу чи статусу, і тому подібні речі. Основу мотиваційної сфери особистості становлять потреби, які у контексті досліджень із загальної психології відомі нам як динамічно-активні стани особистості, що виражають її залежність від конкретних умов існування і породжують діяльність, спрямовану на зняття цієї залежності. Потреба, опосередкована складним психологічним процесом мотивації, виявляє себе психологічно у формі мотиву поведінки [1].

Двофакторна теорія Ф. Херцберга містить змістовний опис найбільш типових мотивів професійної діяльності людини [4]. Вченим було виокремлено дві групи мотивів професійної діяльності людини, які розрізняються за своєю спрямованістю. Перша група мотивів, яку було названо «фактори-мотиватори», спрямована на вирішення професійних завдань. До таких завдань належать: можливість досягнення реального успіху в роботі, наявність можливостей кар'єрного просування, визнання результатів роботи та їх публічне схвалення, очікувано висока та відповідна оплата праці, можливість підвищення рівня професійної компетентності,

наявність високого ступеня відповідальності, складність, цікавий зміст професійної діяльності. Друга група мотивів отримала назву «фактори гігієни». Вона відповідає за привабливість професійної діяльності, але значно меншою мірою сприяє підвищенню її ефективності. До таких факторів мотивації трудової діяльності людей належать умови праці, наявність мінімуму напруги та стресу, доброзичливі взаємини з колегами та безпосереднім керівником, зручний графік роботи [5]. Таким чином, стає зрозумілим, що у мотиваційній сфері кожної особистості присутні мотиви здійснення професійної діяльності та мотиви поліпшення умов праці. При цьому провідну роль у підвищенні ефективності професійної діяльності мають мотиви першої групи. Мотиви другої групи зменшують незадоволеність роботою, але не здатні підвищити її ефективність, і недостатні для створення високої мотивації.

Для того аби проаналізувати рівень мотивації та адаптації до початку професійної діяльності, серед студентів старших курсів спеціальності «психологія» вищих навчальних закладів, а саме національного університету ім. В. Сухомлинського та Чорноморського національного університету ім. П. Могили. У липні цього (2022) року.

Було проведено емпіричне дослідження. За допомогою, даних, отриманих в ході проведення і їх подальшого аналізу, було встановлено, що найбільш поширеними у мотивації до початку професійного шляху факторами-мотивами, які визначають подальшу поведінку студентів, постали такі фактори, як: високий рівень бажання допомогти людям; можливість отримувати високу заробітну плату; отримання визнання, схвалення та високого положення у суспільстві; зацікавленість в процесі роботи; гарантії отримання стабільної роботи в нестабільний час.

Якщо звертатись до питання адаптації студентів до їх професійної діяльності, то одразу виникає необхідність диференціації «тих, хто вже працює як кваліфікований спеціаліст» та «тих, хто лише має намір». Перша група респондентів показала доволі високий рівень адаптованості до сучасних умов праці. Результати представників другої групи мали показник «вище середнього». Порівняно з результатами аналогічних досліджень рівня адаптованості до умов праці, які були проведені до початку повномасштабної російської військової агресії, ці показники значно вище.

Отже, можна зробити висновок, що підвищення рівню соціальної самосвідомості українців має істотний вплив на рівень адаптованості студентів-психологів до початку їх кар'єри. Це підтверджується також основним фактором мотивації їх до діяльності, яку вони обрали (високий рівень бажання допомогти).

Список використаних джерел

1. Левченко Т.І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності. Вінниця, 2011. 448 с.
2. Психологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів. Харків, 2012. 864 с.
3. Фовлер С. Націлені на результат. Що насправді мотивує людей. Київ, 2018. 168 с.
4. Щебликіна І.О. Основи менеджменту : навч. посіб. з дисципліни / заг. ред. І.О. Щебликіна, Д.В. Грибова. Мелітополь, 2015. 479 с
5. Malik M.E. Towards Understanding Controversy on Herzberg Theory of Motivation. *Journal of Basic and Applied Scientific Research*, 2013. № 24(8). P. 1031–1036. DOI: 10.5829/idosi.wasj.2013.24.08.2442

Рижук К.О.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

науковий керівник: **Шевченко В.В.,**

кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології

Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Сучасні вимоги до фахівців зумовлюють потребу у постійному навчанні та підтримці своїх професійних компетенцій. Висока конкуренція на ринку праці вимагає від фахівця не просто знань, умінь і навичок практичної роботи, а й здатності до вирішення практичних проблем, здатності до оперативного реагування на мінливі умови професійних задач.

Дослідженням мотиваційних аспектів навчальної діяльності займалися А.К. Маркова, М.В. Матюхіна, Т.А. Сабліна, Л.П. Кічатинов, В.І. Махновська, В.С. Юркевич, А.Г. Лідерс і В. Хеннінг та інші.

Навчальна мотивація, з одного боку, це психологічне явище, яке достатньо добре вивчене у психологічній науці, однак воно не втрачає своєї актуальності і значущості, оскільки саме навчальна мотивація виступає необхідною і достатньою умовою результативності професійної підготовки студентів. З другого боку, навчальна мотивація виступає чинником професійного становлення особистості, маркером особистості, який відображує її життєві орієнтації.

Згідно з теорією Д. Роттера, мотивація базується на типі локалізації контролю над важливими для людини подіями. Тенденція пов'язувати результати діяльності із факторами навколишнього середовища є зовнішнім локусом контролю. Мотивація поділяється на внутрішню (інтернальний тип) та зовнішню (екстернальний тип) [3].

Внутрішня мотивація відноситься до мотивації займатися якоюсь діяльністю заради себе. Люди, які внутрішньо мотивовані, працюють над

завданнями, тому що вважають їхнє виконання для себе приємним. Зовнішня ж мотивація пов'язана з поведінкою не заради себе, а через зовнішні причини. Це може бути як винагорода, так і покарання. Досягнення поставленої мети у даному випадку пов'язане з бажанням отримати винагороду, або з уникненням загрози покарання.

В. Хеннінгом були виділені види мотивів навчальної діяльності відповідно до ціннісних домагань, а саме:

- мотив цивільного боргу;
- пізнавальний мотив, як бажання оволодіти новими знаннями та навичками;
- мотив соціальної ідентифікації з батьками, як бажання отримати визнання своїх заслуг в навчанні та поведінці з боку батьків;
- мотив соціальної ідентифікації з учителем як бажання отримати визнання своїх високих досягнень у навчанні та поведінці з боку вчителя;
- мотив переживання як здатність відчувати особливі емоції, пов'язані з привабливістю засвоєння навчального матеріалу, його цікавістю і різноманіттям;
- матеріальний мотив як домагання знайти справу, що в майбутньому створить базу для гідного матеріального життя;
- мотив значущості, як бажання мати високий соціальний престиж серед однолітків.

А.К. Маркова зазначає, що мотивація до навчання складається з багатьох мотивів, які постійно змінюються та вступають у нові зв'язки між собою.

Дослідниця поділяє мотиви навчальної діяльності на дві великі групи:

2) пізнавальні мотиви, які мають такі рівні:

- широкі пізнавальні мотиви (акцент на засвоєнні нових знань);
- навчально-пізнавальні мотиви (акцент на опануванні методів управління знаннями, засобів самостійної пізнавальної діяльності);
- мотиви самоосвіти (орієнтація на здобуття додаткових знань, а потім на побудову спеціальної програми самовдосконалення);

2) соціальні мотиви, що можуть мати такі рівні:

- широкі соціальні мотиви (обов'язок і відповідальність, розуміння соціальної значимості навчання);
- вузькі соціальні (бажання затвердження певну позицію у відносинах з оточуючими, отримати підтримку);
- мотиви соціальної участі (орієнтація на різні способи взаємодії з іншими людьми) [2].

Мотивація студентів залежить від багатьох факторів: індивідуальних особливостей студентів, характеру найближчої референтної групи, рівня розвитку студентського колективу. Мотивація поведінки студента завжди є відображенням поглядів, цінностей, установок соціального класу (групи,

спільноти), до якого він належить. Багато студентів не хочуть навчатися у закладах вищої освіти, але їх змушують батьки, в результаті ми отримуємо абсолютно не вмотивованих студентів. Численні дослідження показують, що існує зв'язок між бажанням дитини вступати до ЗВО і соціально-демографічними характеристиками його сім'ї. Чим багатше соціальний ресурс сім'ї (в тому числі й освітній статус батьків), тим більша ймовірність того, що дитина буде прагнути здобувати вищу освіту.

Високий рівень тривожності щодо оцінки може перешкоджати студентам у навчальній діяльності. Студенти з таким рівнем тривожності частіше зазнають невдач під час сесій, через стресовий стан, що проявляється у відчутті некомпетентності та блокує успішну діяльність. Згідно Д. Аتكінсону, в основі тенденції уникнення лежить страх перед можливою невдачею в майбутній діяльності [3]. Результати досліджень показують, що більш низький рівень тривожності спостерігається у людини з переважанням мотивації досягнення успіху. Тому оптимальний рівень тривожності необхідний для ефективного пристосування до стресової ситуації. Відчуття тривожності спонукає людину до дій, що підвищує ймовірність ефективності результату та виступає мотивуючим фактором. Коли студенти відчують, що вони мають певний контроль над своїм навчанням, то їхній рівень мотивації зростає.

Варто розглянути паралельну теорію мотивації – концепцію Дугласа МакГрегора. Ця концепція включає дві протилежні (паралельні) теорії: теорію «Х» й теорію «Y». Теорія «Х» багато в чому відображає підхід більшості викладачів до студентів:

- середній студент прагне уникати навчання;
- студенти не дуже честюлюбні, бояться відповідальності і хочуть, щоб ними керували;
- для досягнення якісного навчання треба примушувати студентів вчитися під загрозою санкцій;
- суворе керівництво і контроль є головними методами управління у ЗВО.

Висновок теорії «Х» такий: у навчальній діяльності студентів повинна переважати негативна мотивація, заснована на страху покарання. Теорія «Y» будується на протилежних принципах:

- небажання вчитися – це не вроджена якість студента, а наслідок поганих умов, які пригнічують природне бажання студента до отримання знань;
- при сприятливому, успішному досвіді студенти прагнуть брати на себе відповідальність;
- прилучення є функцією винагороди, зв'язаного з досягненням мети студента та ЗВО;

- при наявності відповідних умов студенти формують в собі самодисципліну і самоконтроль;

- інтелектуальний потенціал студентів вище, ніж прийнято вважати.

Висновок теорії «Y»: необхідно надавати студентам більше свободи для прояву самостійності і творчості. «XY-теорію» необхідно використовувати, враховуючи конкретний стан рівня свідомості і мотивації студентів. Керівники ЗВО і викладачі спільно повинні прагнути розвивати студентську групу, якщо вона недостатньо мотивована, із зони неефективного навчання «X» до ситуації ефективності «Y» [1].

Мотивація студентів до освоєння та використання дистанційних освітніх технологій пов'язана з наступними психолого-педагогічними факторами: наявність здатності планувати і виділяти час на навчання, наявність власної стратегії навчання, здатність розуміти навчальний матеріал, організованість і самодисципліна, можливість взаємодіяти з іншими учасниками дистанційного навчання. Посилення кожного з перерахованих факторів призводить до значного підвищення загальної мотивації студентів до навчання, що допомагає їм успішно здійснювати навчальну діяльність.

Мотивація до навчання – одна з найважливіших умов реалізації навчального процесу, вона не тільки стимулює до активної інтелектуальної діяльності, але і є рушійною силою для вдосконалення особистості в цілому.

Сучасний студент приходить до закладу освіти, керований багатьма соціально-психологічними мотивами. Це сума теоретичних знань і здатність згодом трансформувати їх в практичні навички у професійній діяльності. Це і своєрідний статус, пов'язаний з інститутської життям. Це шанс заробляти більше грошей після завершення навчання. Можна знайти багато інших мотивів, які змушують випускників шкіл вступати до закладів вищої освіти і вчитися там. Як видно з перелічених можливих мотивів, саме по собі отримання теоретичних знань і практичних умінь не завжди є головним джерелом мотивації для студентів.

Важливо, щоб викладачі цікаво вели свої заняття, не просто видавали знання у вигляді зачитування, наприклад, лекцій. Викладачі повинні бути харизматичними особистостями, мати здібності до заохочення студентів, поважати їх, бути демократичними. Тоді саме до таких викладачів і будуть ходити студенти. Важливо, щоб студенти також докладали вольових зусиль і активно реагували на створювані з боку викладачів умови. Не можна сприймати студентів лише в якості споживачів інформації, а викладачів як тих, хто лише надає освітні послуги. Всі учасники освітнього процесу повинні працювати разом.

Список використаних джерел

1. Дуглас Макгрегор Человеческая сторона предприятия, McGraw-Hill, 2005.
2. Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б. Формирование мотивации учения. – М., 1990. – 212 с.
3. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность./ Х. Хекхаузен – 2-е изд. – СПб.: Питер; М.: Смысл, 2003. – 860 с.

Смирнова Н.В.,

кандидат економічних наук, викладач

ВСП «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету»

ЕВОЛЮЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ВІДНОСИН

Відомий факт: ідеї викликають прогрес. Але постає питання, що викликає ідеї, а саме бажання вдосконалити існуючий стан речей? Таким механізмом виступають людські потреби. Все, що ми бачимо, споживаємо і чим користуємося, все це є результатом задоволення різного рівня потреб. По-суті, все це є матеріалізацією людської думки – ідеї, яка виникла як свідомо реакція на пошук варіантів задоволення потреб. Можна наводити безліч прикладів, але відомо, що саме початкові людські потреби і, в першу чергу, потреби у захисті сприяли виникненню в первісних суспільствах навичок видобутку вогню. В подальшому це надало можливості розвинути технології будівництва житла. Тобто, за умови існування архаїчного суспільства «житлові умови» населення значно залежали від винахідливості.

Сучасна ж інформатизація суспільно-господарських відносин створила передумови для розвитку і використання Інтернет-серверів, що дозволяють користуватися всіма перевагами інформаційного суспільства, не витрачаючи при цьому часу на пошук необхідної інформації. Роботизація, що прийшла на зміну автоматизації і механізації, теж є наслідком зростання потреб щодо зменшення частки людської праці, виробництва більш якісних але більш уніфікованих товарів, що, відповідно, здешевлює їх кінцеву собівартість.

Отже, впродовж розвитку цивілізації еволюціонували людські потреби, а вже потім засоби і предмети праці, з допомогою яких відбувалося їх задоволення. Ключовим елементом в еволюційному процесі є не технічний прогрес, як такий, а зміна способу мислення, що, в свою чергу, сприяє виникненню якісно нових суспільних формацій і форм організації праці.

Так, за часів архаїчних суспільств ведення натурального господарства вимагало від кожної суспільної одиниці (общини, племені) універсалізації праці – здатності самостійно виготовляти всі необхідні для життя речі; поділ праці відбувався у межах суспільної одиниці, що, по-суті, започаткувало

протовиробничі відносини. Зайвих речей не виготовлялося, оскільки в них не було потреби і людські ресурси були обмежені, і коопераційні зв'язки між суспільними одиницями не розвинуті.

За умови існування архаїчного суспільства натуральне господарство є цілком доречним, так як не потребує суттєвого прогресу засобів праці, виробництва великої кількості речей, а господарські взаємовідносини між членами общини регламентуються суто потребами, нормами моралі, культури і традиціями. Основними ж мотивами розвитку господарських відносин на даному етапі є забезпечення виживання у навколишньому середовищі: виготовлення для себе особисто і інших членів общини речей, кожна з яких розглядається як особисте благо.

Архаїчне суспільство з усіма притаманними йому особливостями довело свою здатність до існування протягом тисячоліть. Але з часом, по мірі зростання потреб населення, на зміну натуральному господарству поступово приходить товарне, що стало наслідком I та II великого суспільного поділу праці, що, в свою чергу, сприяло більшій спеціалізації виробників і, відповідно, більш регулярному обміну надлишками виробництва, що стають товарами. Відповідно, додатковим мотивом виробництва стає отримання особистого блага через обмін.

Поступовий довільний обмін товарами у межах простого товарного виробництва сприяє розвитку торгівлі, переходу до розвиненого товарного виробництва і появи спочатку товарних, а згодом і металевих грошей, виникнення яких спонукає товаровиробників виготовляти більше, поглиблюючи спеціалізацію. Отже, додатковими мотивами подальшого розвитку товарного виробництва і поглиблення спеціалізації стає отримання грошей у вигляді їх тогочасних еквівалентів.

По-суті, перехід від натурального до товарного виробництва відбувся тоді, коли категорія «річ» почала розглядатися як категорія «товар», тобто за умови розширення людських потреб у разі відсутності можливості виготовлення необхідної речі у власному господарстві.

Просте товарне виробництво, як похідна натурального, не потребувало додаткового залучення найманої праці і значного покращення технології виробництва. Навіть на даний час паралельно з розширеним товарним виробництвом існує натуральне і просте товарне. Людська цивілізація 7-8 тис. років тому перейшла до товарного виробництва, а натуральне як основа загальноцивілізаційного прогресу зберіглося у багатьох країнах і на даний час доповнює його, хоча, не є складовою економічної системи.

Отже, з часу, коли річ почала розглядатися як товар, натуральне виробництво поступово набувало ознак простого товарного. Натомість, розвинене товарне виробництво, виникнення якого стало наслідком зростаючих потреб населення і III великого суспільного поділу праці, вимагало від товаровиробників ще більшої спеціалізації з відповідним

вдосконаленням засобів праці. Фактично, натуральне, просте і розвинене товарне виробництво вже не одне тисячоліття існують паралельно і у певній мірі доповнюють одне одного. В залежності від типу суспільної формації домінантного статусу набуває один тип виробництва, а інші відсутні, або ж виступають як підтримуючі. В той самий час можна стверджувати, що коопераційні зв'язки краще розвинені за умови товарного виробництва, а екологічне ставлення до природи – за натурального. Окрім того, розвинене товарне виробництво може мати суттєвий недолік: безробіття як наслідок спеціалізації людської праці з її поступовою заміною на автоматизовані засоби. Але це сприяє збільшенню вільного часу працівника, який той може використати з користю для себе: здобути додаткову освіту, знання, уміння, навички, що в кінцевому підсумку надасть йому можливість більш якісно виконувати професійні завдання, підвищуючи тим самим якість товарів, що виготовляється чи наданих послуг.

Отже, еволюція суспільного способу виробництва дозволила людству досягти сучасного рівня НТП, прогресувати технічно і розумово, розширюючи світ пізнання від карти Птолемея до Hubble Deep Fields, покращуючи засоби праці від примітивних знарядь до комп'ютера і телескопів. Досягти цього було б не можливо без еволюції людських потреб, які, в першу чергу, визначаються мотивами, що і є основою загальноцивілізаційного прогресу, його рушійною силою.

Список використаних джерел

1. Рехтета О.М. Трансформація національної економіки в глобальному вимірі. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. № 16. С. 210-214.
2. Сапа Н.В. Глобальна трансформація сучасних економічних процесів: теоретико-методологічні засади. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2008. № 32. С. 190-195.

Феніна А.,

здобувач вищої освіти,

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3348-0886>

науковий керівник: **Шевченко В.В.,**

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

ПСИХОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ТА КОРЕКЦІЯ ОБРАЗУ-Я У САМОТНИХ ЖІНОК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Довгий час (в деяких країнах і досі) найважливішими ролями для жінок у суспільстві є ролі дружини та матері, тобто втрата будь-якої з цих ролей може призвести до втрати поваги з боку суспільства та самоповаги. З цього

можна зробити висновок, що повна відсутність обох цих ролей цілком може призвести до зниження самооцінки. Заповнення порожнечі, яка залишилася через відсутність соціальних ролей, які зазвичай визначають жінку як цінну особистість, може спричинити серйозні проблеми ідентичності серед самотніх жінок. Якщо, жінка живе в суспільстві, що цінує її лише за виконання конкретних ролей, то таке ставлення безумовно не сприятиме формуванню позитивного Я-образу у самотніх жінок. Після більш ніж десятиліття відносного ігнорування Я-концепція знову користується популярністю та привертає увагу як дослідників, так і практиків. Зростає усвідомлення того, що з усіх уявлень, які ми відчуваємо протягом життя, жодне не має більш глибокого значення, ніж уявлення, які ми маємо стосовно нашого власного особистого існування - наше уявлення про те, ким ми є і як ми вписуємось у світ.

Формування особистості охоплює становлення відносно стійкого образу "Я", тобто цілісного уявлення про самого себе. Під терміном «Я» зазвичай мається на увазі свідоме відображення власної сутності або особистості як об'єкта, окремого від інших або від оточення. Існує безліч способів думати про себе. Два найпоширеніші терміни – це Я-концепція та самооцінка.

Образ "Я" – є продуктом самосвідомості, тобто усвідомлення індивідом себе як суб'єкта різних видів діяльностей, ідеалів, переконань, що мотивують його активність. Види образів "Я": соціальне "Я", духовне "Я", фізичне "Я", інтимне "Я", сімейне "Я" тощо, а також "Я" – реальне, "Я" – ірреальне, теперішнє, майбутнє тощо. На відміну від самосвідомості образ "Я", крім усвідомлених компонентів, містить невідоме "Я", що проявляється на рівні самопочуття та уявлень. Головна функція образу "Я" – забезпечення цілісності індивіда, його сутності та досягнення гармонійності образів.

Було проведено емпіричне дослідження образу-Я у самотніх жінок. До вибірки увійшло 38 самотніх жінок (не одружені, не мають постійного партнера), віком від 29 до 37 років. У дослідженні були використані тестові методики, які відповідають основним вимогам наукового пізнання – валідність, надійність, достовірність. Також задля безпеки та зручності респондентів дослідження було проведено в онлайн форматі.

Отже, у дослідженні використано наступні тестові методики: тест М. Куна – Т. Мак-Партленда «Хто Я?»; методика дослідження самоставлення, В. Столін, Р. Пантелеев; тест М. Розенберга «Самоповага».

За допомогою тесту Макпартленда – Куна «Хто Я?» було встановлено рівень самооцінки досліджуваних. Майже половина опитаних жінок (47%) мають адекватну самооцінку, тобто їхня власна думка про себе відповідає їхнім реальним здібностям. Неадекватно занижена самооцінка виявлена у 32% опитаних. Неадекватно завищена самооцінка виявлена у 13% опитаних, які відзначали відсутність у себе недоліків, або зовсім малу їх кількість.

Нестійка самооцінка спостерігається у 8% людей, рівень їхньої самооцінки залежить від зовнішніх обставин.

Визначено емоційний та семантичний зміст ставлення особистості до себе за допомогою методики «Самоставлення» В. Століна. За шкалою «Самозвинувачення» переважає середній рівень, що свідчить про вибіркове ставлення до себе. За шкалою «Внутрішній конфлікт» середній рівень виявлено у майже половини опитаних жінок, що свідчить про наявність певних внутрішніх протиріч. За шкалою «Самоприв'язаність» також переважає середній рівень, що свідчить про вибіркове ставлення до особистісних характеристик.

За шкалою «Самосприйняття» у 47% респондентів виявлено середній рівень, який відображає вибіркковість їхнього ставлення до себе. За шкалою «Самоцінність» середній рівень показала більше половини вибірки, що відображає нерівномірну оцінку людиною власних якостей. Шкала «Дзеркальне Я» має перевагу середнього рівня, жінки з такими показниками очікують, що їхні певні вчинки та дії можуть викликати в оточуючих негативну реакцію. За шкалою «Самокерівництво» переважає середній рівень, що означає залежність ставлення респондентів до свого «Я» від ступеня адаптації до ситуації. Шкала «Самовпевненість» має переважання середнього рівня, тобто впевненість у собі респондентів та націленість на успіх залежить від ситуації. За шкалою переважає середній рівень, що означає вибіркове ставлення людини до дотримання певних правил. В певних ситуаціях вибір випаде на слідування власним бажанням, а не чийось очікуванням.

Висновки. Загалом, вивчаючи попередні дослідження, аналіз показав зв'язок між Я-концепцією та самотністю у жінок і те, як на це безпосередньо впливають внутрішні очікування жінки. Важливо вивчити це, оскільки самотні жінки — це демографічна група, яка зростає, і розуміння ментальної моделі самотньої жінки може допомогти подолати розрив у розумінні того, що насправді визначає задоволеність життям та формування гармонічної структури Я-концепції.

Таким чином самотність як психічне явище може бути присутнім та впливати на усі сфери життєдіяльності людини та самоідентифікацію. Дане явище є результатом когнітивних процесів; існуючі відносини особистості порівнюються з бажаними; усвідомлення невідповідності між ними викликає дисонанс та розбіжність, що негативно відображається на Я-концепції жінки.

Було проаналізовано взаємозв'язок між рівнем самооцінки та показниками самоставлення досліджуваних. Адекватна самооцінка має статистично підтверджений позитивний зв'язок з такими показниками: «Самовпевненість», «Самокерівництво», «Дзеркальне Я», «Самоцінність», «Самоприйняття». Такі дані означають, що адекватна самооцінка є запорукою високого рівня самоповаги, самоприйняття. Позитивні

показники самооцінки забезпечують відчуття людиною власної цінності та створюють позитивні очікування від спілкування з оточуючими. Також адекватна самооцінка має статистично підтверджений негативний зв'язок з такими показниками: «Закритість» та «Внутрішня конфліктність». Отже, адекватна самооцінка сприяє швидшому розв'язанню внутрішніх конфліктів та створює підґрунтя для довірливих відносин між особистістю та її власним «Я».

Список використаних джерел

1. Ткаченко, Д. (2022). Зв'язок переживання самотності зі самоставленням у жінок в період молодості.
2. Психологія: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О.В. Винославська, О.А. Бреусенко-Кузнецов та ін.; ред. О.В. Винославська. – К.: ІНКОС, 2005. – 350 с.
3. Фей Баунд Альберті (2019). Біографія самотності: історія однієї емоції. Oxford University Press. С. 1–40, 61–83. ISBN 978-0198811343.

Щербина Ю.О.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського

науковий керівник: **Шевченко В.В.,**

кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології

Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського

ЕМОЦІЙНІ ТРАВМИ ДИТИНСТВА: ЇХ ВПЛИВ НА ЖИТТЯ У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ

На сьогоднішній день, тема дитячих емоційних травм набуває все більшої актуальності. Адже, велика чисельність дослідників та науковців, наголошують на тому, що травми дитинства переслідують людину і в дорослому житті. Впливають на її самооцінку, самоцінність, розвиток та бажання рости і розвиватися. Людина має вчасно розпізнати та усвідомити вплив пережитих емоційних травм. Адже, більшість із них, заперечують вплив пережитих травм, опираючись на те, що це є нормою, так живуть всі. Не кожен може признатися навіть сам собі, проаналізувати і знайти корінь всіх проблем.

Емоційні травми дитинства, їх наслідки у дорослому житті ставали предметом дослідження у працях багатьох науковців. Серед них: Беверлі Енгл, І. Колигін, О. Романчук, М. Краснокутський, Я. Овсянінкова та інші. Проте, з кожним днем, дана тема стає все більш актуальною та потребує подальших досліджень як з теоретичної, так і з практичної точок зору.

Все своє життя, від народження до глибокої старості, кожна людина піддається різного роду негативним впливам. В результаті чого,

спрацьовують захисні механізми, котрі зберігають цілісність її психіки. Серед психотравмуючих ситуацій можемо виокремити наступні: загроза життю та здоров'ю, приниження гідності, честі, шахрайство, тощо. Варто відмітити, що результатом таких травм стає заниження самооцінки, втрата довіри до людей та світу. Вони стають першопричинами розвитку кризових станів особистості.

На нашу думку, емоційна травма є гострим, руйнівним переживанням, яке впливає на життя та розвиток людини, як особистості. Кожна психічна травма є різного роду переживанням, яке травмує психіку та знаходить своє вираження в певній симптоматиці. Адже, переживши негативний досвід, отримавши емоційну травму, кожній людині необхідно багато сил та енергії для того, щоб провести самоаналіз, переоцінити саму себе, прийняти своє минуле, працювати над покращенням власної поведінки, сформувані нові погляди стосовно майбутнього, тощо.

Психотерапевт Беверлі Енгл, наголошує на тому, що люди, котрі отримали емоційні травми в дитинстві, часто відчують депресії, мають більшу схильність до самогубства (порівняно з тими, хто такого досвіду не мав), ведуть пасивний спосіб життя, як правило, замкнуті, уникають соціальних контактів, сором'язливі, відмічаються низьким рівнем комунікабельності, тощо. Дуже часто у них можна спостерігати проблему низької самооцінки. Вони страждають від почуття провини і каяття, депресії, самотності, замкнутості. Такі люди, як правило, вважають себе негідними, а світ для них є ворожим місцем, в якому вони приречені не провали чи невдачі. Більшість травмованих в дитинстві людей, не бажають братися за нові задачі, починати власні проекти, розвивати та удосконалювати свої навички, бояться ризикувати, дуже часто страждають від розладів харчової поведінки [1].

Під час дослідження, нами було встановлено, що характерними проявами дитячих емоційних травм є наступні:

- психологічні (пригніченість, перепади настрою, апатія, постійне почуття провини, слабкий контроль над гнівом, підвищена тривожність, страхи, почуття непотрібності, замкнутість, депресія, панічні реакції) [2];

- фізіологічні (ішемічна хвороба серця, хронічні легеневі захворювання, тахікардія, рак, психосоматичні болі, постійна втома, порушення пам'яті та концентрації уваги, напруга, відчуття безсилля, м'язові затиски, нічні кошмари, пришвидшене серцебиття, низька працездатність, галюцинації) [2].

Наслідками дитячих емоційних травм у дорослому віці можуть стати: уповільнення процесу соціалізації, самотність, складності з розширенням кола спілкування, неможливість нормально адаптуватися в новому колективі, розвиток фобій, формування депресивних розладів, наркоманія, ігроманія, алкоголізм, куріння, харчові аномалії, нервова анорексія,

переїдання, розвиток різного роду комплексів, нерозбірливість у сексуальних зв'язках, підліткова вагітність, тощо (рис. 1).

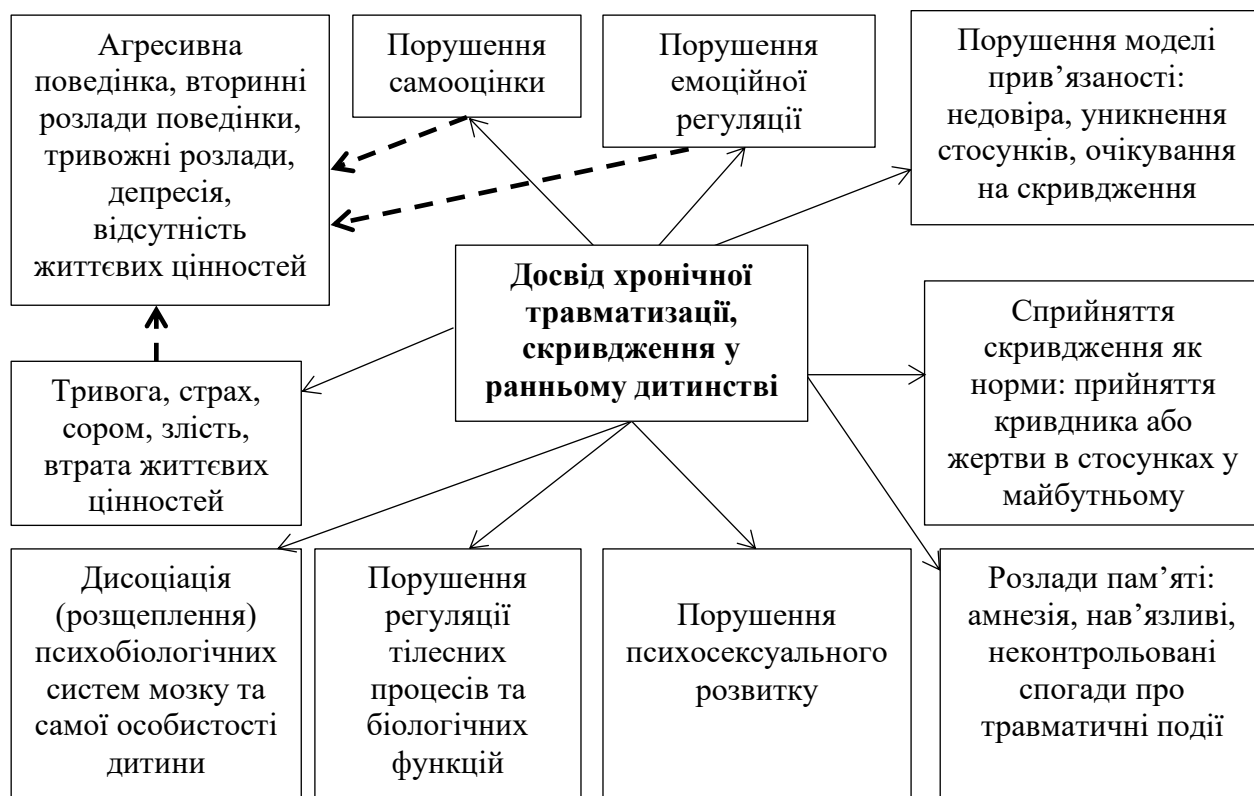


Рис. 1. Наслідки впливу хронічної травми та скривдження на психологічний розвиток дитини

Джерело: побудовано автором з використанням матеріалів [3]

На рис. 2, нами було відображено основні етапи надання психологічної допомоги постраждалим дітям.



Рис. 2. Етапи надання психологічної допомоги постраждалим дітям

Джерело: побудовано автором з використанням матеріалів [4]

Отже, проблема дитячих емоційних травм має свою специфіку. Адже, такого роду травми порушують здорову психіку малюка та можуть призвести до психічних розладів та комплексів у дорослому житті. Від психотравмуючих подій ніхто не застрахований, вони можуть статися будь з ким. Проте, по можливості, необхідно мінімізувати ризики виникнення таких ситуацій, які б могли привести до емоційного травмування. Діти приділяють увагу абсолютно всім подіям, які відбувалися з ними у дитинстві. Саме вони і впливають на формування особистої картини світу. Дитинство перетворює нас в тих дорослих людей, якими ми стаємо. Воно є фундаментом повноцінного життя у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Беверлі Енгл. Зціли свої травми: як зупинити в минулому страх та сором, підняти самооцінку та заспокоїти внутрішнього критика: підруч. / Енгл Беверлі. – К. : Форс Україна, 2021. – 336 с.
2. Колигін І. Дитячі психологічні травми [Електронний ресурс] / І. Колигін. – Режим доступу : <http://surl.li/cbutn>.
3. Романчук О.І. Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки й сучасні підходи до терапії [Електронний ресурс] / О.І. Романчук. – Режим доступу : <https://neuronews.com.ua>.
4. Краснокутський М.І. Психотравмуючий досвід дітей: основні етапи надання психологічної допомоги / М.І. Краснокутський, Я. О. Овсянінкова // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2020. – № 1. – С. 56–61.

ЖУРНАЛІСТИКА

Семенович М.О.,

здобувачка вищої освіти ступеня магістра
Запорізького національного університету

науковий керівник: **Романюк Н. В.,**

кандидат філологічних наук, доцент кафедри видавничої справи та редагування
Запорізького національного університету

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ЗМІСТОВІ ВЛАСТИВОСТІ ЛОНГРІДІВ ТСН

Через появу нових можливостей для розвитку журналістських форматів і жанрів, використання інтернет-платформи знизилися витрати на друковану продукцію. Медіапідприємствам доводиться боротися за аудиторію не лише один з одним, а й з блогерами, які вважають себе певною мірою журналістами. При гострій конкуренції професійні журналісти змушені шукати нові методи для залучення й утримання читацької уваги. Деякі з них віддають перевагу формату коротких повідомлень, стверджуючи, що аудиторія більше не цікавиться довгими текстами, а отримує інформацію із заголовків. Інші, навпаки, переконані у вигазі довгих текстів, забезпечених засобами мультимедійної мови, тобто лонгрідів.

Процес становлення поняття «лонгрід» в онлайн-журналістиці був об'єктом вивчення Є. Коханова, І. Мацишиної, Г. Почепцова, І. Тонких, М. Чабаненко, В. Шевченко та інших. Однак дослідники так і не змогли дійти одностайної думки в питанні, до якої категорії віднести лонгрід та за допомогою яких мультимедійних засобів спростити сприйняття довгого тексту. Більшість науковців тлумачать його як велику мультимедійну історію з якісними широкоформатними ілюстраціями, відео, аудіо та інтерактивними картами [2].

Так, С. Шашенко вважає, що лонгрід є саме форматом подачі журналістських текстів, оскільки у ньому можуть втілюватися різноманітні журналістські жанри: репортаж, портрет людини, аналітика тощо [4].

Переконані, що лонгрід є саме форматом журналістських текстів, який дає можливість зрозуміти повну картину новини, висвітлюючи її з візуально та зображально з різних боків.

Дослідниця У. Лешко пропонує таку дифузії типів лонгрідів:

1. Лонгрід-інтерв'ю – інтерв'ю з авторитетним професіоналом у певній галузі, який вписує подію в контекст.

2. Лонгрід-аналітична стаття – жанр, у якому тема розкривається за допомогою зіткнення тези і антитези з подальшим уточненням тези без висловлення журналістом своєї думки.

3. Логрід-фіче – історія, написана від третьої особи, але також дає можливість пережити те, що трапилося.

4. Лонгрід ньюс-фіче – розповідь про тенденцію, яку автор побачив за подіями і розкриває реципієнту за допомогою подієвих прикладів із дійсності [3].

Лонгрід допомагає створити яскраві візуальні образи, розкрити драматургію події, динамічно описати процеси. При перегляді лонгріду аудиторія не лише читає текст, а й одночасно знайомиться з іншими його елементами: відео-, аудіозаписами, 360-градусними панорамами, інтерактивною графікою, інфографікою, фотогалереями, слайд-шоу.

За словами Альфреда Ерміда, мультимедійні історії завжди повинні викладатися нелінійно, оскільки інтерактивність та неієрархічність – одні з основних принципів мультимедіа. Отже, ідеальний баланс між різними аудіовізуальними та текстовими елементами виражається в тому, що жоден з елементів не повинен виходити на перший план, витісняючи інший [1].

Усього за 2021 рік на сайті ТСН у рубриці «Спецпроекти» було опубліковано – 18 лонгрідів. З них 6 лонгрідів на тему харчування; 3 – на тему медицини; 5 – про нові професії у сфері інновацій; по одній – тему на голокосту, кіно, ветеринарні послуги і про людей, які вразили українців у 2021 році.

Наприклад, у лонгріді ньюс-фіче «Професія трейдер. Курси, що змінять життя», темою якого є поява нового виду професії – трейдинг та її перспективи, автор подає головні якості трейдера, а також знайомить читачів із відомим фахівцем і найбільшим коучем у цій галузі. Ознаками лонгріду є: інтригуючий заголовок, що розміщений на головному фото, окреслений графічними елементами у вигляді хвилі та крапок, що утворюють квадрат (для виділення частин тексту). Важливою складовою змістового оформлення є лід, виділений блакитним фоном та відмінним від основного тексту шрифтом.

Для полегшення сприйняття інформації застосовані такі мультимедійні елементи: гіперпосилання на офіційні сторінки соцмереж головного героя, фото та відео. Кнопки «навчитися» та «подивитися відгуки» дозволяють нам перейти на офіційний сайт ментора Олександра Герчика. Активна кнопка у вигляді стрілки при натисканні повертає нас на початок тексту матеріалу. Така навігація пришвидшує перегляд публікації.

У лонгріді «НОМО INNOVATUS» помітно простежується тип ньюс-фіче. Основна ознака для цього типу лонгріду – висвітлення сучасних тенденцій,

що робить цей лонгрід не просто новиною, а трендом. Так, у статті описують сучасні тенденції фудіндустрії. Автори акцентують увагу на таких питаннях: де варто купувати продукти, які популярні інновації в харчуванні, як продукти впливають на стан здоров'я, а також як започаткувати власний бізнес на фудіноваціях, адже все це тенденції сучасних реалій.

Повертаючись на головну сторінку лонгріду, бачимо анімаційний рухомий рядок із позначенням логотипу компанії та яскраві рекламні фото для більшого зацікавлення користувачів до подібних текстів.

Матеріал, що теж належить до ньюс-фіче з елементами аналітичної статті, «Global Teacher Prize Ukraine. Народне голосування за найкращого вчителя» розповідає українцям про найкращих учителів 2021 р. З мультимедіа тут використали: анімації, якими можна рухати вгору та вниз, іконки соціальних мереж і логотип нагороди. На блакитному фоні запропонований опис цієї премії, є можливість і переглянути відео з відомими особистостями, зокрема Євгеном Клопотенком, Наталією Мосейчук та іншими, які дякують своїм викладачам за знання, отримані під час навчання в школі. Доступні також фотоілюстрації та біографічні відомості вчителів, активне й віконце «голосувати за вчителя». Крім цього, бачимо окрему графічну вставку-опитування, де кожний читач може проголосувати за того вчителя, який йому припав до душі, тим самим підтримавши його.

Отже, лонгріди сайту ТСН за період 2021 р. є актуальними, змістовно насиченими, з широким використанням мультимедійних засобів. Ці елементи допомагають повністю зануритися в текст, утримати увагу читача та полегшують сприйняття інформації.

Список використаних джерел

1. Ермід А. Активний одержувач: журналістика за участю через призму дебатів Дьюї-Ліпмана. Міжнародний симпозіум з онлайн-журналістики № 2, 2011. – 200 с.
2. Крецу І., Гузун М., Василик Л. Підручник з крос-медіа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/311391168_Pidrucnik_z_kros-media
3. Лешко У. Лонгрід як форма сучасної мультимедійної журналістики. Вісник Львівського університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/10558/10623>
4. Шашенко С. Комунікаційні аспекти сучасних мультимедійних лонгрідів: українська практика. Український інформаційний простір [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrinfospace.knukim.edu.ua/article/view/171376/224383>

УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

УДК 332.1:338.49

Альбещенко О.С.,

кандидат економічних наук, докторант,
Миколаївський національний аграрний університет

УПРАВЛІННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ТУРИСТИЧНО-ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Анотація. Досліджено стан та доцільність розробки та реалізація стратегії управління туристично-готельними підприємствами в умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні. Вказано на необхідність побудови нових ефективних принципів співпраці державних органів і приватного підприємництва. Визначено чинники які впливають на зміст стратегії розвитку підприємств туристичної галузі України.

Розглянуто основні проблеми туристично-готельного підприємництва. Аналіз показав що стратегії розвитку та управління туристично-готельного підприємствами, повинні спиратися на сформовані і прогнозовані фактори соціально-економічного середовища функціонування підприємства, основні закони функціонування і розвитку підприємств туризму, концепцію управління, інноваційну та технічну політику.

Ключові слова: розвиток, стратегія, управління, послуги, підприємництво, туристична галузь.

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку світової економіки стратегічне управління є необхідною складовою успішної діяльності підприємств будь якої сфери. Галузь туризму є дуже специфічною, вона побудована на взаємозв'язках виробничої і невиробничої сфери діяльності. В умовах трансформаційних процесів, що відбуваються в Україні, особливої уваги потребує питання управління розвитком туристично-готельних підприємств у новостворених об'єднаних територіальних громадах. Адже це потребує побудови нових ефективних принципів співпраці державних органів і приватного підприємництва.

Стан дослідження. У доповідях світових організацій викладено багато різноманітних аспектів стратегії розвитку туризму: «World Tourism Organization. UNWTO», «World Travel and Tourism Council WTTC», «The Economic Impact of Travel & Tourism. European Union». Серед українських вчених які займалися цим питанням можна відзначити роботи: Гринько Т.В.,

Тарасенко І.О., Чорненко Н.В., Мальська М.П., Покоłodна М.М., Стафійчук В.І., Фоменко Н.В., Бейдик О.О., Слюсарчук О.П. та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання стратегічного управління у сфері туристично-готельного підприємства є особливо актуальними. Система стратегічного управління підприємством включає в себе стратегічне управління маркетингом, фінансами, виробництвом, інноваційною діяльністю та персоналом [1]. Система дозволяє узагальнювати, обробляти і аналізувати інформацію, що надходить від основних функціональних підсистем управління підприємством. Для побудови дієвої та результативної стратегії розвитку, необхідно визначитися, які аспекти та особливості потрібно розвивати, а від яких краще відмовитись чи зменшити їхній негативний вплив на загальну діяльність підприємства.

Стратегії які використовують туристично-готельні підприємства для планування свого розвитку не відрізняються від загальноприйнятих у науковій літературі. Це: традиційна, імітаційна, залежна, опортуністська, оборонна та наступальна [2].

Розробка стратегії розвитку та управління туристично-готельного підприємства повинна спиратися на сформовані і прогнозовані фактори соціально-економічного середовища функціонування підприємства, основні закони функціонування і розвитку підприємств туризму, концепцію управління, інноваційну та технічну політику. На зміст стратегії розвитку підприємств туристичної галузі України впливають такі чинники: ставлення вищого керівництва підприємства до нововведень; ставлення працівників підприємства до нововведень, їх кваліфікація, досвід; система управління інноваціями; інвестиції; інноваційний потенціал підприємства туристичної сфери тощо [3]. Держава в свою чергу має створювати сприятливі умови для розвитку готельних і туристичних підприємств. Для цього розробляється законодавчі та фінансово-економічні параметрів розвитку туристичної галузі; створюються сприятливі інвестиційні механізми; формуються програми підготовки та перепідготовки кадрів; створюються умови для розвитку малого та середнього бізнесу; розробляються регіональні туристичні бренди. При аналізі факторів привабливості території та залучення туристичних потоків, необхідно чітко визначитись, на кого, в першу чергу, розрахована політика розвитку туризму: на залучення туристів (довготривала складова туристичного потоку) або на залучення екскурсантів (складова туристичного потоку)? Який бренд території і які ключові фактори успіху використовувати? Правильно оцінюючи можливості того чи іншого регіону, необхідно зробити відповідний вибір, який і лягає в основу політики [4].

За сучасних умов важливим аспектом у виробленні стратегії розвитку туристично-готельних підприємств на регіональному рівні стає високий коефіцієнт присутності громадської думки, яка повинна бути ключовою під

час формування стратегічного бачення, місії, стратегічних і операційних цілей [5].

В об'єднаних територіальних громадах України мають бути створені туристичні кластери, що сформуєть підґрунтя для подальшого розвитку і зростання ВВП країни в цілому. Туристична сфера є важливим чинником створення додаткових (нових) робочих місць, джерелом гарантованого поповнення валютних надходжень до державного бюджету. Туризм підвищує авторитет країни у світі.

Стратегічне управління туристично-готельними підприємствами являє собою складну і розгалужену систему, ефективне управління такими підприємствами має базуватися на сучасній системі інформаційного забезпечення. Конкурентоспроможність туристичних підприємств залежить від вміння адаптуватися до нових умов, тому великого значення набувають спеціалізовані інформаційні системи, що забезпечують збір та обробку актуальної інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Аналіз закордонного досвіду у сфері стратегічного управління розвитком туристичної галузі, дозволяє зазначити, що Україна може та повинна активно застосовувати досвід європейських країн, які є близькими їй за своїм туристичним потенціалом та організацією системи державних органів управління туризмом.

Список використаних джерел

1. Єрмакова О.М. Стратегічне управління підприємством: сутність та особливості. *Науковий вісник Полісся*. 2015. № 4. С. 92.
2. Тарасенко І.О. Оцінка інноваційної активності підприємства в системі стратегічного управління / І.О.Тарасенко, О.М. Королько, К.С. Белявська // *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 9. С. 133–141.
3. Прохорова В. В. Інноваційні стратегії розвитку підприємств туристичної індустрії як креативна форма організації підприємницької діяльності / В.В. Прохорова, О.Ю. Давидова, В.М. Проценко // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 63. С. 207–215.
4. Красникова Т.С. Туристический потенциал территории и необходимость его развития. *Общество: политика, экономика и право*. 2015. № 6. С. 46–48.
5. Трохимець О.І. Практика стратегічного планування в системі управління розвитком туризму в Україні / О.І. Трохимець, Т.В. Шелеметьєва // *Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво*. 2018. № 4. С. 70–78.

Зеліско І.М.,

доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту,
Державний університет телекомунікацій, м. Київ

Халімон Т.М.,

доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту,
Державний університет телекомунікацій, м. Київ

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Пріоритетним вектором розвитку багатьох країн є цифрова трансформація і створення гіперконкурентної цифрової економіки. Ефективне використання інструментів цифрової економіки є засобом забезпечення інформаційної безпеки та стабільності. Формування цифрової економіки в Україні є визначальним трендом швидкого економічного зростання на основі високотехнологічного виробництва. Тому важливого значення набуває питання пріоритетних імперативів розвитку цифрової економіки і сучасних викликів та загроз, що супроводжують процеси діджиталізації в Україні.

Термін “цифрова економіка” “Digital Economy” з’явився у 1995 р. в дослідженнях канадського професора менеджменту Д. Топскотта та американського вченого Н. Негропonte і швидко набув поширення та замінив такі поняття як “New Economy”, “Web Economy”, “Internet Economy”, “Network Economy” [1].

Цифрова економіка почала розвиватися наприкінці 50-х років ХХ століття, а у 60-х роках почали активно поширюватися в світі цифрові інновації. Другий етап цифровізації почався приблизно з середини 90-х років, коли відбувається глобальне поширення Інтернету та мобільного зв’язку.

Сьогодні можна говорити про третій етап цифровізації, пов’язаний з поширенням у світовій економіці цифрових валют і технології розподіленого реєстру. Біткоїни та інші цифрові валюти вже завоювали місце на світовому фінансовому ринку, їх кількість та масштаби операцій з ними збільшуються, унаслідок чого утворюється новий валютний компонент світової фінансової архітектури, відповідний вимогам часу. Вони використовуються з 2009 р. і попит на них достатньо високий [2].

Необхідно зазначити, що серед науковців і практиків не існує єдиного підходу до визначення поняття цифрової економіки. С. Коляденко під цифровою економікою розуміє виробництво, продаж та постачання продуктів через комп’ютерні мережі [3, с. 106–107].

С. Веретюк презентує цифрову економіку з врахуванням її потенційних можливостей – як ще нереалізовану трансформацію всіх сфер економіки завдяки перенесенню всіх інформаційних ресурсів та знань на комп’ютерну платформу [4, с. 51].

Більшість дослідників застосовують компонентний підхід при розгляді економічної сутності цифрової економіки. Так, Міжнародна організація OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) та вчений Томас Мезенбург виділяють три основні компоненти цифрової економіки: підтримуюча інфраструктура (апаратне та програмне забезпечення, телекомунікації, мережі та ін.); електронний бізнес або e-business бізнес (ведення господарської діяльності та будь-яких інших бізнес-процесів через комп'ютерні мережі); електронна комерція або e-commerce (дистрибуція товарів через Інтернет) [5].

Отже, цифрова трансформація економіки – перманентний процес, що стосується розвитку різноманітних ІТ-секторів з метою стимулювання створення інноваційних технологій для співпраці та розвитку на міжнародному рівні. Необхідною є спільна участь у цифрових процесах державного сектору економіки, приватної сфери і громадянського суспільства.

Цифрова економіка істотно змінює традиційні бізнес-процеси. За досягнення найбільш складних рівнів цифровізації в економіці відбувається кардинальна трансформація виробничих відносин учасників, результатом якої є об'єднання виробництва і послуг в єдину цифрову (кіберфізичну) систему. Таким чином, цифрова економіка – це економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях та інформаційно-комунікативних технологіях (ІКТ). При цьому цифрова трансформація не обмежується впровадженням тільки інформаційних технологій, що притаманно інформатизації, а докорінно перетворює бізнес-процеси на основі застосування Інтернету та нових цифрових технологій [6].

Поняття цифровізації економіки в Україні принципово відрізняється від того, що розуміють під цифровізацією в економічно розвинутих країнах. В Україні поняття “цифровізації” сконцентровано винятково на створенні нових видів сервісів, що базуються на зборі та аналізі даних з різних фізичних об'єктів (будівель і споруд, транспортних засобів, промислового устаткування тощо) і не охоплює питання кардинальної зміни ситуації у виробничій системі, підходів до проектування, виробництва, збуту та експлуатації цих фізичних об'єктів, що закладено в концепцію Індустрії 4.0.

В українському бізнес середовищі розуміння Індустрії 4.0 полягає переважно у закупівлі імпортного обладнання – порівняно сучасного і недорогого. Таке бачення модернізації є достатньо обмеженим та є результатом низької бізнес-культури [7].

Цифровізація має значні переваги для розвитку економіки. Переваги на рівні всього суспільства включають: економічний і соціальний ефект від цифрових технологій для бізнесу та суспільства; підвищення якості життя; зростання продуктивності всієї суспільної праці; виникнення нових моделей і форм бізнесу, що дозволяють підвищити прибутковість і

конкурентоспроможність діяльності; підвищення прозорості економічних операцій і забезпечення можливості їх моніторингу.

Переваги на рівні окремих компаній: позбавлення від посередників та продаж вироблених товарів або послуг безпосередньо потенційним клієнтам; оптимізація витрат; прискорення всіх бізнес-процесів; скорочення часу реакції на ринкові зміни, зменшення термінів розробки продукції і послуг та виведення їх на ринок; краще розуміння своїх споживачів і підвищення якості продукції та послуг.

Технологічні переваги: спільне використання інформації; акумулювання великих обсягів даних, здійснення їх автоматичної переробки та аналізу; створення нових інноваційних продуктів, орієнтованих на розробку технологічного інтелекту; перехід від паперових документів до електронних.

Переваги на рівні споживача та працівника: зниження вартості платежів і поява нових джерел доходу; товари та послуги максимально враховують споживчі переваги і потреби клієнтів; значно розширюється спектр інформаційних, освітніх і розважальних послуг, рівень надання і швидкість яких зростають.

Сучасними викликами та загрозами для розвитку цифрової економіки в Україні є відсутність комплексного бачення та недосконалість стратегії та ініціатив цифровізації економіки та сфер життєдіяльності суспільства, країни в цілому; низька технологічна освіченість, доступність не для всіх громадян переваг та можливостей цифрового світу, територіальна цифрова нерівність; низький рівень безпеки та довіри користувачів Інтернету в цифровій економіці, високий ризик інформаційних та кібератак, недосконалість системи антивірусного оснащення; слабка інфраструктурна підтримка та стимулювання бізнесу до використання цифрових інструментів та розвитку інноваційного підприємництва.

Існуючі тренди розвитку цифрової економіки в Україні сприятимуть підвищенню конкурентоздатності галузей національної економіки, появи нових індустрій та розвитку інноваційного підприємництва.

Список використаних джерел

1. Negroponte N. *Being Digital*. N. Y.: Knopf, 1995. 243.
2. Sosnovska O., Zhytar M. Financial architecture as the base of the financial safety of the enterprise. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. Vol. 4. No. 4. P. 334–340.
3. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 6. С. 106–107.
5. Веретюк С. М., Пілінський В.В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. 2016. № 2. С. 51-58.
6. OECD Digital Economy Papers. OECD. URL: https://www.oecd-ilibrary.org/science-and-technology/oecd-digital-economy-papers_20716826.

7. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf.
8. Григоренко Ю. Олександр Юрчак: “В Україні до Індустрії 4.0 відкриті саме металурги”. GMK Center, 13 вересня 2019р., <https://gmk.center/ua/interview/oleksandr-jurchak-v-ukraini-do-industrii-4-0-vidkriti-same-metalurgi>

Мойсіяха А.В.,

доктор філософії в галузі публічного управління та адміністрування,

e-mail: Andrey4114@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7249-9272>

ПОДОЛАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ В РАМКАХ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Соціальний добробут є потужним інструментом для створення фундаменту соціальної солідарності на нормативних і економічних засадах. Універсалістська та справедлива соціальна політика може створити широке об'єднання зусиль, яке здатне подолати післявоєнні проблеми. Соціальна політика, визначена більшістю населення як справедлива, підтримує політичну стабільність і ідентифікується з соціальною системою. Інститути соціального забезпечення можуть створити економічну основу для багатоетнічного об'єднання, забезпечуючи мінімальний рівень безпеки людини, необхідний для участі на ринку праці. Ігнорувати потенційну позитивну роль ефективної соціальної політики означає ігнорувати один із найпотужніших інструментів інтеграції, доступних у постконфліктному розумінні.

В якості пріоритетних заходів щодо політики подолання гуманітарної кризи в Україні мають стати:

- регулярний моніторинг та аналіз подій, які впливають на гуманітарне реагування, аналіз заходів реагування, моніторинг фінансування заходів;
- постійне звітування щодо отриманих результатів для інформаційного забезпечення процесів прийняття рішень;
- підтримування своєчасного виділення та виплати донорських (грантових) ресурсів на найбільш критичні гуманітарні потреби;
- інформування та розширення підтримки для гуманітарної спільноти щодо посилення спроможності та гарантування безперешкодного гуманітарного доступу [14].

Гуманітарні потреби та здатність реагувати на них в суттєвій мірі залежать від територіального розташування, а саме:

- території, де бойові дії є найінтенсивнішими або знаходяться в облозі (найгостріші потреби та найважчий спосіб їх задоволення);

- території, окуповані російськими військами або знаходяться під російським впливом, та де діє український опір (суттєва актуальність потреб, обмеженість повномасштабного вирішення);

- території під контролем українського уряду (організація протидії впливу війни на економіку, інфраструктуру та послуги).

Виходячи з зазначеного, гуманітарне реагування буде мати власні особливості та обмеження, що визначатиме повноту надання необхідного рівня допомоги на окремих територіях.

Безперечно впровадження значної кількості заходів потребує оптимізації як існуючих інституцій, так і установ та організацій, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів. Пріоритетність видатків на капітальне будівництво, воєнну сферу, освіту, науку та охорону здоров'я має посилюватися як за рахунок приватних інвесторів так і на основі залучення грантів, безповоротної допомоги та кредитів від міжнародних фінансових організацій.

Відповідно до формування правових механізмів державного управління соціальною сферою, як було зазначено, невідкладним стане прийняття стратегії відновлення України та інших стратегічних документів, спрямованих на реалізацію соціальних прав громадян в поствоєнний період. Враховуючи значні втрати адміністративних об'єктів, які забезпечували процеси надання соціальних послуг та взаємодію з органами державної влади, необхідним вбачається внесення змін у діючі нормативно-правові акти щодо розширення електронного врядування та отримання суспільно важливих послуг дистанційно. Актуальним є юридичне та адміністративне спрощення та оцифрування процедур реєстрації бізнесу, що супроводжується розширеним доступом до кредитів, може сприяти створенню нових суб'єктів господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Мойсіяха А.В. Реалізація державної політики в гуманітарній та соціальній сферах у післявоєнній ситуації в Україні. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. Том 33 (72). № 2. 2022. С. 70-75.
2. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Київ: Центр Разумкова, 2022. 277 с.
3. Levy B. S. From horror to hope: recognizing and preventing the health impacts of war. New York: Oxford University Press, 2022. 304 p.
4. Osipov V. S., Yankovskaya V. V., Zakharov M. Y., Vorozheykina T. M. Quality of the human capital of developing countries: measuring and management. International Journal for Quality Research. 2021. № 16(2). P. 461-480.
5. Surveillance system for attacks on health care (SSA): Ukraine, February 24–June 24. World Health Organization, 2022. URL: <https://extranet.who.int/ssa/LeftMenu/Index.aspx>.

Варламов А.О.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

науковий керівник: **Олексенко В.Г.,**

підполковник поліції, старший викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

За період незалежності України було проведено досить багато науково-теоретичної праці у сфері конфіденційного співробітництва, досліджених проблемних питань, які виникають під час конфіденційного співробітництва: О.Б. Кешницького, Н.М. Млинського, С.В. Петренко, І.М. Овчаренко, В.Є. Тараненко, Р.В. Тарина, С.Р. Тагієва, та інші.

Конфіденційне співробітництво – це взаємодія громадян з оперативними підрозділами правоохоронних органів, яка полягає у наданні ними на засадах добровільності систематичної законспірованої допомоги у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності [1].

Оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукової діяльності у відповідності до п. 14 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» надається право використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями ст. 275 Кримінального процесуального кодексу України [2].

Відповідно до ст. 275 КПК України під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених КПК України [2].

Співпраця з оперативним підрозділом може бути оформлено за бажанням осіб письмовою угодою з гарантуванням конфіденційності співробітництва. На конфіденційній основі дозволяється встановлювати співробітництво з повнолітніми, дієздатними особами, які добровільно дали

на це згоду незалежно від їх громадянства, національності, статі, посадового, соціального та майнового стану, належності до громадських об'єднань, політичних, ідеологічних і релігійних переконань здатних за своїми діловими та особистими якостями надавати допомогу в боротьбі зі злочинністю за винятком випадків, передбачених чинним законодавством України.

Залучення до негласного співробітництва з оперативним підрозділом може здійснюватись лише з метою виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, а саме для пошуку та фіксації фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб і груп, розвідувально-підбивну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [3].

За задумом законодавця, залучення до співробітництва з оперативним підрозділом відбувається індивідуально та може бути довгостроковим або разовим для виконання окремого завдання оперативно-розшукової діяльності.

При розгляді нормативно-правового регулювання конфіденційного співробітництва, не вказуються відомчі нормативні акти правоохоронних органів, що регулюють питання оперативно-розшукової діяльності та залучення осіб до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, оскільки вони мають секретний характер.

З цього приводу фахівці у сфері оперативно-розшукової діяльності висловлюють слушну думку про те, що при встановленні та підтриманні відносин конфіденційного співробітництва, уповноваженим законом суб'єктам необхідно враховувати не лише відповідність особи, яка залучається до негласного співробітництва, вимогам, поставленим до неї й закріпленим у відповідних підзаконних нормативно-правових актах, але й деякі етико-правові складові цієї діяльності [4].

Підсумовуючи вищевикладене зазначимо, що відповідно до чинного законодавства, конфіденційне співробітництво, під яким слід розуміти встановлення та підтримання негласних відносин між оперативним працівником та особою, яка залучається до виконання конкретних функцій із забезпечення виконання завдань правоохоронних органів держави, може бути використане під час проведення оперативно-розшукової діяльності та й в ході досудового розслідування. Вважаємо, що від того, чи ця діяльність здійснюється в ході оперативно-розшукової діяльності, чи кримінального процесу, її сутність не змінюється. Тому до чинних законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують використання конфіденційного співробітництва в ході здійснення оперативно-розшукової діяльності, необхідно внести відповідні зміни.

Список використаних джерел

1. Про оперативно-розшукову діяльність: Проект Закону України від 3 червня 2016 року № 4778 // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59321. (дата звернення: 03.10.2022).
1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 03.10.2022)
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 03.10.2022)
3. Тарасенко В. Є. Інститут конфіденційного співробітництва в оперативно-розшуковому праві: монографія / В. Є. Тарасенко, Р. В. Тарасенко. – Луганськ: РВВЛДУВС, 2017. – 176 с.

Кисельова М.С.,

молодший науковий співробітник
відділу кримінологічних досліджень

Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії правових наук України

ЩОДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ШВИДКІСНОГО РЕЖИМУ В УКРАЇНІ²

В Україні за останні кілька років склалася катастрофічна ситуація у сфері убезпечення безпеки дорожнього руху. Масштаби дорожньо-транспортного травматизму в Україні значно перевищують аналогічні показники більшості держав світу. Однією з основних причин дорожньо-транспортних пригод є перевищення максимально дозволеної швидкості руху транспортного засобу. З метою попередження дорожньо-транспортного травматизму запроваджені наступні механізми:

1. Автоматична системи фото- і відеофіксації порушень ПДР.

За допомогою такої системи в автоматичному режимі здійснюється фотозйомка або відеозапис подій, що містять ознаки адміністративних правопорушень у сфері убезпечення безпеки дорожнього руху, а саме: розпізнавання номерних знаків транспортних засобів проїзд перехресть на заборонний сигнал світлофора, проїзд смугою для громадського транспорту та перевищення допустимої швидкості[1].

І якщо в разі перших двох видів порушень є зрозумілим, коли водій вважається порушником, то з на останньому необхідно сконцентрувати увагу. На сьогодні відповідно до Правил дорожнього руху дозволена наступна

² Примітка. Тези наукового повідомлення підготовлені у межах розробки фундаментальної теми дослідження «Стратегія запобігання правопорушенням у сфері дорожнього руху та експлуатації транспорту в Україні» відділу кримінологічних досліджень НДІ ВПЗ ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України.

швидкість пересування автошляхами: пішохідній (житловій) зоні – 20 км/год; у населених пунктах (містах) дозволено максимальну швидкість руху 50 км/год.; на автошляхах за межами населених пунктів дозволено їхати зі швидкістю 90 км/год.; якщо дорогу за містом обладнано розділовою смугою – 110 км/год.; на автомагістралях допускається швидкість 130 км/год [2].

Порушником швидкісного режиму вважається той водій, який перевищив дозволenu швидкість на 23 км/год. Для прикладу: у містах це буде 73 км/год (50 дозволена + 20 – допустиме перевищення + 3 – закладена похибка приладу) [1].

Інформації про згадані порушення фіксується телекомунікаційними мережами та передається до автоматизованої системи обробки даних МВС. Засоби фото- і відеофіксації порушень ПДР, як правило, розміщені на всіх найбільших магістралях і транспортних артеріях країни або ділянках доріг, де встановлені дорожні знаки, що попереджають водія про здійснення фото і відео фіксації дотримання ПДР.

3. Поліцейські автомобілі-фантоми в Україні. З 25 січня 2022 року на дорогах України з'явився новий різновид перевірок швидкісного режиму – поліцейські фантомні патрулі. Це автомобілі без будь-яких розпізнавальних знаків, які навіть під час руху можуть одночасно фіксувати до 50 автомобілів у попутному та зустрічному напрямках. Порушення здебільшого фіксуються в автоматичному режимі без зупинення машини. Наразі як фантоми працюють лише чотири екіпажі на сірих кросоверах Skoda Kodіaq. Для повного маскування в потоці на них встановлено цивільні номерні знаки, а не звичні сині. Лише за перший день роботи фантомів було виписано майже 1 тис. протоколів. В подальшому кількість виписаних штрафів збільшилась вчетверо [2].

Отже запроваджені механізми контролю швидкісного режиму є достатньо дієвими, ефективними та безальтернативними засобами, що здатні покращити рівень безпеки дорожнього руху та сприяти зниженню дорожньо-транспортного травматизму в Україні.

Список використаних джерел

1. Що потрібно знати про швидкісний режим в Україні. URL: <https://thepage.ua/ua/auto/news/shvidkisnij-rezhim-ukrayina-2021-sho-potribno-znati-pro-dozvolenu-shvidkisti>
2. Правила дорожнього руху. URL: <https://vodiy.ua/pdr/>
3. Запуск системи автоматичної фіксації порушень Правил дорожнього руху. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/ministry/projekti-mvs/avtofotovideofiksaciya-porusen-pdr/zapusk-sistemi-avtomatichnoi-fiksaciyi-porusen-pravil-doroznyogo-ruxu-1>

Мартиненко А.М.,

бакалавр права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
nastya0martinenko@gmail.com

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Не викликає сумнівів той факт, що ступінь розвитку інституту прав людини в державі є показником рівня розвитку самої держави, а належний механізм реалізації норм, що закріплюють права людини, свідчить про демократизм, правопорядок, законність та наближення держави до рівня правової. Незважаючи на закріплення прав людини як нормативних положень у міжнародних актах і законодавстві окремих держав, вони не отримують відповідного здійснення. Вочевидь, що одного приведення прав людини у статус правових норм недостатньо для того, щоб вони «працювали» в певному суспільстві, тому повинен існувати механізм їх реалізації [1].

Сучасний стан функціонування країн світу характеризується активним розвитком інформаційних процесів у всіх сферах життя суспільства. Інформаційний простір об'єднує людей з різних держав в єдине міжнародне співтовариство без географічних і геополітичних меж. Глобалізаційно-інформаційні перетворення, що відбуваються в інформаційному світовому просторі, курс України до повноправного членства у Європейському співтоваристві обумовлюють переоцінку пріоритетів розвитку, зміну ролі держави в управлінні інформаційною сферою, чому значною мірою має сприяти проведення комплексного оновлення інформаційного законодавства України. Особливої уваги потребує удосконалення адміністративно-правового захисту інформації, запобігання, попередження, припинення правопорушень у сфері створення, зберігання, розповсюдження, обігу інформації [2].

На жаль, Україна ще не може похвалитися особливими досягненнями у галузі прав людини. Однак й те, що зроблено за часи незалежності, не може не викликати захоплення. Це, насамперед, сформовані інститути захисту прав людини – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Конституційний Суд України та адміністративні суди тощо. Разом з тим, реалізація прав особистості – складне і багатогранне явище, що включає в себе не тільки діяльність правозастосовних органів, а й активну діяльність самої особистості. Законодавець, визначаючи модель реалізації правової норми, яка закріплює права людини, багато в чому орієнтується на можливість безпосереднього їх використання особистістю. Проблема активності особистості в механізмі реалізації безпосередньо зал лежить від рівня її правосвідомості, правової культури та інформованості [3].

Слід відзначити, що співвідношення свободи та відповідальності, прав та обов'язків у правовідносинах громадянина і держави неможливе без інформаційного забезпечення. Інформація стає чинником стабільного розвитку як суспільства у цілому, так і його суб'єктів (членів) суспільно-правових стосунків, які виробляють, одержують, використовують і поширюють інформацію. Інформаційні права, таким чином, мають як юридичну, так і загально соціальну спрямованість. Інформація, інформаційні права надають можливість забезпечувати взаємно необхідні правовідносини між громадянином і державою. Діяльність всіх органів і структур, що забезпечують або впливають на характер захисту прав і свобод людини і громадянина, безумовно потребує стабільного і надійного функціонування правового механізму захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні.

На сучасному етапі розвитку світової спільноти проблеми захисту прав людини виходять далеко за межі окремої держави. Сформувалися та отримали загальне визнання міжнародні норми і принципи у сфері прав людини, що є стандартом, до досягнення якого повинні прагнути усі держави. Ці норми і принципи містяться у найважливіших міжнародно-правових документах з питань захисту прав людини. Загальній Декларації прав людини (1948 р.), Міжнародному пакті про цивільні і політичні права (1966 р.), Міжнародний пакт про соціально-економічні і культурні права (1966 р.), Факультативному протоколі до Міжнародного пакту про цивільні і політичні права (1966 р.), що склали Міжнародний білль про права людини. На регіональному рівні ці норми містяться у Європейській Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.), Європейську соціальну хартію (1961 р.). Більшість цих документів носять юридично обов'язковий характер для держав, які їх ратифікували.

Концептуальні підстави системи захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина, маючи історичну обумовленість і отримуючи відповідне конституційне закріплення, забезпечують її необхідні спадкоємність, стабільність і динаміку. В Україні відмічається принципова зміна пріоритетів на користь людини, його прав і свобод, що знаменує становлення демократичної концепції захисту прав і свобод людини і громадянина. Стабільність і життєздатність останньої тісно пов'язана з розширенням її соціально-регулятивних засад.

Підвищення ефективності реалізації правового механізму захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина в Україні у ряді випадків можна досягти за допомогою перерозподілу правозахисної компетенції між деякими державними органами. Якісне перетворення і реальне удосконалення захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина в Україні можливе за умов виявлення закономірностей його функціонування, тенденцій розвитку, неблагополучних, з правозахисної точки зору, елементів державного механізму. Забезпечення наведених умов зв'язується з

систематичною, глибокою аналітичною роботою, об'єктивні результати якої дозволять органам, наділеним владними повноваженнями, приймати відповідні рішення, комплексні правозахисні заходи щодо інформаційних прав і свобод людини. Зміцненню в Україні цілісного механізму захисту прав і свобод людини, такого, що відповідає новітнім викликам і загрозам інформаційній безпеці, перешкоджають наступні чинники, які склалися на практиці, зокрема: корпоративний опір носіїв влади незалежній правозахисній діяльності, проблеми свободи ЗМІ, відсутність належного рівня правової інформованості в суспільстві і неконструктивне суперництво між суб'єктами правозахисної діяльності, що мають єдину або різну правову природу. Подолання деструкції такої конкуренції – найбільш складно вирішуване завдання, оскільки цього не можна досягти простим велінням.

Аналіз положень чинного законодавства України дає можливість стверджувати, що існуючі права та обов'язки людини і громадянина у сфері інформації доцільно вважати за особливу групу прав – інформаційними правами, що включають: право на вільний пошук інформації, право на передачу інформації, право отримувати інформацію, право на виробництво інформації, право на розповсюдження інформації тощо [4; 5].

Аналіз правового механізму захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина в Україні дозволив сформулювати пропозиції щодо подальшого його удосконалення та підвищення ефективності [2].

По-перше, пропонується ухвалити закон, що регулюватиме умови і порядок реалізації права на інформацію, що, у свою чергу, дозволить скоротити обсяг підзаконного правового регулювання. У проекті закону слід сформулювати поняття “суспільно значуща інформація”, право доступу, до якої не може бути обмежено, наприклад суспільно значуща інформація – це відомості, повідомлення, факти, дані, які мають значення для суспільства і особи, право доступу, до яких не може бути обмежено, за винятком випадків прямо вказаних в законі. Державні органи, органи місцевого самоврядування, громадські організації, юридичні особи зобов'язані забезпечити право вільного доступу до неї незалежно від форми її зберігання, за винятком обумовлених в законі обмежень. Цей захід може сприяти ефективній інтеграції України до міжнародного інформаційного простору.

По-друге, необхідне створення в Україні інституту спеціалізованого Уповноваженого із захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина.

По-третє, пропонуємо створити спеціалізовані суди, діяльність яких буде пов'язана із захистом інформаційних прав і свобод людини і громадянина (інформаційних судів).

У підсумку зазначимо, що теоретичне осмислення дії правового механізму захисту інформаційних прав і свобод людини і громадянина необхідне тому, що в цьому питанні не можна обійтися лише аналізом і

коментуванням чинного законодавства в інформаційній сфері. Необхідне системне теоретико-правове обґрунтування і дослідження цієї найважливішої правової проблеми.

Список використаних джерел

1. Разметаєва Ю. С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства : моногр. / Ю. С. Разметаєва. – Х. : Финарт. – 196 с.
2. Настюк В.Я., Белевцева В.В. Правовий захист інформаційних прав і свобод людини в Україні: проблеми та перспективи / Інформація і право // № 2(14)/2015.
3. Єльнікова М. О. Удосконалення механізму реалізації та захисту прав людини в Україні / Конституційне та муніципальне право // 2015. – С. 76-83. <https://core.ac.uk/download/pdf/233583919.pdf>
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Про інформацію : Закон України від 02.10.92 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650.

Нечипорук Я.В.,

студентка юридичного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

науковий керівник: **Яримович У.В.,**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права та процесу

Львівського національного університету імені Івана Франка

ОЗНАКИ ФРАУДАТОРНОСТІ ПОДІЛУ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ ЗА РІШЕННЯМ СУДУ

Пунктом шостим частини першої статті третьої Цивільного кодексу України закріплено добросовісність як одну з загальних засад цивільного законодавства [1]. Із порушенням цього принципу тісно пов'язане таке поняття як фrawdаторність правочину.

Фrawdаторними є ті правочини, що вчинені недобросовісним боржником на шкоду кредиторам, тобто спрямовані на уникнення сплати боргу. Це поняття не закріплене в українському законодавстві, однак все частіше зустрічається в судовій практиці.

Водночас серед правників все більшого поширення набуває позиція, що фrawdаторні конструкції не вичерпуються фrawdаторними правочинами. Одним з їх різновидів є фrawdаторний поділ майна за рішенням суду. Зважаючи на відсутність нормативного визначення, аналізувати це поняття варто, опираючись на судову практику касаційної інстанції.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 22 жовтня 2018 року у справі № 654/1528/17 (далі – постанова КЦС від 22 жовтня 2018 року), розглядаючи касаційну

скаргу у справі про поділ майна подружжя, підсумував, що «за таких підстав правильними є висновки апеляційного суду, що виниклий спір порушує права та інтереси ОСОБА_10 оскільки позбавлення позивача права власності на майно унеможливорює виконання судового рішення про стягнення з ОСОБА_4 на користь ОСОБА_10 суми боргу. Апеляційний суд обґрунтовано відмовив в позові про поділ майна подружжя в обраний позивачем, з урахуванням наявності обтяження, яке зареєстроване у відповідному порядку на майно, яке є предметом поділу між сторонами» [2].

У постанові КЦС ВС від 6 березня 2019 року у справі № 317/3272/16-ц (далі – постанова КЦС від 6 березня 2019 року) вказано, що «поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом» [2].

Крім того, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 серпня 2021 року у справі № 723/826/19 суд вказав, що «очевидно, що учасники цивільних відносин (подружжя, яке перебувало в розірваному шлюбі на підставі заочного рішення 2011 року) «вживали право на зло», оскільки цивільно-правовий інструментарій (позов про визнання права на частку та звільнення майна з під арешту за умови скасування заочного рішення 2011 року, закриття провадження в справі про розірвання шлюбу, після пред'явлення позову в цій справі) використовувався учасниками для недопущення звернення стягнення на майно боржника» [4].

Крізь призму критеріїв фrawdаторності, що визначені Верховним Судом, зокрема, у постанові від 7 жовтня 2020 р. по справі № 755/17944/18 [5], варто проаналізувати особливості прояву фrawdаторності при поділі майна подружжя за рішенням суду.

За загальним правилом, вчинення фrawdаторного правочину пов'язується з моментом, коли боржник усвідомлює, що за рахунок його майна буде погашено борг. Поділ майна подружжя саме в такий момент теж може свідчити про фrawdаторний характер відповідних дій. Зокрема, у постанові КЦС від 22 жовтня 2018 року звернення одного з подружжя (боржника) до суду з позовом про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя відбулося відразу після ухвалення судом рішення у справі за позовом кредитора до боржника про стягнення грошових коштів, яким

постановлено стягнути із нього на користь кредитора майже 3 мільйони грн. У забезпечення позову кредитора до боржника ухвалою цього ж суду накладено арешт на майно відповідача, яке за наведеним в ухвалі переліком співпадає із майном, що є предметом спору у справі про поділ майна подружжя. Тобто є підстави вважати, що часова ознака звернення до суду з позовом про поділ майна подружжя має значення для визначення його фраздаторності.

Щодо контрагента, з яким боржник вчиняє оспорюваний договір – можливі спеціальні види такого суб'єкта, наприклад, родич боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа. Таким суб'єктом, коли мова йде про фраздаторний поділ майна подружжя, є власне другий з подружжя (тобто чоловік / дружина боржника). При цьому, окрім позову про розірвання шлюбу та поділ майна подружжя або ж лише про поділ майна, другий з подружжя (не боржник) застосовує такий спосіб захисту як визнання права власності на 1/2 частину майна та зняття з нього арешту (у випадку накладення арешту на майно боржника під час примусового виконання рішення суду про стягнення з боржника на користь кредитора боргу, як це було у справі № 723/826/19).

Третім критерієм фраздаторності правочину є ціна (ринкова/неринкова, наявність/відсутність оплати контрагентом боржника). Зазвичай при фраздаторному поділі майна такий поділ між подружжям є непропорційним. У постанові КЦС від 6 березня 2019 року ситуація полягала в тому, що відповідно до первісного та зустрічного позовів про поділ спільного майна подружжя, а також рішення суду, яким ці позови також було задоволено, одному з подружжя – боржнику – дісталось лише рухоме майно, а саме побутова техніка, а іншому з подружжя – нерухоме майно: житловий будинок і земельні ділянки. Однак суд першої інстанції мотивував рішення тим, що вартість рухомого та нерухомого майна є співмірною, хоч такий поділ порушує майнові інтереси кредитора.

Таким чином, ознаками фраздаторності поділу майна подружжя є: 1) звернення до суду з позовною заявою щодо такого поділу в момент, коли боржник усвідомлює, що за рахунок його майна буде погашено борг, і внаслідок такого поділу боржник перестане бути платоспроможним; 2) спеціальний суб'єкт – чоловік / дружина боржника; 3) непропорційність поділу майна. За наявності цих обставин поділ майна подружжя повинен ставитись судом під сумнів у частині його добросовісності, оскільки набуває ознак фраздаторності.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 22 жовтня 2018 року у справі № 654/1528/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77398023>
3. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 06 березня 2019 року у справі № 317/3272/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80363827>
4. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 серпня 2021 року у справі № 723/826/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037704>
5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 7 жовтня 2020 р. у справі № 755/17944/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92315178>

Палій В.В.,

здобувач Науково-дослідного інституту публічного права

e-mail: valerii.palii90@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1881-2504>

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Українська держава як демократична і правова повинна гарантувати дотримання і захист прав, свобод і законних інтересів громадян. Такі гарантії закріплюються у чинному національному законодавстві. При цьому воно містить ряд заборон та обмежень, які не порушують конституційних прав людини, а лише захищають їх за умови неухильного дотримання наявного правового порядку населенням України. Правовий порядок в Україні і його дотримання є однією з умов стабільності українського суспільства, подолання проблем і різних сферах людської життєдіяльності.

Проблема адміністративно-правових обмежень права знайшла своє відображення у працях В. Авер'янова, О. Андрійко, Ю. Битяка, В. Галунька, В. Гаращука, І. Голосніченка, Є. Додіна, Р. Калюжного, С. Ківалова, О. Кузьменко, В. Курила, В. Чорної тощо.

Правова доктрина не містить єдиного підходу до тлумачення дефініції «адміністративно-правові обмеження», що пояснюється в першу чергу різноманітністю досліджуваних вченими сфер застосування таких явищ. На думку В. Чорної, адміністративно-правові обмеження – це визначені нормативно-правовими актами індивідуальні (суб'єктні) заходи адміністративно-правового характеру, які спрямовані на координацію поведінки та дій суб'єкта-адресата у відповідних межах, що визначаються їх правовим статусом у системі публічного адміністрування [4, с. 139]. А. Басов визначає адміністративно-правовими обмеження юридичними та

фактичними наслідками діяльності уповноважених органів державної влади, що заснована на законі та направлена на досягнення відповідних цілей, у результаті якої зменшуються варіанти дозволеної нормами права поведінки фізичних та юридичних осіб шляхом установлення різних меж такої поведінки, що обов'язково мають тимчасовий, просторовий та суб'єктивний характер [1].

До основних рис, які характеризують встановлені обмеження, можна зарахувати: 1) наявність потенційної та реальної загрози безпеки для держави, фізичних, юридичних та інших осіб у локальному та глобальному значенні. Фактично йдеться про спеціальний суб'єкт, наділений додатковими властивостями; 2) покладання спеціальних обов'язків і прав на осіб, що обмежують конституційні права і обов'язки громадян (під час проведення масових заходів, під час призупинення підприємницької діяльності та інше); 3) застосування обмежень для всіх фізичних та юридичних осіб може бути і вибірконим) [2].

На підставі вище зазначеного можна сформулювати наступне визначення поняття «адміністративно-правові обмеження, що застосовуються органами Національної поліції при забезпеченні публічної безпеки» - це визначені чинними нормативно-правовими актами заходи адміністративно-правового характеру органів Національної поліції, які за своєю спрямованістю направлені на узгодження та координування дій осіб у тих встановлених межах та координатах, що є необхідними для забезпечення публічної безпеки.

Адміністративно-правові обмеження, що застосовуються органами Національної поліції, реалізуються шляхом застосування поліцейських заходів. Зазначену тезу можна обумовити тим, що усі, передбачені чинним законодавством поліцейські заходи, по суті мають обмеження прав людини у тій чи іншій мірі. Розглянемо більш детальні такі законодавчо закріплені заходи.

Законом України «Про Національну поліцію» від 02.07.2017 № 580-VIII визначено, що під поліцейським заходом слід розуміти дію або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень [3].

Основною метою поліцейських заходів визначено оперативне вирішення питань, ситуації на місці шляхом використання чітко визначених законом засобів, спрямоване на негайне настання фактичного результату щодо охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Законом передбачені чіткі вимоги до поліцейських заходів, а отже до адміністративно-правових обмежень, що застосовуються органами Національної поліції при забезпеченні публічної безпеки. Зокрема, вони

повинні бути: законність (тобто визначеним чинним національним законодавством), необхідність (для виконання повноважень поліції інший захід не може бути використаний або таке використання буде неефективним у конкретній ситуації; окрім цього, саме такий захід заподіює найменшу шкоду), пропорційність (школа, що заподіюється охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави не повинна перевищувати блага для захисту якого він застосований) та ефективність (захід, що застосовується, забезпечує виконання повноважень органів Національної поліції).

Зазначеним вище Законом встановлюються і види заходів або обмежень, які можуть застосовувати органи Національної поліції. До них належать:

- заходи реагування на правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним процесуальним кодексом України;

- для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення також застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу,

Окрім того, для виконання покладених завдань можуть застосовуватися й інші заходи, які визначені окремими законами.

Таким чином, проблема адміністративно-правових обмежень на сьогодні є важливим елементом забезпечення органами Національної поліції публічної безпеки. Адміністративно-правові обмеження, що застосовуються органами Національної поліції при забезпеченні публічної безпеки» - це визначені чинними нормативно-правовими актами заходи адміністративно-правового характеру органів Національної поліції, які за своєю спрямованістю направлені на узгодження та координування дій осіб у тих встановлених межах та координатах, що є необхідними для забезпечення публічної безпеки. Адміністративно-правові обмеження, що застосовуються органами Національної поліції, реалізуються шляхом застосування поліцейських заходів, що пояснюється тим, що усі, передбачені чинним законодавством поліцейські заходи, по суті мають обмеження прав людини у тій чи іншій мірі.

Список використаних джерел

1. Басов А.В. Поняття «обмеження» як юридична категорія: теоретичний аспект. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 1. С. 27-33.
2. Ківалов С. В., Біла Л. Р. Адміністративне право України: навч.-метод. посіб. 3-е вид. переробл. і доповн. Одеса: Юридична література, 2006. 488 с.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 2.07.2017 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#n230> (дата звернення: 18.10.2022)
4. Чорна В.Г. Адміністративно-правові обмеження як інститут адміністративного права. *Актуальні проблеми юриспруденції*. 2018. № 4. С. 139-142.

Цікало Н.В.,
здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
Львівського національного університету імені Івана Франка
науковий керівник: **Тур О.Т.,**
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права і процесу
Львівського національного університету імені Івана Франка

СУБ'ЄКТИ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН ЗА ДОГОВОРОМ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ

Закон України «Про фінансовий лізинг» у статті 10 визначає, що суб'єктами фінансового лізингу є 1) лізингодавець, 2) лізингоодержувач, 3) продавець (постачальник), а також 4) інші особи, які є сторонами багатостороннього договору фінансового лізингу. При цьому сторонами договору фінансового лізингу є лізингодавець та лізингоодержувач, а постачальник та інші особи є не сторонами, а лише суб'єктами відносин фінансового лізингу, проте законодавець не розмежовує ці поняття [2].

Закон дає визначення також основним суб'єктам лізингових відносин. Так, лізингодавець, згідно із ЗУ «Про фінансовий лізинг» – це юридична особа, яка набула у встановленому законом порядку право надавати послуги з фінансового лізингу і на підставі договору фінансового лізингу передає лізингоодержувачу у володіння та користування об'єкт фінансового лізингу. Виходячи із цього, можна виділити ознаки цього суб'єкта.

По-перше, лізингодавець – завжди юридична особа.

Сьогодні послуги з фінансового лізингу надають банки, фінансові компанії, які є фінансовими установами і, крім того, юридичні особи, які не є фінансовими установами (лізингові компанії) [4, с. 36].

Положення про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг, затверджене Постановою правління НБУ від 24.12.2021 року (далі – Ліцензійні умови), не відносить лізингодавців до фінансових установ попри те, що Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» визначення фінансової установи охоплює собою поняття лізингової компанії. У Ліцензійних умовах, серед іншого, зазначено також, що дані про лізингодавця повинні бути внесені до Реєстру осіб, які не є фінансовими установами, але мають право надавати окремі фінансові послуги [6].

Крім цих осіб, послуги з фінансового лізингу надають банки. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», банк – це юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги. Лізинг, згідно зі ст. 49 цього Закону належить до кредитних операцій, які здійснюються банками [1].

По-друге, ця юридична особа повинна отримати у встановленому законом порядку право надавати послуги з фінансового лізингу, тобто ліцензію. Таким чином, лізингодавець повинен володіти, окрім універсальної, ще й спеціальною правоздатністю юридичної особи.

Ліцензію на надання послуг з фінансового лізингу видає Національний банк України (далі – НБУ). Надання ліцензій регулюється Положенням про ліцензування банків, затвердженим Постановою Правління НБУ від 22.12.2018 року, а фінансових установ та лізингових компаній – Положенням про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг, затвердженим Постановою правління НБУ від 24.12.2021 року (Ліцензійними умовами) [5].

Для внесення до Державного реєстру фінансових установ заявник повинен звернутися до НБУ протягом тридцяти днів з моменту внесення до Єдиного державного реєстру відомостей, які засвідчують наміри набуття заявником статусу фінансової установи. Крім того, пунктами 399 та 400 Ліцензійних умов визначено перелік документів, необхідних для включення до Реєстру та для видачі ліцензії (зокрема, заяви, опитувальник, копію статуту, бізнес-план, фінансову звітність, аудиторський звіт щодо річної фінансової звітності тощо).

Крім того, лізингодавець на підставі договору фінансового лізингу передає лізингоодержувачу у володіння та користування об'єкт фінансового лізингу

Лізингоодержувач, згідно із ЗУ «Про фінансовий лізинг» – це фізична особа, фізична особа-підприємець або юридична особа, яка відповідно до договору фінансового лізингу отримує від лізингодавця об'єкт фінансового лізингу у володіння та користування.

Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» у п. 7-1 ч. 1 ст. 1 дає визначення поняття споживача фінансових послуг – це фізична особа, яка отримує або має намір отримати фінансову послугу для задоволення особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою, незалежною професійною діяльністю [3].

Таким чином, можна виділити окремий підвид фінансового лізингу, лізингоодержувачем в якому є фізична особа-споживач фінансових послуг – споживчий фінансовий лізинг. Законодавець не встановив вимог щодо обсягу дієздатності або віку лізингоодержувача-фізичної особи, тож на нього поширюються загальні правила вчинення правочинів фізичними особами [4, с. 36].

Для такого лізингоодержувача встановлено додаткові гарантії захисту його прав, як споживача, вони визначені у статті 9 ЗУ «Про фінансовий лізинг». До них належать, зокрема 1) необхідність додержання лізингодавцем законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг (відповідно до ч. 2 ст. 3 ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання

ринків фінансових послуг» таке законодавство становить законодавства про захист прав споживачів із урахуванням особливостей цього закону); 2) заборона лізингодавцю пов'язувати укладення договору фінансового лізингу з вимогою укладення договорів про надання інших послуг; 3) заборона лізингодавцеві та/або пов'язаним з ним особам розголошувати відомості про лізингоодержувача-фізичну особу, які були одержані у зв'язку з укладенням, виконанням та припиненням договору фінансового лізингу, в тому числі і після припинення діяльності лізингодавця; 4) обов'язок лізингодавця повідомляти лізингоодержувача-споживача про відступлення права вимоги за договором фінансового лізингу. В останньому випадку застосовується загальне правило, передбачене статтею 516 ЦК України, про заміну кредитора у зобов'язанні без згоди боржника [4, с. 37].

Окрім цих гарантій, існують певні особливості при укладенні договору із фізичними особами, визначені у статті 13 ЗУ «Про фінансовий лізинг».

На лізингоодержувача-юридичну особу та фізичну особу-підприємця поширюються загальні положення, що стосуються лізингоодержувача як суб'єкта відносин фінансового лізингу.

Продавець (постачальник) за ЗУ «Про фінансовий лізинг» – це фізична особа, фізична особа-підприємець або юридична особа, в якій лізингодавець набуває у власність майно на підставі договору купівлі-продажу або договору поставки для подальшої передачі лізингоодержувачу на підставі договору фінансового лізингу. Важливо наголосити, що постачальник за загальним правилом не є стороною договору фінансового лізингу, проте є суб'єктом лізингових відносин, адже з ним лізингодавцю слід укласти окремий договір купівлі-продажу (поставки), що відображено і в законодавчому визначенні.

Щодо «інших осіб, які є сторонами багатостороннього договору фінансового лізингу», то таке формулювання не відповідає правовій сутності фінансового лізингу, адже, очевидно, маються на увазі надавачі супровідних (посередницьких та допоміжних) послуг, а ці суб'єкти не є сторонами договору фінансового лізингу, лише суб'єктами лізингових відносин [4, с. 37].

Підсумовуючи, можна поділити суб'єктів лізингових відносин на дві категорії: сторони договору (лізингодавець та лізингоодержувач) та інші суб'єкти лізингових відносин. При цьому простежуються певні недоліки законодавчого регулювання правового статусу суб'єктів відносин фінансового лізингу, які не є сторонами відповідного договору.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
2. Закон України «Про фінансовий лізинг» від 04.02.2021 № 1201-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>

3. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>
4. Лепех С. М. Сторони споживчого договору фінансового лізингу. Підприємництво, господарство і право. Київ, 2021 – с. 34 – 38 URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/6/6.pdf>
5. Постанова правління Національного банку України Про затвердження Положення про ліцензування банків від 22.12.2018 Ідентифікатор v0149500-18 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0149500-18#Text>
6. Постанова правління Національного банку України Про затвердження Положення про ліцензування та реєстрацію надавачів фінансових послуг та умови провадження ними діяльності з надання фінансових послуг від 24.12.2021 Ідентифікатор v0153500-21 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0153500-21#Text>

Шкляр В.О.,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра

Навчально-науковий інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СУД ПРИСЯЖНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Важливим питанням реформування судової системи в Україні є функціонування інституту присяжних. У Конституції України було встановлено право народу брати участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних, а у Кримінально процесуальному кодексі України (далі – КПК України), у передбачено основні положення щодо здійснення судового розгляду за участю присяжних, зокрема, встановлено їх права та обов'язки, особливості виклику та їх усунення тощо.

Відповідно до КПК України кримінальне провадження проводиться судом присяжних у випадках:

- розгляду судом лише першої інстанції;
- щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі;
- за клопотанням обвинуваченого, кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

Такий розгляд справ судом присяжних здійснюється в першій інстанції у складі двох суддів та трьох присяжних.

Затвердження списку присяжних здійснюється відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Так, згідно зі ст. 64 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

для затвердження списку присяжних територіальне управління

Державної судової адміністрації України звертається з поданням до відповідних місцевих рад, які формують і затверджують у кількості, зазначеній у поданні, список громадян, які постійно проживають на територіях, на які поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, відповідають вимогам ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» і дали згоду бути присяжними. У разі неприйняття місцевою радою (місцевими радами) протягом двох місяців з моменту отримання подання рішення про затвердження списку присяжних територіальне управління Державної судової адміністрації України звертається з поданням щодо затвердження списку присяжних до відповідної обласної ради. Список присяжних затверджується на три роки і переглядається в разі необхідності. Після затвердження списку присяжних такий список передається до відповідного окружного суду.

При реформуванні інституту присяжних в Україні необхідно звернути увагу на світовий досвід, зокрема досвід Англії, за формування суду присяжних в Англії відповідальний лорд-канцлер. Відбір присяжних проводиться на підставі виборчих реєстрів, у які включаються виборці для участі у виборах до парламенту і в місцеві органи влади. Чиновники виборчих органів зобов'язані надавати копії електоральних реєстрів лорду-канцлеру для підготовки списків кандидатів у присяжні. Формування лави присяжних проводиться за жеребом з усього списку кандидатів у присяжні або з частини цих кандидатів. Кожна провінція і територія у Канаді формує свій власний список кандидатів у присяжні, відібраних на підставі різних джерел інформації. В одних випадках це бази – даних водіїв транспортних засобів, в інших випадках – виборчі списки, реєстри власників майна, осіб, які підлягають обов'язковому медичному страхуванню та ін. [1, с. 5].

Вимоги до присяжних в Україні встановлює ст. 65 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», так присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду. Не включаються до списків присяжних громадяни: 1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними; 2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного; 3) які мають незняту чи непогашену судимість; 4) народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники правоохоронних органів (органів правопорядку), військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, адвокати, нотаріуси, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя; 5) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення; 6) громадяни, які досягли шістдесяти п'яти років; 7) особи, які не володіють державною мовою.

Присяжні під час розгляду справи користуються повноваженнями судді, беручи участь у вирішенні всіх питань, а рішення приймається простою більшістю голосів.

Важливим є запитання чи ефективний суд присяжних в Україні. Позитивним є те, що присяжні – це один із елементів системи стримувань та противаг у функціонуванні судової ланки, яка спрямована на захист громадянина від свавілля державни.

Негативною стороною цього інституту є непрофесійність присяжних, адже, як вже зазначалось вище, відсутність у них базової юридичної освіти може призвести до винесення несправедливого рішення у справі.

Таку ж позицію висловлює В.М. Тertiшник, який визначає, що пропонувати неосвіченим у юриспруденції людям робити висновки щодо виключно юридичних проблем – за суттю, дискредитувати саму ідею суду присяжних [2, с. 223].

Також слід зазначити, що у Верховній Раді зареєстровано два проекти закону «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України» та Закону України «Про судоустрій і статус суддів» №7022 від 10.08.2017 та №7022-1 від 21.08.2017.

Обидва законопроекти мають на меті внести зміни щодо інституту присяжних в Україні, а також врахувати ті проблеми та прорахунки, які виникають із застосуванням вже існуючих норм у практиці. Зокрема, у другому законопроекті, вперше дається визначення суду присяжних, пропонуються зміни щодо покарання у виді штрафу в розмірі понад двадцять п'ять тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад десять років або довічного позбавлення волі, судовий розгляд здійснювався б у складі одного професійного судді та дванадцяти присяжних. А також запроваджувалося б визнання судом присяжних підсудного винним у вчиненні злочину (на підставі вердикту суду присяжних про винуватість особи), суддя виносить вирок з визначенням міри покарання. У випадку визнання судом присяжних підсудного невинним у вчиненні злочину (на підставі вердикту суду присяжних про невинуватість особи) суддя виносить виправдувальний вирок [3, с. 110].

Отже, інститут присяжних відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності та прозорості судової системи та підвищує довіру громадян до суду. Проте в функціонуванні цього інституту в Україні супроводжує ряд недоліків і тому з метою створення дієвого інституту присяжних необхідно проаналізувати міжнародний досвід діяльності цього інституту, проаналізувати функціонування інституту присяжних за роки діяльності в Україні та внести зміни в законодавстві, спрямовані на реформування суду присяжних.

Список використаних джерел

1. Волоско І. Р. Суд присяжних в Україні: особливості формування та діяльності : дис. [Електронний ресурс] / І. Р. Волоско; Львівський національний університет ім. Івана Франка. – С. 244. – Режим доступу: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/Avtoref_Volosko_.pdf
2. Тертишник В. М. Суд присяжних: суть ідеї та її мімікрія при формуванні кримінального судочинства України / В. М. Тертишник, Н. С. Солнишкіна // Право і суспільство. – 2012. – № 3. – С. 221–224.
3. Банах С. Інститут суду присяжних в Україні: перспективи розвитку та проблеми реалізації / С. Банах, Л. Совтис // Актуальні проблеми правознавства. Випуск 1 (17). 2019. – С. 107–112.

Li Haixia,

Master Student at Department of Information and Computing Systems and Control
of the West Ukrainian National University, Ternopil

Scientific Supervisor: ***Lendiuk Taras V.***

Candidate of Technical Sciences, Associate Professor of the Department of Information and
Computing Systems and Control of the West Ukrainian National University

COOPERATIVE DESIGN AND MANAGEMENT OF WELDING SAFETY TRAINING SYSTEM PROJECT ON VIRTUAL REALITY BASE

In order to make the success is based on the distributed collaborative working software product development, fully integrated system to consider the design development process, the collaborative development mode, the development team's organization mode and management problems of product data documents, the research and development collaboration and coordination mechanism, in the process of using workflow technology software process modeling, control to perform its specification. An integrated cooperative management platform was constructed, which was effectively applied in the collaborative development of welding safety training system project of China Shipbuilding Corporation.

In software product development, in order to improve the quality of software development products, reduce the development cost, shorten the development cycle and win the market, the mode of distributed collaborative product development has become an effective way for enterprises to improve the competitiveness of their products. At present, many software development environments are characterized by product as the core, resulting in relatively independent research and development stages, development tasks, and phased results, which brings difficulties to the collaborative work among the software development participants. At the same time, team members are dispersed in different geographical locations, increasing the complexity of communication, and the focus of management must be shifted from the coordination among members to the collaborative work among members. In order to make the software development based on distributed collaborative work successful, this paper makes an in-depth study of the collaboration mode and mechanism in the development process, uses workflow technology to model the software process, controls its standardized execution, and finally builds

an integrated collaborative management platform. Collaboration model is the core and foundation of Computer-supported Cooperative Work system. Its purpose is to describe the way, mechanism, management, coordination and control of the collaboration process of the group [1]. According to the hierarchical characteristics of software development work, a software development collaboration model with three layers of task, activity and operation structure is proposed on the basis of object-oriented multi-layer collaboration model, and the collaboration in software development is divided into task model layer, activity model layer and operation model layer, as shown in Fig. 1.

According to the structure of the collaborative system, it can be divided into technology layer, ontology layer, interaction layer, network layer, application layer, etc. [3]. Its collaboration hierarchy model is shown in Fig. 2.

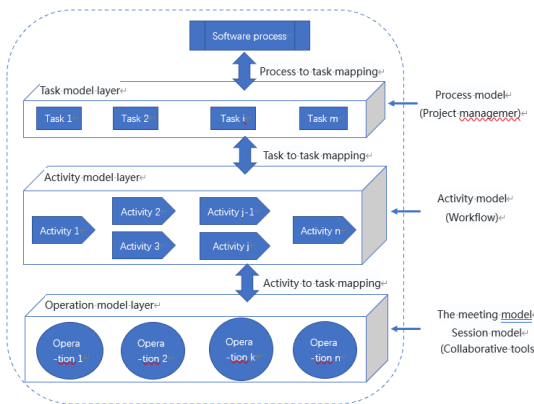


Fig. 1 – Software development collaboration model

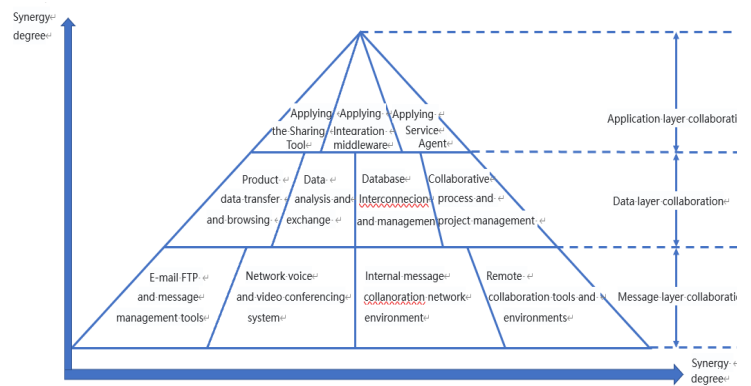


Fig. 2 – Hierarchy model for collaboration service

According to the integration purpose of collaboration, it can be divided into information integration, process integration and enterprise integration [2].

In view of this project after the completion of the cooperative enterprise scenario modeling, a stage evaluation analysis. The gap analysis method was used to evaluate the key influencing factors in the project collaboration, calculate the importance of the underlying indicators to the collaboration level W and calculate the comprehensive evaluation value. The technical quality of comprehensive evaluation is general ($G=52.689$), and the difference between the important value and the actual performance value is 38 ($\Delta_i=38$). In order to more clearly describe the bottleneck problem affecting the quality of the development process, the difference between the performance value and the importance of each evaluation index is shown in a visual chart, as shown in Figs. 3 and 4.

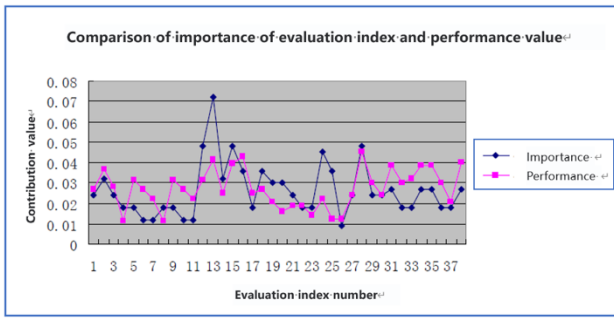


Fig. 3 – Contrast chart between importance value and represent value

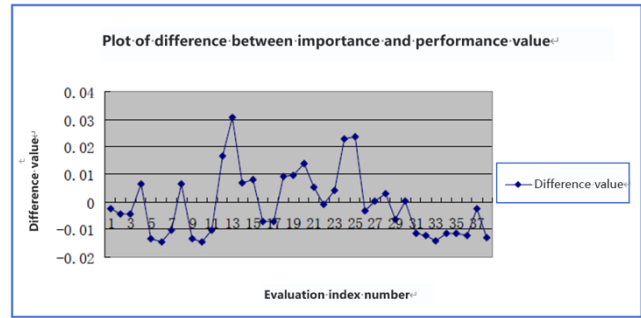


Fig. 4 – Fold graph of difference between importance value and represent value

Can see clearly from the table, the indexes of 13, 24, 25 difference significant, that the program in the product development process optimization, the distribution of the management information system application degree and the scope of the application of management information system these three aspects the demand is higher, but the three aspects of performance is not ideal, become a bottleneck problem affecting the quality of collaborative product development process, therefore, as a key improvement factor.

Personnel in the process of collaborative development have better reasonable arrangement, the more efficient utilization of resources and the rapid flow of information, the stream of people, logistics and information flow organically, improve management efficiency, to borrow from theory and technology of workflow [4] in the study, on the basis of the existing workflow model and modeling method is proposed for software collaborative development of workflow modeling method, It consists of three sub-models: process model, organization model and information model.

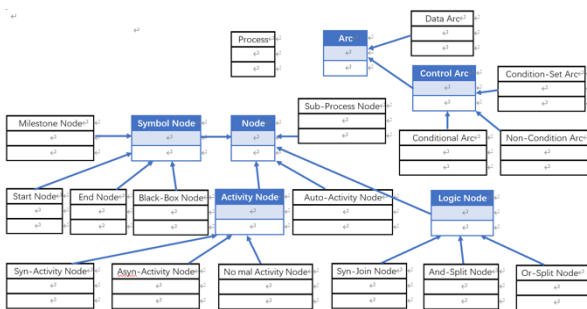


Fig. 5 – Process meta-model

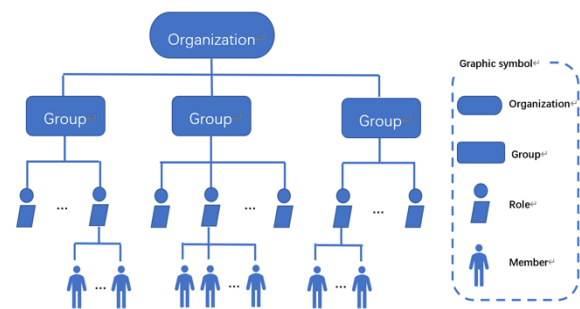


Fig. 6 – Organization chart

It can be divided into project layer, process layer and collaboration layer, which correspond to task model layer, activity model layer and operation model layer of software development collaboration model, as shown in Fig. 7. In order to adapt to the complex network environment, the platform adopts the centralized CSCW architecture combining B/S mode and C/S mode, which is divided into customer layer, service layer and data layer.

The key steps to build a software collaborative development management platform are as follows:

1. Create a workflow engine. Create a Workflow engine from the templates provided by Lotus Workflow.

2. Design the application database. Create the application database from the Lotus Workflow template, add the necessary forms, modify its user interface, and add your own navigators, views, agents, and so on.

3. Organizational modeling. Add individuals, groups, roles, relationships, or work attributes, etc., to the organization catalog database.

4. Process modeling. Design the process with Lotus Workflow Architect and save it to the process definition and design store database.

The virtual reality based collaborative development management platform for welding safety training system discussed in this paper is suitable for software product collaborative development management. The following is part of its application in the development project of “Welding Safety Training System for CSSC Employees”.

Based on the relationship between workflow and CSCW, this paper studies the existing workflow models and modeling methods, proposes a collaborative workflow meta-model, and gives the structure and design ideas of three sub-models of the model. The prototype system of software collaborative development support platform based on workflow is constructed by using relevant technologies and tools. The functional level, architecture, design and implementation of the platform are discussed. Finally, the management platform is applied in the collaborative development process of “welding safety training system based on virtual reality”.

References

1. Q. Zheng, “A modeling and implementation method of CSCW”, Chinese Journal of Computers, 1998, No. 21, pp. 270-276.
2. D. S. Kelly, “Web-centric Product Data Management,” Journal of Industrial Technology, 2001, vol. 18, issue 1, pp. 511-515.
3. D. Sun, Research on product collaborative commerce driven by value chain, Ph. D. Thesis of Beihang University, 2002.
4. M. Fang, J. Ying, M. Wu, “Workflow Based Software Development Process Support Platform Framework”, Computer Integrated Manufacturing Systems (CIMS), 2010, no. 12, pp. 130-135.

К.В. Городник, А.І. Ніколаєнко,
викладачі інформатики циклової комісії
природничо-математичних дисциплін та інформаційних технологій
ВСП «Немішаївський фаховий коледж НУБіП України»

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕЯКИХ ФІНАНСОВИХ ФУНКЦІЙ MS EXCEL ДЛЯ АНАЛІЗУ ІНВЕСТИЦІЙ

Анотація. У статті описано приклади застосування фінансових функцій MS Excel для аналізу інвестицій.

Ключові слова: табличний процесор, комірка, фінансова функція, процентна ставка, внесок, майбутня вартість внеску, теперішня вартість внеску, період, кількість періодів, періодична виплата.

Постановка проблеми. Зростання матеріальних статків у значній мірі залежить від того, наскільки розумно людина використовує ресурси та розпоряджається грошима. Фінансові установи пропонують послуги пов'язані з кредитною, інвестиційною діяльністю тощо. Наприклад, у вас є певна сума грошей і ви прийняли рішення відкрити депозитний рахунок під постійну річну процентну ставку. Крім того, кожного місяця ви можете поповнювати депозит на одну й ту ж саму суму грошей. Виникає запитання: яка сума грошей буде на вашому рахунку через певну кількість років, на який термін оформити депозит, грошові кошти вносити на початку чи в кінці місяця тощо. Відповідь на ці запитання можуть дати фінансові функції табличного процесора Microsoft Excel.

Стан дослідження. У роботах Бауріна І.В., Доценко С.О., Забарна А.П., Завадський І.О., Красюк Ю.М., Кучерявої Т.О., Олійник Т.А., Сільченко М.В., Степанової Н.І., Прокопенко А.І. розглянуто використання Microsoft Excel в розв'язанні різноманітних задач фінансово-економічного й управлінського характеру. Наведені приклади розв'язання задач економічного змісту за допомогою вбудованих функцій Excel, а також на основі відомих математичних методів і моделей. Однак, на нашу думку, розгляд деяких прикладів та особливостей використання фінансових інструментів MS Excel обґрунтує та підтвердить необхідність та зручність їх використання для аналізу і прогнозування діяльності як підприємства, так і фізичної особи.

Виклад основного матеріалу. Фінансові функції MS Excel створені для розрахунку фінансових операцій за кредитами, позичками, боргами, операцій з цінними паперами тощо. Всі розрахунки запроваджуються згідно з припущенням, що вартість грошей є функцією від часу, тобто в кожний момент часу ця вартість змінюється.

Виділяють такі основні групи фінансових функцій:

- функції для аналізу інвестицій;
- функції для обчислення швидкості обороту;
- функції для обчислення амортизації майна;
- функції для аналізу цінних паперів.

Характерною особливістю застосування фінансових функцій є необхідність приведення значень таких їх аргументів як ставка та кількість періодів до однакових одиниць виміру, пов'язаних із періодичністю виплат.

Фінансові функції використовують для розв'язування задач планування фінансової діяльності, визначення прибутків, аналізу вигідності капіталовкладень, кредитно-інвестиційної політики тощо. Розглянемо основні параметри фінансових функцій і їхні скорочені назви:

- ❖ процентна ставка (**СТАВКА**) виражається у відсотках і може бути добовою, місячною, річною тощо;
- ❖ кількість періодів (**КПЕР**) кожний тривалістю доба, місяць, рік;
- ❖ періодична виплата (**ПЛТ**) – сума, яку виплачує клієнт кожного періоду (це від'ємне число), або сума, яку отримує клієнт кожного періоду (це додатне число);
- ❖ сума внеску (**ПС**) – сума інвестицій, капіталовкладення, початкового внеску (це від'ємне число або нуль);
- ❖ майбутня вартість внеску (**БС**) – сума коштів, яка буде на рахунку за певну кількість періодів, при внесеній початковій сумі інвестицій під певний відсоток;
- ❖ тип операції (**тип**) – число 0, якщо виплата здійснюється наприкінці кожного періоду, і число 1, якщо на початку.

Розглянемо приклади використання фінансових функцій MS Excel.

Приклад 1. Ви прийняли рішення вносити 2000 грн. кожного року при нарахуванні 11% річних на спеціальний пенсійний рахунок, який ви відкрили 3 роки тому і вже накопичили 7500 грн. Якщо через 35 років Ви виходите на пенсію, то яку суму отримаєте?

Етапи виконання роботи:

1. Відкрити програму MS Excel. Перейменувати Книга 1 на Фінансові функції.
2. Лист 1 перейменувати на БС. На листі сформувати таблицю «Обчислення майбутньої вартості внеску» (рис. 1). Внесок та внески є від'ємними значеннями тому, що ці кошти ви носите на рахунок.

	A	B	C	D	E
1					
2			Обчислення майбутньої вартості внеску		
3					
4			Внесок	-7500	
5			Ставка	11%	
6			Роки	35	
7			Внески	-2000	
8			тип	0	
9			Майбутня вартість внеску		
10					

Рис. 1. Зразок оформлення таблиці «Обчислення майбутньої вартості внеску»

3. Для визначення суми коштів, які будуть на рахунку через 35 років при постійній процентній ставці використовуємо функцію **БС**. Активізувати комірку D9, викликати функцію **БС** і у діалоговому вікні **Аргументи функції** заповнити відповідні поля (рис. 2), і натиснути кнопку ОК.

Аргументы функции

БС

Ставка D5 = 0,11

Кпер D6 = 35

Плт D7 = -2000

Пс D4 = -7500

Тип D8 = 0

= 972490,4923

Возвращает будущую стоимость инвестиции на основе периодических постоянных (равных по величине сумм) платежей и постоянной процентной ставки.

Ставка процентная ставка за период. Например, при годовой процентной ставке в 6% для квартальной ставки используйте значение 6%/4.

Значение: 972 490,49 €

[Справка по этой функции](#)

ОК Отмена

Рис. 2. Діалогове вікно Аргумент функції БС

У комірці D9 отримаємо 972 490,49 €. Отже, за вказаних умов на рахунку буде зазначена сума, якщо операція з коштами буде відбуватися в кінці періоду.

Змінимо тип операції: D8=1, тобто операція з коштами буде відбуватися на початку періоду, тоді на рахунку буде 1 047 640,19 € (рис. 3).

D9					
	A	B	C	D	E
1					
2			Обчислення майбутньої вартості внеску		
3					
4			Внесок	-7500	
5			Ставка	11%	
6			Роки	35	
7			Внески	-2000	
8			тип	0	
9			Майбутня вартість внеску	972 490,49 €	

D9					
	A	B	C	D	E
1					
2			Обчислення майбутньої вартості внеску		
3					
4			Внесок	-7500	
5			Ставка	11%	
6			Роки	35	
7			Внески	-2000	
8			тип	1	
9			Майбутня вартість внеску	1 047 640,19 €	

Рис. 3. Результат обчислення майбутньої вартості внеску

Отже, на спеціальному пенсійному рахунку через 35 років у вкладника буде 972 490,49 грн., якщо щорічні внески будуть здійснюватися в кінці року, або 1 047 640,19 грн., якщо щорічні внески будуть здійснюватися на початку року.

Приклад 2. Компанії потрібно 1,5 млн. грн. через три роки. Визначити, яку суму необхідно внести компанії зараз, щоб до кінця третього року внесок збільшився до 1,5 млн. грн., якщо процентна ставка складає 8% річних.

Етапи виконання роботи:

1. Лист 2 перейменувати на ПС. На листі сформувати таблицю «Обчислення теперішньої вартості внеску» (рис. 4).

	A	B	C	D	E
1					
2			Обчислення теперішньої вартості внеску		
3					
4			Майбутня вартість внеску	1500000	
5			Ставка	8%	
6			Роки	3	
7			Теперішня вартість внеску		

Рис. 4. Зразок оформлення таблиці «Обчислення теперішньої вартості внеску»

2. Для визначення суми внеску при постійній процентній ставці використовуємо функцію ПС. Активізувати комірку D7, викликати функцію ПС і у діалоговому вікні **Аргументи функції** заповнити відповідні поля (рис. 5), і натиснути кнопку ОК.

Аргументы функции

ПС

Ставка D5 = 0,08

Кпер D6 = 3

Плт = число

Бс D4 = 1500000

Тип 0 = 0

= -1190748,362

Возвращает приведенную (к текущему моменту) стоимость инвестиции — общую сумму, которая на настоящий момент равноценна ряду будущих выплат.

Плт выплата, производимая в каждый период и не меняющаяся за все время выплаты инвестиции.

Значение: -1 190 748,36 ₴

[Справка по этой функции](#) ОК Отмена

Рис. 5. Діалогове вікно Аргумент функції ПС

У комірці D7 отримаємо -1 190 748,36 ₴, значення від'ємне, оскільки ця сума коштів має бути внесена на рахунок (рис. 6).

D7				=ПС(D5;D6;;D4;0)
	A	B	C	D
1				
2			Обчислення теперішньої вартості внеску	
3				
4			Майбутня вартість внеску	1500000
5			Ставка	8%
6			Роки	3
7			Теперішня вартість внеску	-1 190 748,36 ₴

Рис. 6. Результат обчислення теперішньої вартості внеску

Отже, представникам компанії потрібно внести 1 190 748,36 грн. під 8% річних, щоб через три роки отримати 1,5 млн. грн.

Приклад 3. Розрахувати, через скільки років вклад розміром 10 000 грн. досягне значення 100 000 грн., якщо річна процентна ставка по вкладу 13,5% річних і нарахування відсотків проводиться щокварталу.

Етапи виконання роботи:

1. Лист 3 перейменувати на КПЕР. На листі сформувати таблицю «Визначення кількості періодів» (рис. 7).

	A	B	C	D
1				
2			Визначення кількості періодів	
3				
4			Внесок	-10000
5			Майбутня вартість внеску	100000
6			Ставка	13,5%
7			Термін, роки	

Рис. 7. Зразок оформлення таблиці «Визначення кількості періодів»

2. Для визначення кількості періодів (років, кварталів, місяців) внеску при постійній процентній ставці використовуємо функцію **КПЕР**. При кварталному нарахуванні потрібно відсоткову ставку поділити на чотири (в році чотири квартали). Активізувати комірку D7, викликати функцію **КПЕР** і у діалоговому вікні **Аргументи функції** заповнити відповідні поля (рис. 8), і натиснути кнопку ОК.

Аргументы функции

КПЕР

Ставка D6/4 = 0,03375

Плт = число

Пс D4 = -10000

Бс D5 = 100000

Тип = число

= 69,36966702

Возвращает общее количество периодов выплаты для инвестиции на основе периодических постоянных выплат и постоянной процентной ставки.

Тип логическое значение (0 или 1), указывающее, должна ли выплата производиться в конце периода (0 или отсутствие значения) или же в его начале периода (1).

Значение: 69,36966702

[Справка по этой функции](#)

OK Отмена

Рис. 8. Діалогове вікно Аргумент функції КПЕР

Значенням функції КПЕР є число періодів, необхідне для проведення операції, в даному випадку – число кварталів. Для знаходження числа років отриманий результат в комірці D7 розділимо на 4 (рис. 9).

D7							=КПЕР(D6/4;;D4;D5)/4
	A	B	C	D	E	F	
1							
2			Визначення кількості періодів				
3							
4			Внесок	-10000			
5			Майбутня вартість внеску	100000			
6			Ставка	13,5%			
7			Термін, роки	17			

Рис. 9. Результат обчислення кількості періодів

Отже, через 17 років вкладник отримає 100 000 грн., за умови що він відкриє рахунок на суму 10 000 грн. під 13,5 % річних, які нараховуються щоквартально.

Приклад 4. Клієнтові банку необхідно накопичити 400 тис. грн. за 2 роки. Клієнт зобов'язується вносити кожного місяця постійну суму під 9% річних. Якою повинна бути ця сума?

Етапи виконання роботи:

1. Лист 4 перейменувати на ПЛТ. На листі сформуванати таблицю «Розрахунок щомісячних внесків» (рис. 9).

	B	C	D
1			
2		Розрахунок щомісячних внесків	
3			
4		Майбутня вартість внеску	400000
5		Термін	2
6		Ставка	9%
7		Щомісячні внески	

Рис. 9. Зразок оформлення таблиці «Розрахунок щомісячних внесків»

2. Для визначення розміру щомісячних внесків при постійній процентній ставці використовуємо функцію **ПЛТ**. Активізувати комірку D7, викликати функцію **ПЛТ** і у діалоговому **Аргументи функції** заповнити відповідні поля (рис. 10), і натиснути кнопку ОК.

Аргументи функції

?

×

ПЛТ

Ставка

D6

↑

= 0,09

Кпер

D5

↑

= 2

Пс

↑

= число

Бс

D4

↑

= 400000

Тип

↑

= число

= -191387,5598

Возвращает сумму периодического платежа для займа на основе постоянства сумм платежей и процентной ставки.

Бс

будущая стоимость, то есть баланс, которого нужно достичь после последней выплаты.
Если значение не указано, оно принимается равным 0.

Значение: -191 387,56 ₴

[Справка по этой функции](#)

ОК

Отмена

Рис. 10. Діалогове вікно Аргумент функції ПЛТ

У комірці D7 отримаємо -191 387,56 ₴, значення від'ємне, оскільки ця сума коштів має бути внесена на рахунок протягом двох років. За умовою потрібно обчислити щомісячні внески, тому отриманий результат потрібно поділити на 24 (рис. 11).

D7					
	B	C	D	E	F
1					
2		Розрахунок щомісячних внесків			
3					
4		Майбутня вартість внеску	400000		
5		Термін	2		
6		Ставка	9%		
7		Щомісячні внески	-7 974,48 ₴		

Рис. 11. Результат обчислення щомісячних внесків

Отже, клієнт має вносити кожного місяця 7 974,48 грн. при постійній процентній ставці 9%, щоб накопичити 400 000 грн. через два роки.

Приклад 5. Обчислити річну процентну ставку для позики розміром 33 000 грн. строком на 4 роки та річним погашенням по 10 800 грн. За умови, що займ повністю гаситься.

Етапи виконання роботи:

1. Лист 5 перейменувати на КПЕР. На листі сформувані таблицю «Розрахунок процентної ставки» (рис. 12).

	A	B	C	D	
1					
2			Розрахунок процентної ставки		
3					
4			Позика	33000	
5			Термін, роки	4	
6			Внески	-10800	
7			Процентна ставка		

Рис. 12. Зразок оформлення таблиці «Розрахунок процентної ставки»

2. Для визначення розміру процентної ставки використовуємо функцію **СТАВКА**. Активізувати комірку D7, викликати функцію **СТАВКА** і у діалоговому вікні **Аргументи функції** заповнити відповідні поля (рис. 13), і натиснути кнопку ОК.

Аргументы функции

СТАВКА

Кпер D5 = 4

Плт D6 = -10800

Пс D4 = 33000

Бс = число

Тип = число

= 0,117167917

Возвращает процентную ставку по аннуитету за один период. Например, при годовой процентной ставке в 6% для квартальной ставки используется значение 6%/4.

Бс будущая стоимость, то есть баланс, которого нужно достичь после последней выплаты (если значение не задано, оно принимается равным 0).

Значение: 11,7%

[Справка по этой функции](#) OK Отмена

Рис. 13. Діалогове вікно Аргумент функції СТАВКА

У комірці D7 отримаємо річну процентну ставку 11,7% (рис. 14).

D7							=СТАВКА(D5;D6;D4)
	A	B	C	D	E	F	
1							
2			Розрахунок процентної ставки				
3							
4			Позика	33000			
5			Термін, роки	4			
6			Внески	-10800			
7			Процентна ставка	11,7%			

Рис. 14. Результат обчислення річної процентної ставки

Отже, клієнт за чотири роки повністю погасить позику розміром 33 000 грн. при щорічному внеску 10 800 грн., якщо процентна ставка буде становити 11,7%.

Висновки. Розглянуті фінансові функції дозволяють визначити розмір прибутку залежно від процентної ставки та терміну вкладу, проаналізувати вигоди від капіталовкладень та проведення кредитно-інвестиційної політики. Запропоновані приклади задач демонструють ефективність застосування фінансових функцій для розв’язання економічних задач при недостатній математичній підготовці, а також можуть бути використані при вивченні дисциплін інформатичного циклу.

Список використаних джерел

1. Завадський І.О. Microsoft Excel у профільному навчанні / І.О. Завадський, А.П. Забарна. – Навч. посібник. – К.: Вид. група ВНУ, 2011. – С. 178–188.
2. Інформатика. Комп’ютерний аналіз економічних даних: моніторинг знань [Електронний ресурс] : зб. практ. завдань / М.В. Сільченко, Т.О., Кучерява, Ю.М. Красюк; за заг. ред. О. Д. Шарапова. – К. : КНЕУ, 2013. – 354 с.
3. Прокопенко А.І., Олійник Т.А., Бауріна І.В., Доценко С.О. Застосування MS Excel для дослідження економіко-математичних задач / Методичні рекомендації для студентів економічних спеціальностей. – Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2010. – 36 с.
4. Степанова Н.І. Розв’язання економічних задач засобами Microsoft Excel [Текст]: практикум. – Д.: РВВ ДНУ, 2008. – 68 с.

Костюченко А.Д.,
здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна
науковий керівник: **Чуб О.І.,**
кандидат економічних наук, доцент
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна

ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІЙ ПОДІБНОСТІ У РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ

Рекомендаційні системи є окремим підкласом програмних систем в науці про дані, які дозволяють зберігати, оброблювати, аналізувати дані користувача, при цьому знаходячи нові закономірності між користувацькими даними та діями, а також представлені персональних рекомендацій для окремого користувача. Розвиток рекомендаційних систем поєднується із використанням додаткових функцій подібності, методів кластеризації та моделей штучного інтелекту. У даній роботі буде детально розглянуто питання використання функцій подібності.

У епоху розвитку інформаційних технологій існує достатня кількість способів дізнатись, яке враження залишилось у користувача після покупки товару, поєднуючи це із взаємодією з програмною системою: зворотній зв'язок за допомогою онлайн-форм, аналітика дій користувача на веб-сторінці із використанням файлів cookie або вбудованих додатків, оцінка товарів за ранжуванням. Однак головним завданням рекомендаційної системи залишається підбір оптимальних для користувача рекомендацій, що більшою мірою ґрунтуються на його вподобаннях. Досить зручно та ефективно зберігати інформацію стосовно ставлення клієнта до товару у вигляді декартового добутку або у вигляді матриці, у рядках якої зазначені користувачі, а в стовпчиках – товари. Значення в комірці на перетині користувача й елемента відповідає оцінці користувача конкретного товару. Приклад такої матриці наведено у таблиці 1 [1, с. 183].

Таблиця 1 – Вихідна матриця оцінок користувачів

	Товар 1	Товар 2	Товар 3	Товар 4	Товар 5
Клієнт А		1	3	2	4
Клієнт В	4	5	4	5	3
Клієнт С	3	5	4	5	4
Клієнт D	3	3	4	5	

При збільшенні охоплення аудиторії, виникає потреба у кількісній характеристиці того, наскільки користувачі або товари відрізняються одне

від одного, а також у знаходженні спільних рис користувачів задля оптимізації рекомендаційних систем. Тобто, необхідно ввести деяку функцію подібності, значення якої буде однозначно визначати, наскільки елементи схожі або відрізняються.

Відмінності та подібності знаходяться у обернено пропорційному співвідношенні, тобто зі збільшенням відмінностей збільшується подібність, а зі зменшенням відмінностей подібність збільшується. Функція подібності являє собою мірою того, наскільки схожі два об'єкти, що вимірюються. Нехай є 2 елементи k_1 та k_2 , подібність яких визначимо як міру функції $sim(k_1, k_2)$, причому область значень цієї функції є множина $[0,1]$, де 0 – елементи різні, а 1 – елементи однакові. Однак, використовуючи різні підходи до визначення значення функції подібності, область значення може набувати значення $[-1,1]$. Також функція подібності може бути представлена через інші функції, так як немає універсального підходу для визначення подібності через різницю у структурах рекомендаційних систем.

Перевіримо подібність клієнтів A та B , виходячи з оцінок, які вони залишили. Необхідно знайти $sim(A, B)$.

Елементарним прикладом функції подібності є коефіцієнт Жаккара, значення якого може бути визначено за наступною формулою:

$$sim(A, B) = J(A, B) = \frac{|A \cap B|}{|A \cup B|}, \quad (1)$$

де $|A \cap B|$ – потужність множини перетину A та B ,

$|A \cup B|$ – потужність множини об'єднання A та B .

Зазначимо, що область значень коефіцієнта Жаккара знаходиться у проміжку $[0,1]$, де 0 – елементи різні, 1 – елементи подібні. Перетином двох множин будемо вважати однакові оцінки клієнтів, тобто (4; 4), (3; 3) та інші. Об'єднанням двох множим будемо вважати будь-яку пару оцінок, що наявні у користувачів. Незалишену оцінку вважатимемо за таку, що дорівнює 0. Отже, відповідно до даних таблиці, потужність множини перетину A та B дорівнює 0, потужність множини об'єднання A та B дорівнює 5, функція подібності $sim(A, B) = 0$, що вказує на відмінність поглядів клієнтів A та B . [2]

Скористаємось формулою коефіцієнта кореляції Пірсона. Маємо 2 вибірки, а саме $x^m = (x_1, x_2, \dots, x_m)$ та $y^m = (y_1, y_2, \dots, y_m)$. Зауважимо той факт, що середнє арифметичне для тих Клієнтів, які не виставили усіх оцінок за всіма товарами, вираховується як сума виставлених оцінок, поділена на їхню кількість, тобто Товари, що не було оцінено, не враховуються у даному методі. Аби звести значення вибірок до єдиного виду, необхідно їх нормалізувати. Для цього обчислимо середнє значення кожної вибірки, після чого – віднімемо знайдені значення поелементно. З урахуванням нормалізації, коефіцієнт кореляції, або в даному випадку – значення функції подібності, можна визначити за наступною формулою:

$$sim(x, y) = \frac{\sum_{i=1}^p (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^p (x_i - \bar{x})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^p (y_i - \bar{y})^2}} \quad (2)$$

де $\bar{x}$, $\bar{y}$ – середні значення вибірок x^m та y^m .

Нормалізовані оцінки клієнтів А та В будуть мати наступний вигляд:

Таблиця 2 – Матриця нормалізованих оцінок клієнтів А та В

	Товар 1	Товар 2	Товар 3	Товар 4	Товар 5
Клієнт А		-1.5	0.5	-0.5	1.5
Клієнт В	-0.2	0.8	-0.2	0.8	-1.2

Підставивши отримані значення до формули (2), отримали значення функції подібності рівне -0.93541. Це значення є більш наближеним до -1, тобто можемо зробити висновок, що оцінки клієнтів не схожі між собою, а, отже, те, що можна порекомендувати Клієнту А, скоріш за все, не відповідатиме побажанням Клієнта В [3, с. 57].

Розглянемо аналогічну задачу для клієнтів С та D. Порівняємо отримані результати за обома методами.

Нормалізовані оцінки для даних клієнтів будуть представлені наступним чином:

Таблиця 3 – Матриця нормалізованих оцінок клієнтів С та D

	Товар 1	Товар 2	Товар 3	Товар 4	Товар 5
Клієнт С	-1.2	0.8	-0.2	-0.8	-0.2
Клієнт D	-0.75	-0.75	0.25	1.25	

Підставивши отримані значення до формули (2), отримали значення функції подібності рівне 0.4505. Це значення є більш наближеним до 1, тому можемо припустити, що оцінки клієнтів є подібними між собою, а, отже, можна висунути припущення стосовно спільних рекомендацій для клієнтів С та D.

Як і для попереднього набору даних, скористаємось коефіцієнтом Жаккара для визначення значення функції подібності. У даному випадку перетином двох множин будемо вважати (3; 3), (4; 4) та (5; 5). Потужність перетину множин дорівнює 3, потужність об'єднання множин дорівнює 5, тоді функція подібності $sim(C, D) = 0.6$, що також вказує на схожість поглядів клієнтів С та D. [4]

У результаті проведення розрахунків виявлено, що клієнтів А, В, С та D можна розділити на 2 групи, а саме А – В і С – D, обґрунтовуючи поділ схожістю їхніх оцінок, що було доведено з використанням коефіцієнтів Жаккара та коефіцієнта кореляції Пірсона, що були розглянуті як функції подібності. Хоча якісно результати використання різних підходів свідчили

про одночасну схожість або відмінність поглядів користувачів, необхідно зазначити, що коефіцієнт Пірсона дає більш точний кількісний показник, так як він ґрунтується на усіх чисельних значеннях матриці оцінок, у той час як коефіцієнт Жаккара у загальному випадку підраховує пари однакових оцінок, не зважаючи на різницю між оцінками у разі їх нерівності. Тобто, за коефіцієнтом Жаккара пара значень (1; 2) та (5; 2) є елементами множини об'єднання, у той час як для коефіцієнта кореляції Пірсона ця різниця є принциповою та суттєвою.

Список використаних джерел

1. Kim Falk Practical Recommender Systems. Manning Publications Co., 2019, 432 с.
2. Statistics. Simplified [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.statology.org/jaccard-similarity/>
3. Charu C. Aggarwal Recommender Systems: The Textbook. Springer International Publishing Switzerland, 2016, 518 с.
4. Introduction to Recommender Systems [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://towardsdatascience.com/introduction-to-recommendersystems-6c66cf15ada>.

ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

Возіану В.А.,

науковий співробітник, Науково-дослідна лабораторія, факультет підвищення,
кваліфікації та перепідготовки авіаційного персоналу,
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
vozianu4@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-9989-5152>

МЕТОДИКА ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ ШУМУ DMR-ПРИЙМАЧІВ З ФАЗОВИМ АВТОПІДЛАШТУВАННЯМ ЧАСТОТИ

Актуальність застосування відкритого стандарту цифрового мобільного радіозв'язку (DMR: Digital Mobile Radio) на сьогоднішній день пов'язують з низькою собівартістю та високою ефективністю впровадження схем побудованих на його основі [1, 2]. Ключовим компонентом системи DMR є блок синтезатора частот (FS: Frequency Synthesizer), причому можна виділити три схеми його організації [3–5]:

- технологія прямого цифрового синтезу частот (DD-FS: Direct Digital Frequency Synthesis);
- технологія гібридного синтезу частот (H-FS: Hybrid Frequency Synthesis);
- технологія синтезу частоти з фазовим автопідлаштуванням частоти (PLL-FS: Phase-Locked Loop Frequency Synthesis).

У даному дослідженні розглядається оптимізація схеми PLL-FS як найбільш розповсюдженої у зв'язку з низьким рівнем шуму, зокрема для діапазону дециметрових хвиль [2, 5] у якому схеми DD-FS і H-FS показують гірші результати.

Методологія оптимізація при цьому включає специфікацію вихідних частот FS і конструкції DMR-передатчика відповідно обмежень та наявних компонент, як то інтегральний генератор, петльовий фільтр (LF: Loop Filter), послідовний інтерфейс передачі даних, набір мультиплексорів, фазовий детектор (PD: Phase Detector) зі схемою перезарядки, модуль-інтерполятор, квадратурний модулятор і K -дільник частот (KD: K -divider), на основі характеристик яких відповідно до вхідного сигналу модуляції, а також значення опорної частоти розраховується вихідний сигнал гетеродину. При цьому у першу чергу мають бути визначені характеристики інтегрального

генератора, що керується рівнем напруги (IVCO: Integrated Voltage-Controlled Oscillator). Функція петльового фільтру PLL-FS полягає в усередненні сигналу постійного струму (DC: Direct Current) з пульсаціями через зменшення компоненти змінного струму (AC: Alternating Current). Проходження вхідного сигналу і опорного сигналу через дробовий дільник надає можливість контролювати частоту і фазу вихідного сигналу.

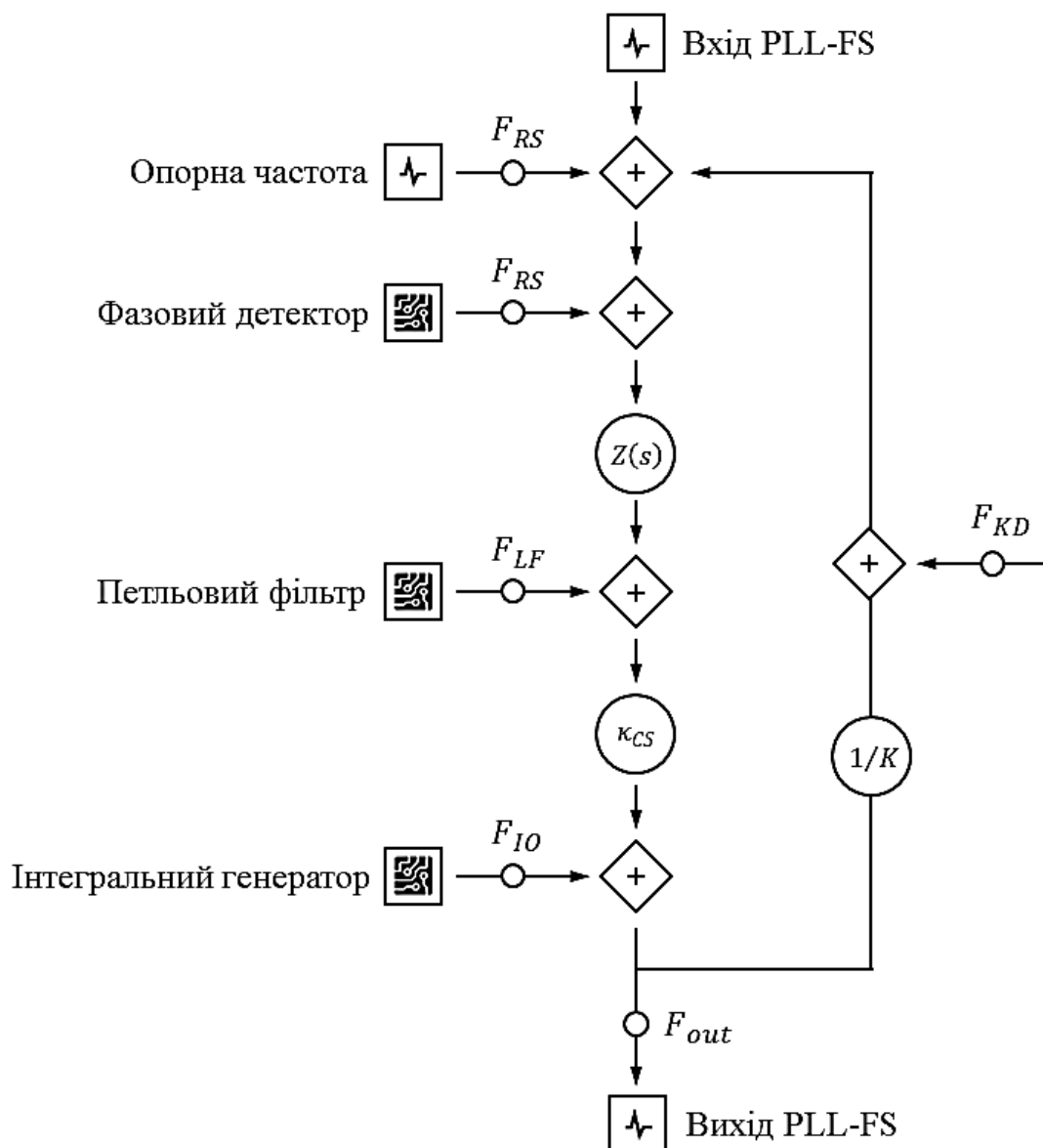


Рис. 1. Узагальнена схема PLL-FS відповідно розподілу фазового шуму

Узагальнена схема PLL-FS представлена у даному дослідженні дозволяє визначити джерела фазового шуму вихідного сигналу через наступний набір функцій (рис. 1):

- F_{RS} — функція шуму опорного сигналу;
- F_{PD} — функція шуму фазового детектору;
- F_{LF} — функція шуму петльового фільтру;

- F_{IO} — функція шуму інтегрального генератора;
- F_{KD} — функція шуму дільника частоти;
- F_{out} — функція шуму на виході схеми PLL-FS.

Передавальну функцію системи з розімкненим ланцюгом та коефіцієнт підсилення системи з розімкненим ланцюгом (OLG: Open-Loop Gain) можна записати як функції $G(s) \sim Z(s)$ і $\kappa_{OLG} = H \times G(s)$ від комплексної змінної $s = j\omega$, відповідно, та розрахувати через визначення коефіцієнту κ_{PD} посилення фазового детектора, а також κ_{CS} — коефіцієнт чутливості регулювання (CS: Control Sensitivity) для блока IVCO:

$$G(s) = (\kappa_{PD} \cdot Z(s) \cdot \kappa_{CS})/s \rightarrow \kappa_{OLG} = (\kappa_{PD} \cdot Z(s) \cdot \kappa_{CS})/(K \cdot s), (1)$$

а коефіцієнт підсилення системи з замкнутим ланцюгом (CLG: Close-Loop Gain) розраховується, відповідно, як:

$$\kappa_{OLG} = \frac{(\kappa_{PD} \cdot Z(s) \cdot \kappa_{CS})/s}{1 + (\kappa_{PD} \cdot Z(s) \cdot \kappa_{CS})/(K \cdot s)} \cdot (2)$$

На основі представленої залежності можна провести математичне моделювання функцій шуму фазового детектору, дільника частоти, інтегрального генератора та інших функціональних блоків системи. Попередня оцінка дозволяє визначити високочастотну компоненту фазового шуму (F_{PD} і F_{KD}) і високочастотну (F_{IO}), а отже оптимальним чином обрати актуальний частотний діапазон.

Таким чином у рамках представленої методології функція загального фазового шуму F_{Σ} , що складається з F_{RS} , F_{PD} , F_{LF} , F_{IO} , F_{KD} і F_{out} розглядається як цільова функція аргументами якої виступають діапазон частот у якому працює схема PLL-FS, особливості організації зазначеної схеми та параметри функціональних елементів. Це надає можливість звести комплексну задачу оптимізації схеми PLL-FS відповідно рівня фазового шуму до задачі пошуку глобального мінімуму цільової функції відповідно наявних обмежень на габарити, вагу та собівартість передавача.

Список використаних джерел

1. Ulema, M. (2018) Digital Mobile Radio (DMR). *Fundamentals of Public Safety Networks and Critical Communications Systems*, 107–120. <https://doi.org/10.1002/9781119369554.ch7>.
2. Hao, H., Liu, Y., & Zhao, S. (2018). Phase noise analysis for frequency source based on DMR transceiver applications. *2018 International Conference on Microwave and Millimeter Wave Technology (ICMMT)*. <https://doi.org/10.1109/icmmt.2018.8563923>.
3. Rutherford, B. C., & Lewis, C. S. (2018). Practical Direct Digital Synthesis for realizing high frequency signals from low frequency domains. *2018 IEEE Radar Conference (RadarConf18)*. <https://doi.org/10.1109/radar.2018.8378639>.
4. Romashov, V. V., Yakimenko, K. A., Doktorov, A. N., & Romashova, L. V. (2020). Low-noise hybrid frequency synthesizers based on direct digital and direct analog synthesis. *Measurement Techniques*, 63 (4), 308–313. <https://doi.org/10.1007/s11018-020-01788-y>.
5. Caram, J. P., Kenney, J. S., & Galloway, J. (2015). A phase locked loop used as a digitally-controlled oscillator for flexible frequency synthesis. *2015 IEEE 16th Annual Wireless and Microwave Technology Conference (WAMICON)*. <https://doi.org/10.1109/wamicon.2015.7120368>.

ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Благодир А.В.,

студентка 4 курсу факультету торгівлі та маркетингу
Київського національного торговельно-економічного університету

науковий керівник: **Пархаєва Н.В.,**

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри торговельного підприємства та логістики
Київського національного торговельно-економічного університету

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЕМОНСТРАЦІЇ ТОВАРІВ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ

Останні роки стали періодом випробовування, як для світового торговельного бізнесу, так і для вітчизняного ритейлу. Пандемія призвела до кардинальних змін у поведінці споживачів, вплинула на їх звички та вподобання. У зв'язку з чим, перед операторами роздрібного ринку, які орієнтують свою діяльність на споживача, постає завдання не тільки вивчати якісні зміни своєї аудиторії з метою оптимізації асортименту, а й закладати основи відповідної організації самого продажу для забезпечення майбутньої конкурентної переваги.

У період, коли пандемія, змусила споживачів більшу частину свого часу проводити в своїх домівках та звідти керуватися всіма можливостями, перед підприємствами торгівлі постала проблема, як у таких умовах оптимально задовольнити проблеми споживача. Раніш відомі технології продажу стали дещо застарілими, а зростання відвідувачів і покупок – є досягненням інтернет-сервісів [1].

Прикладом успішного переорієнтування торгівлі на актуальні запити споживача в умовах певних карантинних обмежень може бути платформа Streetify. Ця програма в період карантину поєднувала споживача з бажаним магазином: покупець у віртуальному світі мав можливість пройтися обраною власноруч вулицею із магазинів та оглянути всі їх вітрини, натиснути на будь-який магазин, щоб увійти на його веб-сайт Streetify, і там побачити вигідні для себе пропозиції [2].

Також на допомогу сучасним інтернет-платформам прийшов інший смарт-елемент просування: прикладом, Selfridges «Новий порядок» – де увага

спрямована на цифрове оформлення вітрини. На основі художньо оформлених відео репродукцій та цифрових копій предметів одягу вітрини універмагів Selfridges були перетворені на великі екрани із QR-кодами для полегшення покупки товарів [3].

Схожій стратегії представлення товарів стали дотримуватись у Lacoste. Усім відомий бренд одягу об'єднався з компанією технологічних розробок Yoobic щоб представити для споживачів QR-коди, за допомогою яких вони можуть отримати повну інформацію без присутності у магазині. Скануючи код, клієнти визначають асортимент і наявність товарів, відвідуваність закладу в певний час або коли проводилася дезінфекція торговельної зали [4].

Компанія Zara вже давно працює над створенням інноваційних вітрин. Декілька років тому бренд запустив тестування доповненої реальності в 120 власних магазинах по всьому світу. За допомогою програми Zara AR користувач сканує QR-код коробок і на екрані з'являються моделі доповненої реальності у представленому вбранні для наочної уяви споживачів [4].

На даний час карантинні обмеження послаблені, що спричинило повернення магазинів до попереднього стану, однак і досі залишається проблема в продажах через зміну споживчих уподобань. Тому підприємства торгівлі працюють над удосконаленням оформлення вітрин і мерчандайзингу з метою підвищення привабливості товару для споживача і максимального залучення його уваги.

Отже проблема може слугувати можливістю для мерчандайзингу та реклами. З достатньо широкого кола інноваційних і ефективних технік представлення товару та організації продажу можна виокремити такі, що будуть якнайкраще відповідати сучасним тенденціям і змінам, підвищувати зацікавленість та сприяти зростанню довіри споживачів, а також підтримувати певний рівень їх лояльності.

Список використаних джерел

1. Platon. Як COVID-19 змінює споживчі звички і впливає на тенденції в eCom? URL: <https://platon.ua/ua/news/kak-covid-19-menyat-potrebitelskie-privychki-i-vliyaet-na-tendenczii-v-ecom.html>
2. NEW VIRTUAL STOREFRONT PLATFORM OFFERS FREE ACCESS TO RETAILERS DURING COVID-19 URL: <https://www.springwise.com/innovation/retail/shopping-platform-streetify-free-digital-storefronts-coronavirus>
3. Behind the scenes of The New Order windows URL: <https://www.selfridges.com/GB/en/features/articles/the-new-order/the-windows-of-the-future/>
4. Window displays and visual merchandising: new trends after the covid URL: <https://www.caad-design.com/en/window-displays-and-visual-merchandising-new-trends-after-the-covid/>

Кисляк С.В.,

викладач вищої кваліфікаційної категорії технологічних дисциплін
Відокремленого структурного підрозділу «Фахового коледжу технологій, бізнесу та права
Волинського національного університету імені Лесі Українки»

ІННОВАЦІЙНА СИРОВИНА, ЩО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ В КОНДИТЕРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Використання інноваційних технологій та сировини в кондитерському виробництві значною мірою впливає на продукцію, що виготовляється й відповідно приводить до зміни її смакових якостей і зовнішнього вигляду, а також до значного збільшення її терміну зберігання. Мабуть, неможливо випускати конкурентоздатну продукцію без відповідних харчових інгредієнтів і добавок. Харчові інгредієнти мають різні технологічні функції:

- поліпшення зовнішнього вигляду – барвники, стабілізатори забарвлення, глазурування;
- регулювання смаку – ароматизатори, підсолоджувачі, покращувачі смаку і аромату, кислоти і регулятори кислотності;
- регулювання консистенції – загусники, гелеутворювачі, стабілізатори, емульгатори, піноутворювачі;
- збільшення терміну зберігання продукту – консерванти, антиоксиданти, вологоутримуючі агенти, плівкоутворювачі (речовини, які при нанесенні на зовнішню поверхню продукту додають останнім блискучий вигляд або утворюють захисний шар) та ін..

Штучні підсолоджувачі. Ріст числа багатьох захворювань — цукрового діабету, серцево-судинної системи, карієсу та інших — зв'язаний із збільшенням споживання цукру. Особливо високою цукромісткою галуззю вважається кондитерська промисловість, в якій частка цукру у výroбах досягає 75 %.

Вирішувати проблему раціонального харчування можна шляхом створення низькокалорійних продуктів або зменшення енергетичної цінності. З цією метою все ширше застосовують синтетичні підсолоджувачі, які мають високий цукрознний еквівалент і незначну енергетичну цінність. Зацікавленість у підсолоджуючих речовинах зростає також у зв'язку із збільшенням потреби у дієтичних продуктах хворим на цукровий діабет.

Серед цукрозамінників можна виділити декілька натуральних продуктів (фруктозу, сорбіт, ксиліт тощо), а підсолоджуючими є більшість синтетичних продуктів, одержаних хімічним способом. До найбільш популярних цукрозамінників і підсолоджувачів сьогодні відносять: стевиозид «GL-Stevia» (E-960) (не дуже підходить у випічку), Ерітрол (E-968), цукор кокосовий, ксиліт березовий фінляндський; сиропи якона, агави, клена. Цукрозамінник - сироп якона знижує резистентність до інсуліну.

У кондитерському виробництві застосовуються найрізноманітніші види жирів. У наш час для приготування борошняних кондитерських виробів найбільш широко використовуються суміші молочного та рослинного жиру, які піддаються модифікації.

Спреди та суміші жирів, у порівнянні з маргаринами, за органолептичними показниками більше подібні до вершкового масла, оскільки містять молочний жир не менше 25%. Суміші жирів та кондитерський жир у порівнянні із спредами – є безводними продуктами і містять більше 99% жиру. Вони відрізняються температурою плавлення. Пальмову та пальмоядрову олії отримують з м'якоті плодів олійної пальми. Вони є повністю натуральними та безпечними продуктами. Пальмова олія – напівтверда. При її фракціонуванні (кристалізації при низьких температурах) утворюється дві фракції: пальмовий олеїн (рідка) пальмовий стеарин (тверда).

Молочна сироватка – вторинний продукт, який отримують в процесі виробництва білкових молочних продуктів – сирів, сиру кисломолочного, казеїну. В кондитерській галузі використовується при виробництві борошняних кондитерських виробів, шоколадних паст, начинки для цукерок і різноманітних полив. Сучасний асортимент продуктів із сироватки включає суху та згущену сироватку, сироваткові концентрати та ізоляти з вмістом 29 і 89 % білка відповідно, білкові продукти, кисломолочні продукти, напої сироваточні.

Джерелом надходження пектину в наш організм слугують ягоди і фрукти. Слід зазначити, що найбільша концентрація пектину саме в шкірці цитрусових фруктів, які не вживаються в їжу. До пектиновмісних речовин також відносять джеми, які застосовуються при виготовленні борошняних кондитерських виробів. Пектин широко використовують у кондитерському виробництві, але ця речовина ціниться не тільки як гелеутворювач і стабілізатор, але і як біологічна активна добавка, яка виводить з організму токсичні речовини, радіоактивні і важкі метали, надаючи продукту лікувальні і дієтичні властивості.

Пектини отримані із різної рослинної сировини, представляють собою порошки без запаху від світло-кремового до коричневого кольору. Розрізняють дві форми пектину, отримані промисловим способом: рідка і порошкоподібна.

Отже, використання в кондитерському виробництві інноваційної сировини створює перспективи для розширення асортименту борошняних кондитерських виробів та сприяє розвитку харчової галузі.

Список використаних джерел

1. Новікова О.В. Технологія виробництва хлібобулочних і борошняних кондитерських виробів: підручник. Кн. 2: Технологія виробництва борошняних кондитерських виробів. – Харків: Світ Книг, 2019. – 398 с.
2. Харітон Т.Я., Прядко Т.П. Інноваційні технології у виробництві борошняних кондитерських виробів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/handle/123456789/8168>.

АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

Перегуда Ю.А.,

кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та соціальних наук МАУП;
доцент кафедри глобальної економіки
Національного університету біоресурсів і природокористування України
e-mail: julilla.pereguda@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-1434-2509>

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

В сучасних умовах господарювання для успішного функціонування підприємствам важливо прогнозувати критичні ситуації та знаходити оптимальні рішення щодо їх подолання. Тому необхідно оволодівати методами та засобами управління, невід'ємною частиною яких є система управлінського обліку. Сучасні закономірності функціонування промислових підприємств в умовах становлення циркулярної економіки диктують умови реалізації положень конкурентної парадигми, на основі яких формуються цінності безпеки. До основних тенденцій розвитку підприємств у формуванні конкурентної парадигми можна віднести цифровізація процесів на всіх етапах - від розробки нового продукту та його комерціалізації, до маркетингової та комунікаційної підтримки логістики та продажів та трансформація цінностей і функцій як виробників, так і всіх інших учасників ринку.

Таким чином, глобалізація, яка провокує прискорення економічних перетворень, поширення нових продуктів і технологій, масштабування та інтеграцію на ринках та передбачає розширення конкурентного простору, що спровоковано вичерпністю та доступністю інформації не лише про товар, а й про виробників, технології виробництва, комунікації та канали збуту, які разом формують споживчі цінності та акумулюють попит [1–2].

Цифрові інструменти та технології мають неймовірну здатність покращувати харчування та продовольчу безпеку в усьому світі. Від сільськогосподарського виробництва до обробки після збирання врожаю цифрові інструменти можуть надавати сільськогосподарські дані в

реальному часі, надавати фермерам важливу інформацію, збільшувати потенціал в сільському господарстві та розширювати фінансовий доступ і залучення до сільського господарства.

Тваринництво є ключовою галуззю національної економіки загалом і АПК зокрема. Розвиток галузі тваринництва сприяє досягненню низки специфічних цілей економічного та соціального спрямування, а саме: росту рівня забезпеченості продуктами харчування, покращення білкового балансу в структурі харчування населення, розвитку малих фермерських господарств, боротьби з бідністю, інше.

У сучасних досить складних економічних реаліях компанії шукають найбільш ефективні способи контролю за результатами діяльності компанії для здійснення господарської діяльності. Для успішної «гри» на ринку компаніям, які намагаються досягти успіху в боротьбі зі своїми конкурентами законними методами, необхідно мати власний стратегічний план розвитку, в якому відображаються цілі, завдання розвитку компанії та шляхи їх досягнення з урахуванням можливих сценаріїв відхилення від плану.

Можемо відмітити, що в умовах формування конкурентної парадигми в сучасних умовах забезпечення економічної безпеки в умовах формування циркулярної економіки для досягнення конкурентоспроможності промислового підприємства необхідно забезпечити у виробництві вторинну переробку продукції та безвідходне використання виробничих ресурсів та визначити закономірності інноваційного розвитку та появи нових технологій [3].

Підсумовуючи, необхідно констатувати, що законодавче та нормативне забезпечення конкурентної парадигми економічної безпеки промислових підприємств в умовах формування економіки є основою протекціонізму та систем превентивного захисту.

Список використаних джерел

1. Forrester S.V., Ustinova G.H., Popok L.E. Economic Security of Construction Industry Enterprises. Lecture Notes in Networks and Systems, 2021. 161, pp. 675-683. https://doi.org/10.1007/978-3-030-60926-9_84.
2. Li X., Xue Q. An economic analysis of information security investment decision making for substitutable enterprises. Managerial and Decision Economics, 2021. 42(5), pp. 1306-1316. <https://doi.org/10.1002/mde.3310>.
3. Manab N.A., Aziz N.A. Integrating knowledge management in sustainability risk management practices for company survival. Management Science Letters, 2019. 9: 585–594.

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

Кицела А.О.,

здобувач вищої освіти ступеня магістра

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

науковий керівник: **Грачевська Т.О.,**

кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин

Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

За останні декілька десятиків років торгівля людьми перетворилася з периферійного питання на питання міжнародного значення. У кінці XX – на початку XXI століть активно відбувалося формування повноцінної нормативної бази, яка включає міжнародні та регіональні договори, так само як і широкий спектр документів «м'якого» права, таких як інституційні, рекомендаційні норми, що містяться в документах міжнародних міжурядових організацій, присвячених питанню протидії торгівлі людьми.

Торгівля людьми є складною проблемою, яку можна розглядати з різних точок зору. Ця складність відображається у широкій лінійці відповідних договорів, які разом становлять кодифіковану правову систему, що стосується питань торгівлі людьми. Лише невелика кількість договорів, навіть включаючи укладені нещодавно, стосуються виключно питання торгівлі людьми. Більшість інших договорів розглядає якийсь один вузький аспект, найбільш вразливу групу або конкретний прояв торгівлі людьми [2]. Наприклад, у першій половині двадцятого століття було укладено низку договорів, безпосередньо присвячених питанню торгівлі людьми, але на той час це тлумачилося як сексуальна експлуатація жінок і дівчаток у зарубіжних країнах. Тому в 1949 році більшість цих угод було об'єднано в рамках Конвенції по боротьбі з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами. Цей договір залишався основною

міжнародною угодою щодо боротьби з торгівлею людьми наступні п'ять десятиліть [1].

Наразі ж найважливішими нормативно-правовими документами, що спрямовані на протидію торгівлі людьми, є Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, та покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року і Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року. Цими документами визначено основні поняття торгівлі людьми, окреслено коло суспільно-небезпечних діянь, які підлягають обов'язковій криміналізації, передбачено основні стандарти запобігання, протидії торгівлі людьми, зокрема з метою експлуатації праці, а також захисту та реабілітації жертв цього злочину [3, с. 11–12].

Оскільки торгівля людьми є складним питанням, яке можна розглядати під різними кутами зору, актуальними також є численні договори стосовно рабства та работоргівлі, примусової праці, дитячої праці, прав жінок, прав дітей, трудящих-мігрантів та інвалідів, а також договори загального характеру стосовно громадянських, культурних, економічних, політичних чи соціальних прав, можуть застосовуватися у боротьбі з торгівлею людьми. Наприклад, Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року; Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії; Керівні принципи захисту дітей-жертв торгівлі, розроблені ЮНІСЕФ; Рекомендації УВКБ ООН з міжнародного захисту: застосування статті 1A(2) Конвенції 1951 року про статус біженців та/або Протоколу 1967 року до неї стосовно жертв торгівлі людьми та осіб, які наражаються на ризик стати жертвами торгівлі людьми.

Однак, незважаючи на те, що прийнято безліч як міжнародних, так і національних нормативно-правових актів, боротьбу з торгівлею людьми не можна вважати закінченою з цілого ряду причин і тому необхідне об'єднання всього світу, щоб заповнити та вдосконалити деякі прогалини уже створеної системи щодо того, які заходи мають вживати уряди та різні організації для вирішення проблеми торгівлі людьми та її попередження.

Список використаних джерел

1. Краєвська О., Лукач Н. Міжнародний досвід протидії глобальній проблемі торгівлі людьми. Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2015. Вип. 37. Ч. 3., С. 82–89
2. Куц В.М., Орлеан А.М. Прокурорські засоби протидії торгівлі людьми: Науково-практичний посібник / За ред. Г.П. Середи. – К.: Варта, 2007. 168 с.
3. Навчальний посібник для суддів з питань судового провадження у кримінальних справах щодо торгівлі людьми з метою експлуатації праці [А.М. Орлеан та ін. ; редкол.: О.А. Шаповалова, О.Г. Горбунова, О.Л. Кустова] ; Нац. шк. суддів України, Представництво Міжнар. орг. з міграції в Україні. Київ : Фенікс, 2014. 159 с.

ЗМІСТ

Розділ 1 ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА

<i>Балалаєва О.Ю.,</i> ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ВІДКРИТИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ	3
<i>Колодій І.В., Янкова К.Л., Герасимова І.Г.,</i> ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	6
<i>Янкова К.Л., Фрицюк В.А.</i> СУТНІСТЬ І СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ШКОЛІ	9

Розділ 2 КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

<i>Дунайна І.Г.,</i> АВТОРСЬКІ РОБОТИ МИТЦІВ «СОФІЙСЬКОЇ ГОНЧАРНІ» (ІЗ КОЛЕКЦІЇ МУЗЕЮ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА КИЇВЩИНИ)	14
<i>Зубай Ю.М.,</i> ТВОРЧІ БІОГРАФІЇ УКРАЇНСЬКИХ МУЗИКАНТІВ В АСПЕКТІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	17

Розділ 3 ГУМАНІТАРНІ НАУКИ РЕЛІГІЄЗНАВСТВО. ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ. КУЛЬТУРОЛОГІЯ. ФІЛОЛОГІЯ

<i>Гладун Л.І.,</i> ШОЛОМ-АЛЕЙХЕМ І ТЕАТР (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДОВОЇ ЗБІРКИ НІЕЗ «ПЕРЕЯСЛАВ»).....	23
<i>Говоруха В.А.,</i> ДІЯЛЬНІСТЬ АМЕРИКАНСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОПОМОГИ НА КАТЕРИНОСЛАВЩИНІ. ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ	26
<i>Зубер С.М.,</i> ЗОЛОТОНІСЬКА ЖІНОЧА НАРОДНА СОРОЧКА В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ ТРАДИЦІЙНОГО ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОНДОВОЇ ЗБІРКИ НІЕЗ «ПЕРЕЯСЛАВ»).....	31

Кошельник К.С., Гарлицька Т.С., АНГЛОМОВНИЙ СЛЕНГ ЯК ОДИН ІЗ ВИЯВІВ ПРОЦЕСУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	35
---	----

Шевчук А.А., АЛІТЕРАЦІЯ ЯК МЕТАКОД ДО ПРОЧИТАННЯ СТУСОВОГО ВІРША (ЗА ЗБІРКОЮ «ПАЛІМПСЕСТИ»)	38
--	----

Розділ 4

СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ

ЕКОНОМІКА. ПОЛІТОЛОГІЯ. ПСИХОЛОГІЯ. СОЦІОЛОГІЯ

Гачак-Величко Л.А., СУПРОВІД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ У ЗОНІ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	45
---	----

Матвієнко А.А., Дребот Н.П., ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ.....	48
---	----

Некрасов А.Є., РЕКОМЕНДАЦІЇ З ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	52
---	----

Оринчак О.М., ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ МЕНЕДЖМЕНТУ У СФЕРІ НАДРОКОРИСТУВАННЯ	55
---	----

Паржніцька В.А., Богацька Н.М., МЕТОДИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ДО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА ФАКТОРИ, ЩО ОБУМОВЛЮЮТЬ ЇХ ФОРМУВАННЯ.....	58
---	----

Петрук М.П., Шевченко В.В., ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ТА МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТА-ПСИХОЛОГА НА ПОЧАТКУ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	63
---	----

Рижук К.О., Шевченко В.В., ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ У ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ	66
--	----

Смирнова Н.В., ЕВОЛЮЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ВІДНОСИН.....	70
--	----

Феніна А., Шевченко В.В., ПСИХОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ТА КОРЕКЦІЯ ОБРАЗУ-Я У САМОТНІХ ЖІНОК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ.....	72
--	----

<i>Щербина Ю.О., Шевченко В.В.,</i> ЕМОЦІЙНІ ТРАВМИ ДИТИНСТВА: ЇХ ВПЛИВ НА ЖИТТЯ У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ	75
---	----

Розділ 5 ЖУРНАЛІСТИКА

<i>Семенович М.О., Романюк Н. В.,</i> ФУНКЦІОНАЛЬНО-ЗМІСТОВІ ВЛАСТИВОСТІ ЛОНГРІДІВ ТСН	79
---	----

Розділ 6 УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

<i>Альбещенко О.С.,</i> УПРАВЛІННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ТУРИСТИЧНО-ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	82
<i>Зеліско І.М., Халімон Т.М.,</i> ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ	85
<i>Мойсіяха А.В.,</i> ПОДОЛАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ В РАМКАХ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	88

Розділ 7 ПРАВО

<i>Варламов А.О., Олексенко В.Г.,</i> ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА.....	90
<i>Кисельова М.С.,</i> ЩОДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ШВИДКІСНОГО РЕЖИМУ В УКРАЇНІ.....	92
<i>Мартиненко А.М.,</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ	94
<i>Нечипорук Я.В., Яримович У.В.,</i> ОЗНАКИ ФРАУДАТОРНОСТІ ПОДІЛУ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ ЗА РІШЕННЯМ СУДУ	97
<i>Палій В.В.,</i> АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ОРГАНАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ.....	100

Цікало Н.В., Тур О.Т., СУБ'ЄКТИ ЛІЗИНГОВИХ ВІДНОСИН ЗА ДОГОВОРОМ ФІНАНСОВОГО ЛІЗИНГУ	103
Шкляр В.О., СУД ПРИСЯЖНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	106

Розділ 8 ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Li Haixia, Lendiuk Taras V. COOPERATIVE DESIGN AND MANAGEMENT OF WELDING SAFETY TRAINING SYSTEM PROJECT ON VIRTUAL REALITY BASE	110
К.В. Городник, А.І. Ніколаєнко, ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ДЕЯКИХ ФІНАНСОВИХ ФУНКЦІЙ MS EXCEL ДЛЯ АНАЛІЗУ ІНВЕСТИЦІЙ	114
Костюченко А.Д., Чуб О.І., ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІЙ ПОДІБНОСТІ У РЕКОМЕНДАЦІЙНИХ СИСТЕМАХ	123

Розділ 9 ЕЛЕКТРОНІКА ТА ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ

Возіану В.А., МЕТОДИКА ЗМЕНШЕННЯ РІВНЯ ШУМУ DMR-ПРИЙМАЧІВ З ФАЗОВИМ АВТОПІДЛАШТУВАННЯМ ЧАСТОТИ	127
---	-----

Розділ 10 ВИРОБНИЦТВО ТА ТЕХНОЛОГІЇ

Благодир А В., Пархаєва Н.В., СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЕМОНСТРАЦІЇ ТОВАРІВ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ЗАХОДІВ	131
Кисляк С.В., ІННОВАЦІЙНА СИРОВИНА, ЩО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ В КОНДИТЕРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ	133

Розділ 11
АГРАРНІ НАУКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВО

<i>Перегуда Ю.А.,</i> ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	136
---	-----

Розділ 12
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

<i>Кицела А.О., Грачевська Т.О.,</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ: МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР	138
--	-----

Підписано до друку 10.11.2022. Формат 60x84/16. Папір офсетний білий.
Гарнітура «Charter». Друк цифровий. Ум. друк. арк. 8,36.
Зам. № 65. Тираж 50 прим. Ціна договірна.
Виходить українською та англійською мовою.

Видавництво «АА Тандем»
Адреса: 69006, м. Запоріжжя, вул. В. Лобановського, 27, кв. 69
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців: Серія ДК №2899

Віддруковано з готового оригінал-макета ФОП Москвін А.А.
Адреса: м. Київ, вул. Кирилівська, 47

Інститут інноваційної освіти. Науково-навчальний центр прикладної інформатики НАН України
e-mail: novaosvita@gmail.com; сайт: www.novaosvita.com

Видання здійснене за експертної підтримки
Науково-навчального центру прикладної інформатики НАН України
03680, Київ-187, просп. Академіка Глушкова, 40